

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

897.99.024

2-31

21455

2003

ПРАЗДНОВАНИЕ
ПЯТИДЕСЯТИЛѢТНЯГО ЮБИЛЕЯ
Н. О. ЭМИНА.

1836—1886

ПРАЗДНОВАНИЕ

ПЯТИДЕСЯТИЛѢТНЯГО

Ю Б И Л Е Я

УЧЕНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДѢЯТЕЛЬНОСТИ

Н. О. ЭМИНА

ПОДЪ РЕДАКЦІЕЙ

Г. А. ХАЛАТЪЯНЦЪ

— (Ф) —

МОСКВА

Типографія О. О. Гербека, Чернышевскій переулокъ, д. № 5-й.

1887

1836—1886

ՀԱՆԴԵՍ

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ

Յ Ո Ր Ե Լ Ի Ն Ի

ԳԻՏՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

ՄԿՐՏՉԻ ԷՄԻՆ

ԽՄԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

Գ. ԽԱԼԱԹԵԱՆՑ

(Թ)

ՄՈՍԿՈՒԱ

ՉՈՒԼԱՐԱՆ ԵՒ ՏՂԱՐԱՆ Օ. Օ. ՀԵՐԲԵԿ

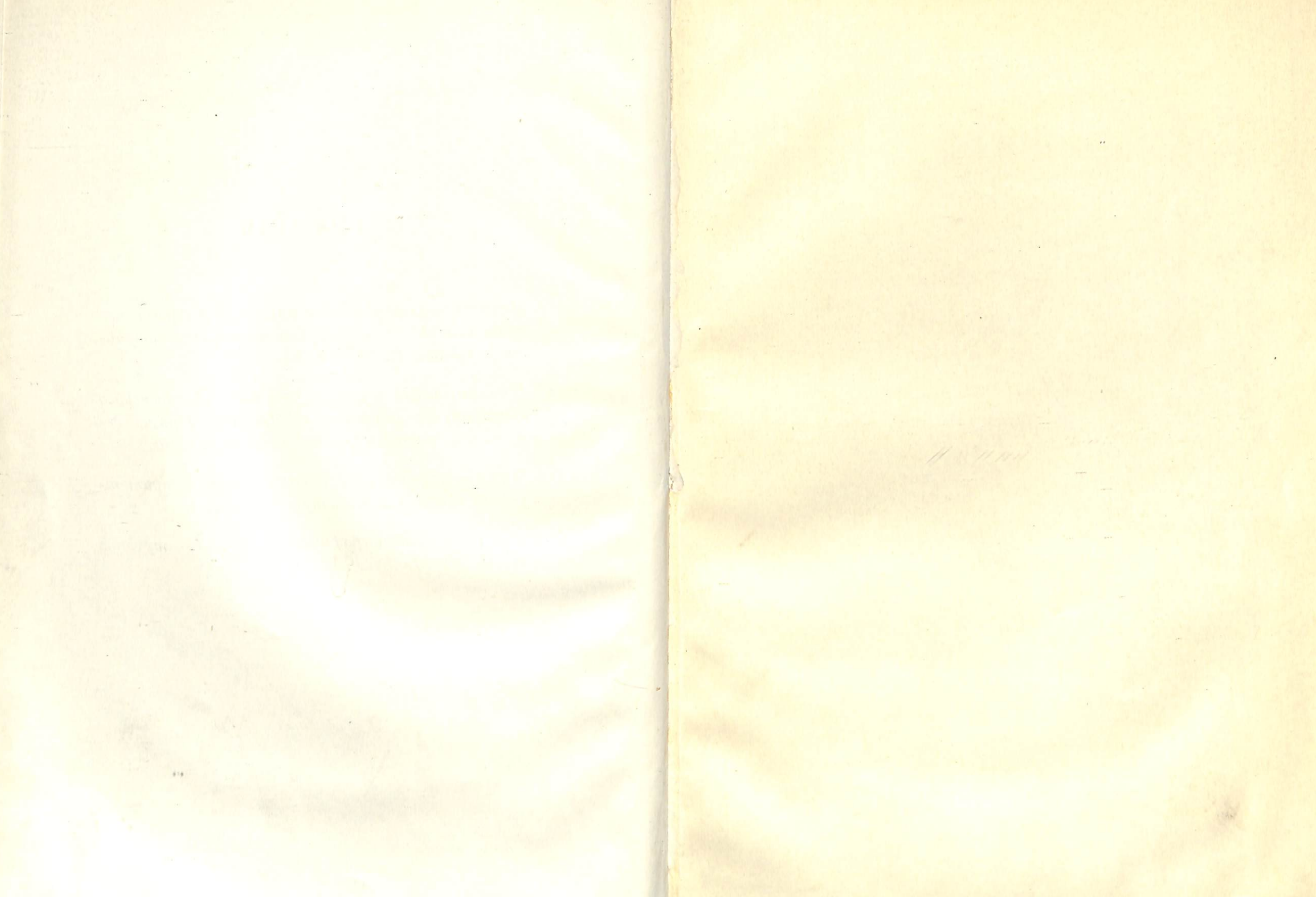
1887

Дозволено цензурой. Москва, 29 Мая 1887 года.

43684-сн 4
27924-62

СОДЕРЖАНІЕ.

- I. ПРИГОТОВЛЕНІЯ КЪ ЮБИЛЕЮ. Извлеченія изъ протоколовъ засѣданій комитета по устройству юбилея Н. О. ЭМИНА.
- II. ПРАЗДНОВАНІЕ ЮБИЛЕЯ ВЪ ЗАЛАХЪ ЛАЗАРЕВСКАГО ИНСТИТУТА ВОСТОЧНЫХЪ ЯЗЫКОВЪ. Приемъ депутацій, чтеніе адресовъ и привѣтствій.
- III. ОБЪДЪ ВЪ ЧЕСТЬ ЮБИЛЯРА. Рѣчи и привѣтствія, сказанныя юбиляру за обѣдомъ.
- ПРИЛОЖЕНІЕ. Библиографическій списокъ трудовъ Н. О. ЭМИНА.
-

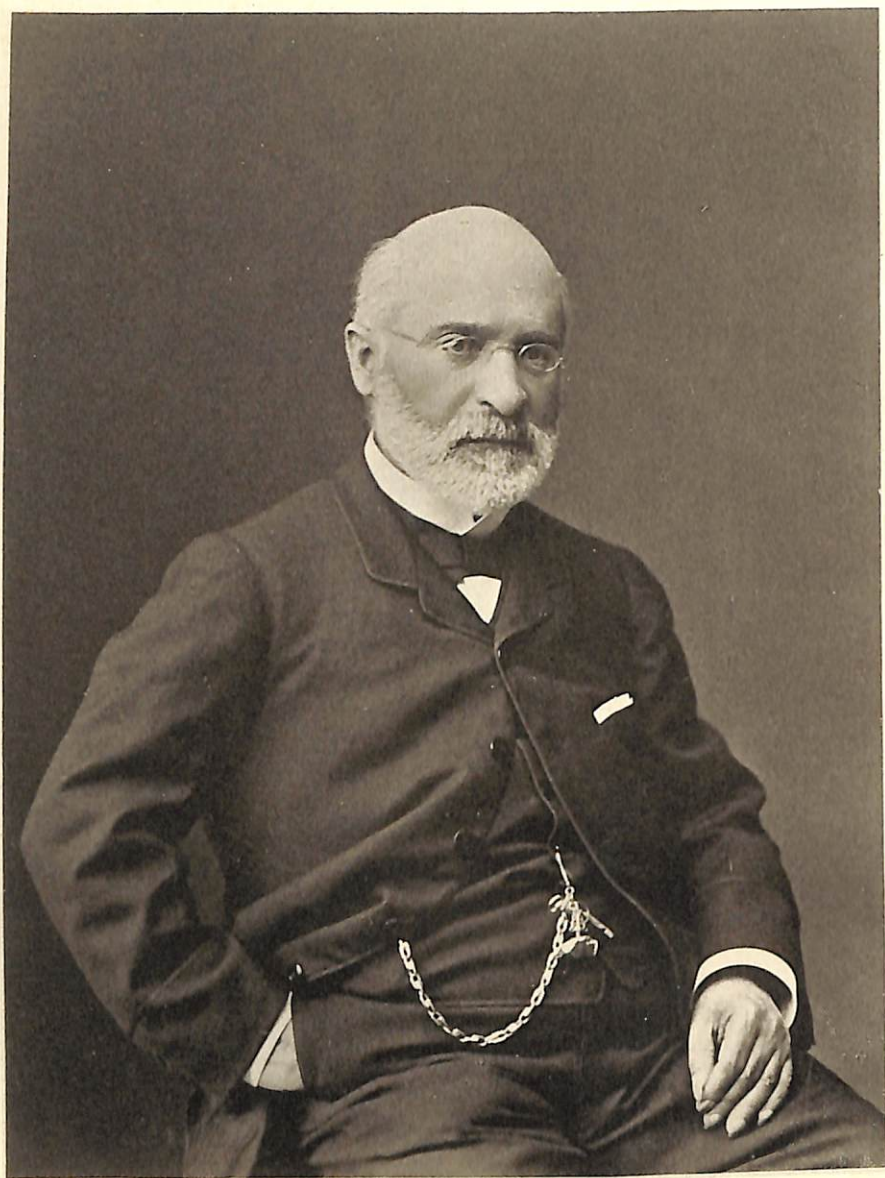

Фото-Гравюра Шерера, Набгольцъ и Ко въ Москвѣ.

И. Буря

Н. О. Эмина

I.

ПРИГОТОВЛЕНІЯ КЪ ЮБИЛЕЮ.

ИЗВЛЕЧЕНІЕ ИЗЪ ПРОТОКОЛОВЪ ЗАСѢДАНІИ
КОМИТЕТА ПО УСТРОЙСТВУ ЮБИЛЕЯ

Н. О. Эмина.

(съ 22-го Января по 15-е Апрѣля 1886 г.)

Въ послѣднее время, какъ въ средѣ нѣкоторыхъ профессоровъ Специальныхъ Классовъ Лазаревскаго Института Восточныхъ языковъ, такъ и въ московскомъ армянскомъ обществѣ, независимо другъ отъ друга, возникла мысль чествовать извѣстнаго нашего ученаго оріенталиста Никиту Осиповича Эмина, по поводу исполнявшагося *пятидесятильтія* научной и педагогической его дѣятельности. Такъ какъ Лазаревскій Институтъ есть именно то учрежденіе, съ именемъ котораго связана почти вся славная дѣятельность маститаго ученаго и педагога, и которому поэтому подобало принимать особенно дѣятельное участіе въ предполагавшемся чествованіи,—то нѣкоторые почитатели Н. О. Эмина обратились къ представителю его, г. директору Института, прося его содѣйствовать съ своей стороны осуществленію общаго желанія. Г. И. Канановъ, и самъ лично сочувствуя такому намѣренію, 22-го января 1886 г. пригласилъ профессоровъ Специальныхъ Клас-

совъ Лазаревскаго Института и Университета И. Л. Серебрякова, Г. А. Халатьянцъ, Н. О. Нерсесова и Ю. С. Гамбарова для совмѣстнаго обсужденія вопроса о чествованіи. Послѣ продолжительнаго обмѣна мыслей о томъ, какъ приняться за чествованіе, какую форму придать этому празднеству, постановлено:

1) Образовать комитетъ изъ присутствующихъ 5-ти лицъ, пригласивъ еще З. М. Мсеріанцъ и Г. А. Джаншіева, который комитетъ и приметъ на себя устройство этого празднества достойнымъ образомъ. По поводу указаній со стороны нѣкоторыхъ изъ присутствующихъ — пригласить къ участию въ комитетѣ и другихъ лицъ изъ представителей московскаго армянскаго общества, признано, чтобы не осложнять дѣла и въ виду полного сочувствія общества къ мысли о чествованіи Н. О. Эмина, ограничиться указаннымъ числомъ лицъ.

2) Избраны: предсѣдателемъ распорядительнаго комитета Г. И. Канановъ, секретаремъ Г. А. Халатьянцъ.

3) Самое торжество предположено устроить 17-го апрѣля, 1886 г., съ разрѣшенія г-на Попечителя московскаго учебнаго Округа въ залахъ Лазаревскаго Института Восточныхъ языковъ. По мнѣнію комитета программа юбилея могла бы состоять:

- a) въ поднесеніи юбиляру почетнаго адреса отъ почитателей его на двухъ языкахъ—древне-армянскомъ и русскомъ, съ художественнымъ рисункомъ и въ роскошной папкѣ;
- b) въ прочтеніи адресовъ и заявленій различныхъ обществъ и учреждений, а также привѣтствій и поздравительныхъ телеграммъ, которыя могутъ быть получены въ день празднества;

c) въ подписномъ обѣдѣ въ честь юбиляра.

Согласно этой программѣ юбилея, одобренной всѣми членами комитета, въ послѣдующихъ засѣданіяхъ было между прочимъ постановлено:

4) Оповѣстить о днѣ юбилея и пригласить къ участию въ немъ друзей, почитателей и бывшихъ учениковъ юбиляра, а также иногороднихъ и иностранныхъ лицъ и учреждений, имѣющихъ близкое отношеніе къ дѣятельности Н. О. Эмина — особымъ извѣщеніемъ, почему поручено секретарю приготовить списокъ таковыхъ и редакцію извѣщенія о празднествѣ. Какъ списокъ учреждений и лицъ, такъ и редакція извѣщенія (на арм., русск. и франц.) были представлены секретаремъ въ слѣдующемъ засѣданіи и утверждены комитетомъ для напечатанія:

a) Մոսկուա բազմաթիւ յարգողք մեր ականաւոր Հայադէտ ՄԿՐՏԵՐ ԼԻՄԻ, որ ընտիր ընտիր գրուածներով ճոխացուցել է գիտնական գրականութիւնը, որպէս եւ երկար ժամանակ եւ արդիւնաշատ աշխատել է մանկավարժական ասպարիզում:— մտադիր են Հասարակական Համահրանք ցուցանել նորան եւ ի պատիւ նորա ԵՌՆԱՄԵՆԱՅ արգասաւոր գործունէութեան, մեծարել նորան Հանդիսապէս:

Հանդիսիս կարգադրչաց խումբը պարտ համարի անձին, Մեծապատիւ Տէր, ծանուցանել Ձեզ այս մասին, յայտնելով միանգամայն, թէ Հանդէսը լինելու է 17/29 Ապրիլի 1886 թ. Լազարեան ճեմարանը՝ այսպիսի եղանակաւ. մատուցումն ուղերձաց, անձնական շնորհաւորութիւնք, ընթերցումն ողջունական թղթոց, հեռագրաց եւ այլն:

Ամենայն գրասոր հազարդոմիւնէն ինչքին ուղարկել Լազարեան ճեմարանի վարչութեան ու Գերբ Բանանեանցի հասցէի:

- b) Въ Москвѣ, среди многихъ почитателей извѣстнаго нашего Ориенталиста Никиты Осиповича Эмина, сдѣлавшаго цѣныя вклады въ ученую литературу, а также много и плодотворно потрудившагося на педагогическомъ поприщѣ,— возникла мысль выразить ему общественное сочувствіе и устроить, во вниманіе къ его *полувѣковой* многополезной дѣятельности, чествованіе.

Кружокъ распорядителей этого празднества считаетъ своимъ долгомъ, Милостивый Государь, поставить Васъ объ этомъ въ извѣстность, увѣдомляя, что чествованіе имѣеть быть 17-го Апрѣля сего года въ зданіи Лазаревскаго Института Восточныхъ языковъ, и будетъ состоять въ поднесеніи адресовъ, въ личныхъ поздравленіяхъ, чтеніи присланныхъ привѣтствій и проч.

Всякаго рода письма и телеграммы по этому случаю просятъ адресовать на имя г-на директора Лазаревскаго Института Восточныхъ языковъ, Георгія Ильича Кананова, въ Москвѣ.

c) Les nombreux appréciateurs de notre célèbre Arméniste Jean-Baptiste Emine, aussi connu par ses travaux scientifiques qu'estimé pour sa longue et utile carrière pédagogique, — ont l'intention pour lui exprimer la vive sympathie générale qu'il inspire, d'organiser à Moscou, à l'occasion de son jubilé de 50 ans, une solennité en son honneur.

Les organisateurs de cette fête croient de leur devoir de Vous en faire part, Monsieur, en Vous prévenant, qu'elle aura lieu le 17/29 Avril de l'année courante à l'Institut Lazareff des Langues Orientales et consistera en présentation d'adresses, félicitations personnelles, lecture de lettres, télégrammes etc.

On prie de vouloir bien adresser tout écrit de ce genre à Mr G. Kananoïff, Directeur de l'Institut Lazareff des Langues Orientales, à Moscou.

5) Заказать портретъ юбиляра масляными красками, въ роскошной золотой рамѣ, для повѣшенія въ день празднества въ актовомъ залѣ Лазаревскаго Института *).

6) Просить секретаря изготовить редакцію почетнаго адреса для поднесенія Н. О. Эмину въ день юбилея отъ почитателей его; художественную же часть адреса — изящный рисунокъ, въ которомъ были бы изображены важнѣйшіе моменты изъ жизни и дѣятельности юбиляра, поручить художнику. Какъ редак-

*) Портретъ этотъ послѣ юбилейнаго торжества, принесенъ комитетомъ въ даръ Лазаревскому Институту, начальство коего, испросивъ разрѣшеніе г. министра Народнаго Просвѣщенія, повѣсило его въ рекреационномъ залѣ Института.

ція адреса, такъ и проектъ художественнаго рисунка, представленныя въ слѣдующемъ засѣданіи и рассмотрѣнныя, были одобрены и утверждены комитетомъ.

Между тѣмъ въ комитетъ стали поступать многочисленныя заявленія отъ учреждений и лицъ, пожелавшихъ принять участіе въ чествованіи Н. О. Эмина. Такія заявленія, кромѣ многихъ почитателей и бывшихъ учениковъ Никиты Осиповича, получались какъ отъ русскихъ, такъ и иностранцевъ. Мы ограничимся здѣсь указаніемъ для примѣра только на нѣкоторыя заявленія, показывающія, какъ сочувственно была принята вѣсть о юбилеѣ въ Россіи и внѣ ея предѣловъ. Вотъ что писалъ профессоръ «Ecole des Langues Orientales vivantes» А. Каррьеръ предсѣдателю комитета Г. И. Кананову:

a) Monsieur! Vous avez bien voulu me faire part de la solennité que les amis et les admirateurs de l'éminent professeur J. B. Emine désiraient organiser à l'occasion de son jubilé cinquantième. L'Ecole des langues orientales de Paris ne pouvait rester indifférent à votre appel, et son directeur, M. Ch. Schefer, m'a demandé de publier un mémoire destiné à être offert au célèbre professeur d'arménien de Moscou. Je n'avais pas beaucoup de temps, mais je viens de donner à l'imprimerie nationale le bon à tirer d'un petit travail dont je vous adresserai des exemplaires samedi prochain: ils arriveront donc à temps à Moscou. J'espère pouvoir Vous envoyer dix exemplaires, dont 5 sur papier vergé et 5 sur papier ordinaire. Vous voudrez bien les distribuer à votre gré et selon les désirs de M. Emine. Mais si vous trouvez l'emploi d'un plus grand nombre d'exemplaires, soyez assez bon pour m'en redemander. Le mémoire ne devant pas être mis dans le commerce, j'en aurai à votre disposition autant qu'il Vous en faudra. MM. Patkanoff et Khalatian recevront directement les exemplaires qui leur sont destinés. Je crains beaucoup que mon travail ne soit pas digne de l'éminent professeur

auquel il est destiné, mais il ne sera peut-être pas dénué d'intérêt pour ceux qui s'occupent de l'histoire de la prononciation arménienne. C'est le texte et l'explication d'un vocabulaire latin-arménien du X-e siècle (probablement plus ancien) qui comprend la transcription en lettres latines de 90 mots arméniens. La dédicace est écrite pour être lue à M. Emine, au nom de l'Ecole des langues orientales de Paris. Permettez moi, Monsieur, de me féliciter de l'occasion qui m'est ainsi offerte d'entrer en relations avec Vous et le bel établissement que Vous dirigez. J'espère bien du reste ne pas rester trop longtemps sans venir à Moscou, ou j'aurai l'occasion de faire personnellement votre connaissance. Veuillez agréer, Monsieur, l'expression de mes sentiments de haute considération.—*A. Carrière*, Professeur à l'Ecole des langues orientales. Paris, 22 Avril 1886.

b) Отъ профессора Пизанскаго Университета Emilio Teza:

Chiarissimo signore! Le sono molto grato dell'avviso dato mi della festa che si farà ad onore di un maestro glorioso e, aggiungerò, di un grande Istituto. Le sarò riconoscente se, in quel giorno, ella consegnerà al prof. Emin le poche parole che acchiudo: tutti e due perdoneranno se non oso fare lo sfacciato ed il barbaro, mettendo assieme qualtro parole o in russo o in armeno: perdoneranno se mi piace che ognuno abbia la sue lingua e una sola. Colgo, mio caro signore, queste bella occasione per protestarmele dentissimo, *E. Teza*. Pisa. 19 aprile, 86.

c) Отъ предсѣдателя Императорскаго Московскаго Археолог. Общества Графини П. С. Уваровой:

Милостивый Государь, Георгій Ильичъ! Честъ имѣю довести до свѣдѣнія Вашего, что Московское Археологическое Общество, во вчерашнемъ своемъ засѣданіи отнеслось весьма сочувственно къ предполагаемому Вами чествованію ученыхъ заслугъ Н. О. Эмина и избрало своимъ представителемъ на юбилейномъ торжествѣ профессора М. В. Никольскаго..... Примите увѣреніе въ совершенномъ моемъ уваженіи. *Графиня Уварова*. 27 Марта, 1886 года.

d) Отъ Вл. Ведрова, изъ Висбадена:

Ваше Превосходительство, Милостивый Государь, Георгій Ильичъ! Сейчасъ получилъ извѣстіе, что образовавшемуся подъ Вашимъ предсѣдательствомъ комитету принадлежитъ идея чествованія пятидесятилѣтней дѣятельности Н. О. Эмина. Вамъ, какъ ориенталисту, пріятна эта мысль привѣтствовать своего собрата, но найдутся многіе, которые въ маститомъ, но живомъ старцѣ принимаютъ сердечное участіе за его искреннюю преданность усыновившей его Россіи, за его пониманіе значенія той націи, которой онъ принадлежитъ по языку и рожденію. Родившись въ Персіи отъ армянскихъ родителей, унесенный slučajемъ въ Индію, гдѣ онъ получилъ свое первое образованіе, Н. О. вполне отдался сердцемъ новому своему отечеству, гдѣ обрелъ честь и покой, а своими учеными трудами доставилъ уваженіе русскому ученому ориентальному міру у иностранныхъ ученыхъ. Французы первые напечатали его изслѣдованія, въ Австріи же и до сихъ поръ жаждутъ продолженія его трудовъ.—Потрясенный въ семейномъ бытѣ потерю жены и любимаго сына, Н. О. вполне отдался наукѣ, не оставляя и педагогическаго поприща. Еще недавно мы съ удовольствіемъ читали о егѣ предсѣдательствѣ въ восточной секціи археологическаго Съѣзда въ Тифлисѣ, при неутомимомъ вождѣ археологическаго дѣла, незабвенномъ Алексѣѣ Сергѣевичѣ Уваровѣ. Тамъ онъ былъ среди своихъ и съ какимъ уваженіемъ, съ какимъ торжествомъ встрѣчали его труженики тѣхъ же, какъ онъ, археологическихъ розысканій! Но это лучше Вамъ извѣстно, какъ всякому другому! Какъ педагогъ, онъ воспиталъ въ своей гимназій (5-й) лицъ съ честію занимающихъ кафедры въ университетахъ.—Пусть же доблестный старецъ, неутомимый въ трудахъ, приметъ дань уваженія отъ людей хорошо знающихъ и глубоко уважающихъ. Пусть же Россія получитъ залогъ его полезной ученой дѣятельности въ полномъ изданіи его трудовъ и жизнеописанія. Такія сочиненія, какъ бы они спеціально ни были, пробуждаютъ умъ и доставляютъ истинное удоволь-

ствіе. Вопросъ же армянской націи, такъ твердо уповаю- щей на русскую мощь и содѣйствіе, стѣитъ того, чтобы изучить еѣ и въ исторической ея послѣдовательности. Дай Богъ силъ юбиляру — вотъ ему мой привѣтъ съ пре- краснаго хребта Таунуса среди роскошныхъ деревьевъ — магнолій. Примите увѣреніе въ моемъ искреннемъ ува- женіи! *Владиміръ Ведровъ*. Висбаденъ, 7/19 Апрѣля, 1886. *Hôtel Weissen Schwan*.

e) Отъ бывшаго начальника Астраханской и Кав- казской епархіи, еписк. Сукиаса, изъ Астрахани:

Մերին Գերազանցութեան Տեառն Աերատեսչի Ճեմարանին Լազարեանց՝ Գէորգայ Եղիայեան Քանանեանց. Յիսուսաւանդ ող- ջունիւ ծանուցանեմք. Երբ հռչակեցաւ յընդհանուրս համբաւն աւետարար՝ մեծարել զյիսնամեակ գրական երկասիրութեանց բազմա- հռչակ վաստակաւորի և իմաստնախոհ գիտնականին՝ Պարոն Մկրտչի Էմին, համանպամայն Հայք Աստրախանի որոշեցին ձօնել զուղերձ յանուն Նորին Պատուարժանութեան՝ առ ՚ի սակաւուք յայտնել զճշմարիտ մեծարանս սրտից առ Այրն յոգնաշխատ և Հեղինակն արդիւնական:

Չերդ գերազանցութիւն. ընդ այսմիկ յղելով առ Ձեզ զյիշա- տակեալն ուղերձ յարգոյաբար խնդրեմք, ընթեռնուլ զայն ՚ի լուր ակմբելոց, ՚ի 17 ամսոյս, յաւուր մեծաշուք հանդիսադրութեան յիսնամեայ յորեղինի, ՚ի դէմն բազմաշխատ և տաղանդաւոր մշակին քննական գրականութեան—Արդոյ Մկրտչի Էմին, և ապա ողջունիւ հոգևորական դասու տեղոյս և շնորհաւորականաւ համազգայնոց՝ յանձնել Նորին Արժանանձնութեան իրր գոյլն նշանակ հաւաստի յարգանաց, բարեմաղթելով նմա յԱմենաբարձրելոյն զաւուրս երկայնս և խաղաղականս ՚ի հունձ սրտագին և հոգիարուղի օրհնութեանց և մաղթանաց հաղարաւոր աշակերտելոցն ինքեան— սանունց ազգապարձանք Ճեմարանին Տեարց Լազարեանց և բիւ- բաւոր վերձանողաց իւրոց բազմահատոր, օգտարեր երկասիրութանց:

Յանձն արարեալ զպերճիմաստ պսակաւորն յիսնամեկի ի խնամս Յաւիտենականին և ի հեռուստ որպէս ակն յանդիման խնդակ- ցեալ ընդ Գերազանցութեանդ համբռէն խրախճանակցօքն հան- դերձ, Մնամք մէտական խոնարհ աղօթարար Կառավարիչ Աստրա- խանայ և Կովկասու վիճակին Հայոց Սոփիա Էպիսկոպոս:—9 Ապրիլի, 1886. յԱստրախան:

f) Отъ члена ученой конгрегациі венеціанскихъ ме- хитаристовъ, о. Леона Алишана, изъ Венеціи:

Մեծապատիւ Տէր: Ձեր ծանուցագիրն վասն Ուսումնական Յորեղինի Յարգելի Բանասիրին՝ Մ. Էմին, ընդունելով ՚ի ժամանակին, ծանուցանեմ, որ շատ հաճութեամբ խնդակից կ'ըլլամք Ձեր երախ- տագէտ մտածութեան և մեր Յ. Բարեկամին արժանաւոր շնոր- հաւորութեան: Առ որ և խնդրեմ ՚թէ Միաբանութեանս կողմանէ և թէ առանձին ՚ի գրողէս, ընդ սրտագին մաղթանաց՝ մատուցանել և անոնց նշանակ՝ ինչ որ փոքրիկ արկղիւ երեկ զրկեցինք աստի՛ շողեկառօք յանուն Ձեր. յուսալով որ հասնի յառաջ քան զ17/29 ամսոյս: Եւ ես ողջունելով Ձեր ազգասէր հասարակութիւնը և հանդիսադիրները, մնամ Մեծապատիւ Տեառնդ Խ. Մ. Հ. Ղևնդ Արշակեան:—Անետիկ, Ս. Ղազար, 9 Ապրիլ, 1886:

g) Отъ извѣстнаго армянскаго поэта Рафаила Пат- канянь, изъ Нахичевани, ^{Н/Д}:

Վերազնիւ Պարոն Գէորգ Եղիայեան Քանանեան. — Մեծ շնորհակալութեամբ ստացայ Ձեր շրջաբերական նամակը ըստ դիպաց 50 ամեայ յորելեանի մեր բազմերախտ Գիտնական Ուսուց- չապետ Մկրտիչ Էմինի: Մեր որդիք և թոռները կ'գնահատեն այդ ալէլարդ Ծերունու տուած երախտիքը մեր ազգին. մենք ըստ արժանւոյն գնահատել չենք կարող՝ աչքի և առարկայի պէտքի չափ հեռաւորութիւն չունենալու պատճառաւ: — Ստորագրեալ ինձ Գրպրոցը իւր համար մեծ պատիւ է համարում իւր դուզնաբեայ նուէրը մատուցանելու իւր պաշտելի Երախտաւորին և վերջինս թող հաշտ աջօք նայի դորա վերայ: — Եթէ ո՛ր և է ծախուց համար հանգանակութիւն տեղի ունենալու է (չորօր. մարմա- բիտնեայ արձան. կենդանագիր պատկեր կամ համազգային մի նշանաւոր ընծայ ևն ևն.) աղաչում եմ, անյապաղ զեկուցէք ինձ, որ ես ևս իմովսանն մասնակից լինիմ իմ բազմերախտ վարժապետի հանդիսին: Եթէ իմ ներկայութիւնը որ և է եղանակաւ պէտք լինի տօնելու օրուան, այդ ևս բարեհաճեցէք զեկուցանել ինձ. եթէ միայն դորանով մի տերև կաւելանայ այ՛ն դպինեայ պսակին, որով պիտի զարգարուի գլուխը մեր անմոռանալի Մկրտիչ Էմի- նին, որին ճանաչում է ազգը իւր հնադարեան պատմութեան վրայից ստուար քօղը հանող: — Գերազնիւ Պարոն, ընդունեցէք խորին յարգութեանս հաւաստիքը՝ Ձեզ պատուող Ռ. Պապիանեան. Մարտի 14, 1886. Ն. Նախիջևան:

II. ПРАЗДНОВАНИЕ ЮБИЛЕЯ.

I. ПРИЕМЪ ДЕПУТАЦІЙ, ЧТЕНІЕ АДРЕСОВЪ И ПРИВѢТСТВІИ.

Съ ранняго утра 17-го Апрѣля замѣтно было въ залахъ Лазаревскаго Института оживленное приготовленіе къ юбилейному торжеству. Красивый залъ Института, украшенный портретами трехъ Императоровъ—Николая I, Александра II и нынѣ царствующаго Государя, а также фамильными портретами гг. Лазаревыхъ, былъ изящно убранъ тропическими растеніями и зеленью. Портретъ юбиляра, нарочно заказанный къ этому дню, въ роскошной рамѣ, обрамленной большимъ лавровымъ вѣнкомъ, красовался на видномъ мѣстѣ. Около каѳедры, противъ портрета Государя, стоялъ большой столъ и кругомъ его поставлены кресла для юбиляра и почетныхъ гостей. Къ 1½ ч. собрались въ залу всѣ депутаты отъ ученыхъ обществъ и учреждений, друзья и почитатели юбиляра; какъ то: отъ Императорскаго Московскаго Университета ректоръ Н. П. Боголѣповъ, профессора В. И. Герье, Ф. Е. Коршъ, А. Н. Веселовскій; депутаты Императорскаго Мос-

ковскаго Археологическаго Общества — товарищъ предсѣдателя Общества В. Е. Румянцевъ, и секретарь проф. М. В. Никольскій; депутаты Императорскаго Общества Любителей Естествознанія, Антропологій и Этнографіи состоящаго при Московскомъ Университетѣ, секретарь Общества Н. Ю. Зографъ и В. М. Михайловскій; депутатъ Общества Любителей Россійской Словесности Г. А. Джаншіевъ, депутаты V московской гимназіи проф. В. Г. Зубковъ, Г. Б. Фишеръ и В. Гильвегъ; профессора и преподаватели Спеціальныхъ и гимназическихъ классовъ Лазаревскаго Института; предсѣдательствующій попечительства Московскихъ армянскихъ церквей И. С. Анановъ; членъ судебной Палаты Н. Д. Микулинъ, А. А. Гатцукъ; представители мѣстнаго армянскаго духовенства, многочисленныя лица изъ московскаго армянскаго общества, дамы, студенты и воспитанники.

За нѣсколько минутъ до приѣзда юбиляра, собраніе удостоилось посѣщенія статсъ-секретаря, министра Народнаго Просвѣщенія И. Д. Делянова, бывшаго товарищемъ юбиляру по ученію въ Институтѣ и въ Университетѣ, и находившагося въ это время въ Москвѣ. Г. министра сопровождалъ попечитель Московскаго учебнаго округа графъ П. А. Капнистъ. Въ 2 часа пополудни прибылъ юбиляръ въ Институтъ и былъ встрѣченъ начальникомъ заведенія Г. И. Канановымъ вмѣстѣ съ другими членами юбилейнаго Комитета. Затѣмъ Н. О. Эминъ вступилъ въ залъ среди громкихъ и долго неумолкавшихъ рукоплесканій и былъ привѣтствуемъ г. министромъ.

Порядокъ заявленій былъ слѣдующій:

1) Секретарь распорядительнаго комитета Г. А. Ха-

латынецъ прочиталъ составленный комитетомъ и подписанный многочисленными почитателями Н. О. Эмина адресъ, въ которомъ въ особенности указывалось на научныя заслуги юбиляра:

ԳԵՐԱՄԵԾԱՐ ՏԵՐ ՄԿՐՏԻՉ ԷՄԻՆ. ԱՄԲ Ծ ԶԻՋԵԱԼ ԲՈՒՈՐԻՆ

ԱՅՍՈՐ ՅՈՐԵՆ, ՅՈՐԱՍՄ ՄՏԵԱԼ Է ՁԵՐ յասպարէզ գիտութեան և հրահանգաց կրթութեան, ընդ որ անցեալ է ՁԵՐ արժանաւորապէս: Մեծահարկի գիտնաւոր երկօք ՁԵՐՈՎ Է՛ Վաղուց հետէ գրաւեալ է ՁԵՐ զհուշակ ՚ի կաճառս գիտնականաց. հայրենի լուսաւորութիւնն յարգէ զՁԵՁ իբրև զգործօն երկցագոյն և յոյժ արդիւնաբեր. և աշակերտաց ՁԵՐՈՅ քանի մի սերունդք անմոռաց պահեն զաւանդս Վարժապետի իւրեանց և Ուսուցչապետին, որ յնթացս ԿՐՈՅ ԴԱՐՈՒ բարձրաբար իմն զգիտութեան կալեալ է գրօշն:

Խորհրդաւոր իմն է, զի գիտնական գործաւորութիւն ՁԵՐ արգասաւոր սկսանի տակաւին ՚ի պատանի տիոց՝ ՚ի Համալսարանի անդ, յամին 1836, ընտիր թարգմանութեամբ ՚ի Ռուս լեզու պատմական և գրական գործոյն ականաւոր ՚ի Ժամուն Փռանկ մատենագրի՝ Վիլլմէն անուն, ընթացք ինչ որ յայնմ հետէ տեսանի և յերկասիրութիւնս ՁԵՐ:

Մտեալ ՚ի ուհ կենաց՝ ՚ի սկզբան անդ գործաւորութեան ՁԵՐՈՅ յասպարիզի հրահանգաց կրթութեան՝ իբրև զՎարժապետ մայրենի լեզուին և Գարութեան ՚ի ճեմարանի Տեարց Լազարեանց, մանաւանդ զնախանձաւորութիւն ցուցեալ է ՁԵՐ ՚ի լուրջ իմն և ՚ի կանոնեալ աւանդելն՝ կենդանի բարբառով որպէս և հրատարակութեամբ ձեռնարկաց ոմանց՝ մինչև ցայժմ իսկ՝ զինի Խ ամաց ոչ կորուսելոց զկարեւորութիւն իւրեանց: Ի յաջորդ շրջանս գործաւորութեան ՁԵՐՈՅ իբրև զՏեսուչ և զՎարժապետ և զՈւսուցչապետ, ամն ձիգս անընդհատ եռանդեամբ և բազմաբիրան ջանիւք յաջողեցաւ ՁԵՁ ՚ի հնագոյն Գարուցին Հայոց, այնց առնել սկիզբն ընթացից որ զկատարեալ ուսումնասիրութիւնն Գասական լեզուին մերոյ, զակնածու պատկառանս առաջի ընտրելագոյն գաղափարաց նորին, զհետեւումն և զընտանութիւն ոճոյն և օրինակաց հանձարեղ ճարտարապետաց Ոսկեղնիկ Գարուն — մի ՚ի գլխաւորագոյն համարիցին վախճանաց իւրեանց:

Ի բարերար ազդեցութենէ ընթացիցդ այդոցիկ՝ ՚ի միջի այլոց ընդարձակ իմն սխտեալ տարածեցաւ առ մեզ Հայկեան

Գարութեանս ճոխութեանց ուսումն և քննութիւն, ՚ի յայտ եկեալք ՚ի բազմաթիւ երկասիրութիւնս գիտնաւորս:

Եւ ըստ այսմ մասին աւագութիւն և սկզբնաւորութիւնն, ԳԵՐԱՄԵԾԱՐ ՏԵՐ, ՚ի բազումս ՁԵՐ իսկ են:

Ընծայեալն ՚ի լոյս ԼՁ ամօք նախ քան զարդիս հռչակաւոր քննութիւն ՁԵՐ զՎիպաց հնոյն Հայաստանի, յորում զառաջինն յարուցաւ և այնպէս պայծառ իմն լուծաւ ազգային երգոց խնդիրն, — զէմ եղև անկեան, յորմէ ապա ուրեմն առին սկիզբն ճառք և թարգմանութիւնք և մեկնութիւնք բազումք ՚ի Հայ և ՚ի Ռուս և ՚ի Փռանկ լեզու: Երկս այս գարագալուս ինչ ծանիցի արդեօք ՚ի պատմական և քննական Գարութեանս:

Ի քննութիւնսն ՁԵՐ զՀայերէն նշանագրաց, զՀեթանոս Հայոց կրօնից և յայլս բազումս զառաջինն ժողովեցաւ ցրտեալն յայլ և այլ յիշատակարանս և ՚ի մատեանս նիւթ պատկանաւոր, ենթարկեցաւ ընդ քննագատութեան բովու և գիտնաւոր իմն կարգաւ լուսաբանեցաւ: Առաջին և աջողագոյն փորձք իցեն այսօրիկ մինչ ցայն տակաւին անշակելի խնդրոց:

Եւ ոչ ՚ի քննական երկս միայն տեսանեմք զսկզբնաւորութիւն ՁԵՐ: Ի խորին և բազմամասնեաց ուսումնասիրութեան յիշատակարանաց մայրենի Գարութեանս, որոյ ներկուս հմտութեան գաղտնեաց, որ սակաւուց և եթ ընտրելոց իցէ մատչելի, անտարակոյս խելամուտ լեալ է ՁԵՐ կատարելապէս, — արժանապէս ծանեալք զմեծագոյն նոցին կարեւորութիւն վասն գիտութեան և ընտիր ընտիր թարգմանութեամբք ծանուցիք գիտնական կաճառաց զականաւոր պատմագրական վաստակս՝ այնու ճշտութեամբ, այնու անհամեմատ իմն թափանցմամբ ՚ի խորին խորհուրդս Հայկազն պատմագրաց, որ վերաստեղծէ զարեւելեան մատենագիր ՚ի յեղեալ լեզուն Եւրոպայ, այնու ճարտարապետութեամբ ոճոյն և գրութեան և յարմարութեան բանից և ՚ի վերջոյ այնու կարեւորագոյն յաւելուածովք և լուսաբանութեամբք, ոյք հանապազ յատուկ իցեն ամենեցուն երկասիրութեանց ՁԵՐՈՅ նշանակ: Ի շարս սոցին՝ մանաւանդ թարգմանութիւն հանրածանօթ մատենին Մեծի Ծերունոյն Խորնոյ մնացէ յաւերժ՝ որ ինչ ըստ վսեմ իմն ճարտարապետականին վերաստեղծութեան օրինակ:

Հանդերձ սոքիմբք՝ շահաւոր իցէ կարի յոյժ ածելն ՁԵՐ ՚ի լոյս բազում բնագիր օրինակաց պատմաց մերոց և մատենագրաց, որ զմեծամեծ ունիցին կարեւորութիւն վասն գիտութեան նաև ՚ի լուսաւորելն զմթին երեսս պատմութեան այլոց ազգաց որ յա-

րևմուտս Ասիոյ: Մեծագոյն մասն ընագրացդ՝ զերծեալ 'ի ցեցոյ
և 'ի փոշոյ, մտադիւր իմն բաղդատեալ ընդ այոց օրինակաց և
ստուգեալ առողջ քննականութեամբ, ընծայեցաւ 'ի լոյս՝ գեղեցիկ
զայս 262 հարեալ 'ի շնորհակալիս, որոց սիրելի են համազգի Դպրու-
թեանս բարգաւաճանք՝ թէ 'ի ներկայ և թէ 'ի գալոյ սերունդան:

'Ի վերջոյ ուրեմն՝ 'ի մերում՝ եկեղեցական Մատենագրութեան
յարուցեալ է 268 զկարի հետաքննին խնդիր զանվաւեր գրու-
ածոց, յորոց 'ի գիտնաւոր կարևորութեան վերայ թերևս նախ
քան զ262 հասեալ էր և ոչ ոք: Յընթացս սակաւ ամաց ճոխա-
ցուցեալ է 268 զեկեղեցոյ պատմութեան զԴպրութիւնն 'ի յե-
ղուշն 268 գիրս բազումս՝ մեծաւ յօժարութեամբ ընկալեալս 'ի
գիտնականաց: Զերկասիրութեանց 268 զլարս ըստ այսմ մասին՝
պսակեալ է գեղեցիկ թարգմանութեամբ հրոչակաւոր Հարականին—
գանձարան համարելոյ հաւատոյ, սրտի և հանձարին Հայոց — որ
ըստ լեզոյն խրթնութեանց, ըստ աստուածաբանական նրբութեանց
և մանաւանդ վսեմ իմն քերթողական պարունակութեան և ոճոյն՝
չունի ինքեան հաւասար ինչ 'ի հոգևոր Մատենագրութեան:

Թողլով յիշել զայլս բազումս 'ի վաստակոց 268 յօժան
գիտութեան և հասարակաց վաստակեալս, ասասցուք և եթ, թէ
յոյժ սակաւուց 'ի գործօն անձանց վիճակի այսպիսի վիճակ նա-
խանձելի՝ այն իսկ է — զայնպիսի ընդհանուրս ունիլ մեծարանս և
զսէր, զորս գրաւեալ է 268 ամենուրեք: Եւ զմեծարանս զայս ժա-
ռանգեալ է 268 անխոնջ և եռանդնալից սպասաւորութեամբ մեծի
գործոյն գիտութեան և լուսաւորութեան: Իրրև զճշմարիտ յայտա-
րար նորոց բաղձանաց և զմշակ վառեալ 'ի նախանձ բարի՝ արժանաւոր
ծանկիցք օրինակ բոլորապտուղ նուիրման յանաչառ և անշահա-
խնդիր վաստակն ևս և այնիւ իմն բերման առ ամենեսին՝ ջերմ՝ և
սրտեռանդն մասնակցութեամբ յամենայն գործառնութիւնս օգտա-
կարս և այնու հանապաղ յօժարամտութեամբ առ սատար լինելոյ
ամենեցուն, որ յառաջ կարիցէ մղել զգիտնաւոր խնդրոց զլուրջ
մշակումն:

ՊԵՐՄՈՒՄԻՍ ԾԷՐ. Այսօր 'ի բազմանշանակ աւուր Յիսնամեկի՝
268 մեծայարգ գործաւորութեան բազմաթիւ անձինք, որ 'ի սրտէ
յարգեն զ262, լցեալ խորին մեծարանօք և սիրով առ 262 պարտ
և առանձին իմն բերկրութիւն համարին անձին մատուցանել 262
զլուրեանց ողջոյն և զինդակցութիւն: Հանդերձ սրտակից ողջու-
նիւս աղօթս ջերայերմս առնեն նորին, զի նախախնամութիւնն
Ամենարարի ձգեսցէ ընդ երկար զանձկալի աւուրս 268 յաճումն և

'ի բարգաւաճանս գիտութեան, 'ի շահ հասարակաց և 'ի բերկ-
րութիւն յոգնաթիւ բարեկամաց, յարգողաց և աշակերտաց 268:

Многоуважаемый Никита Осипович! Сегодня
исполняется 50 лѣтъ, какъ Вы вступили на учено-
педагогическое поприще, достойнымъ образомъ Вами прой-
денное. Своими цѣнными научными трудами Вы приобрѣли
вполнѣ заслуженную извѣстность въ ученomъ мѣрѣ; оте-
чественное просвѣщеніе чтить въ лицѣ Вашемъ одного
изъ старѣйшихъ и полезнѣйшихъ дѣятелей, а нѣсколько
поколѣній учениковъ Вашихъ живо сохраняетъ традиціи
Учителя и Профессора, въ теченіи полувѣка высоко дер-
жащаго знамя науки.

Замѣчательно, что плодотворная научная дѣятельность
Ваша открывается еще въ юные годы, съ университет-
ской скамьи — въ 1836 г. прекраснымъ переводомъ на
русскій языкъ историко-литературнаго труда знаменитаго
въ то время французскаго ученаго, Вильмена, — направ-
леніе, которое, повидимому, не осталось безъ вліянія на
дальнѣйшія Ваши работы.

Вступивъ на жизненный путь, уже на первыхъ шагахъ
Вашей педагогической дѣятельности, въ качествѣ пре-
подавателя армянскаго языка и словесности въ Лазарев-
скомъ Институтѣ, Вы особенно заявили себя установле-
ніемъ болѣе рациональнаго отношенія къ преподаванію жи-
вымъ словомъ, также, какъ и изданіемъ необходимыхъ
руководствъ, и до сихъ поръ, спустя сорокъ съ лишнимъ
лѣтъ, не потерявшихъ своего значенія. Въ дальнѣйшей
своей дѣятельности въ качествѣ Инспектора, Учителя и
Профессора, въ продолженіи многихъ лѣтъ, благодаря
неизмѣнной энергій и неусыпнымъ трудамъ, Вы успѣли
положить начало въ старѣйшемъ изъ армянскихъ учеб-
ныхъ заведеній тому направленію, которое въ основатель-
номъ изученіи классическаго армянскаго языка, въ покло-
неніи лучшимъ его образцамъ, въ усвоеніи приемовъ и
слога великихъ художниковъ Золотаго Вѣка — видитъ одну
изъ главнѣйшихъ своихъ задачъ. Благотворное вліяніе та-
кого направленія отразилось, между прочимъ, на болѣе
широкомъ распространеніи у насъ изученія и изслѣдованія

богатствъ армянской литературы, выразившемся въ появленіи многочисленныхъ научныхъ трудовъ.

И въ этомъ отношеніи первенство и починъ во многомъ, Никита Осиповичъ, принадлежитъ Вамъ.

Появившійся 36 лѣтъ назадъ знаменитый трактатъ Вашъ объ Армянскомъ Эпосѣ, въ которомъ впервые возбуждается и такъ блестяще разрѣшается вопросъ объ древне-армянскихъ пѣсняхъ, сталъ краеугольнымъ камнемъ, на основаніи котораго появилось потомъ множество переводовъ, статей, популяризацій на армянскомъ, русскомъ и французскомъ языкахъ. Это по истинѣ эпоха въ историко-критической армянской литературѣ.

Въ изслѣдованіяхъ Вашихъ объ Армянскомъ алфавитѣ, о Религійи и вѣрованіяхъ языческихъ армянъ и многихъ другихъ впервые былъ сгруппированъ относящійся къ нимъ матеріалъ, подвергнуть критическому анализу и научно освѣщенъ. Это первыя и удачнѣйшія попытки въ совершенно непечатаемой дотолѣ области.

И не въ однихъ критическихъ изслѣдованіяхъ видимъ мы Вашъ починъ. При глубокомъ и всестороннемъ изученіи памятниковъ древней армянской письменности, тайной знанія которой, немногимъ лишь избраннымъ доступной, Вы, несомнѣнно, владѣете въ совершенствѣ, Вы прекрасно оцѣнили высокую ихъ важность для науки и въ цѣломъ рядѣ солидныхъ работъ ознакомили ученую публику съ выдающимися историческими произведеніями армянской литературы, съ тою точностію, тою неподражаемой пронизательностію въ сокровенныя мысли армянскихъ историковъ, воссоздающею восточнаго писателя на переводимый европейскій языкъ, тою художественностію слога и изложения и тѣми наконецъ цѣнными приложениями и примѣчаніями, которыя всегда составляли отличительныя качества всѣхъ вообще Вашихъ работъ. Между ними въ особенности переводъ извѣстнаго труда Великаго Старца изъ Хорнѣи останется навсегда образцомъ высокохудожественнаго воспроизведенія.

Кромѣ того весьма важны труды Ваши по изданію многихъ текстовъ армянскихъ писателей и историковъ,

представляющихъ для науки высокій интересъ сверхъ того освѣщеніемъ многихъ темныхъ страницъ изъ исторіи другихъ народовъ Передней Азіи. Большая часть изъ текстовъ, добытая изъ малодоступныхъ архивовъ, тщательно сличенная съ другими списками и проверенная здравой критикой, появилась въ свѣтъ въ первый разъ, заслуживъ Вамъ глубокую благодарность всѣхъ, кому дороги успѣхи Арменовѣденія, какъ нынѣшняго, такъ и будущихъ поколѣній.

Наконецъ въ области духовной армянской литературы Вы затронули въ высшей степени интересный вопросъ объ апокрифахъ, о научной важности которыхъ почти никто до Васъ и не подозрѣвалъ. Въ короткое время Вы обогатили церковно-историческую литературу переводомъ цѣлаго ряда такихъ памятниковъ, встрѣченныхъ весьма сочувственно со стороны ученыхъ специалистовъ. Вѣнцомъ же Вашихъ работъ въ этой области служитъ образцовый переводъ знаменитаго Шаракана, — этой сокровищницы вѣры, сердца и генія армянскаго народа, по трудности языка, по богословскимъ тонкостямъ и особливо по высокому поэтическому содержанію и слогу неимѣющаго ничего подобнаго въ духовной литературѣ.

Не останавливаясь на многихъ другихъ заслугахъ Вашихъ на пользу науки и общества, скажемъ лишь, что не многимъ дѣятелямъ выпадаетъ завидная доля пользоваться тѣмъ всеобщимъ уваженіемъ и сочувствіемъ, какимъ пользуетесь Вы повсемѣстно. И это уваженіе Вы приобрѣли неутомимымъ и ревностнымъ служеніемъ дѣлу науки и просвѣщенія. Какъ вѣрный выразитель новыхъ стремленій и усердный работникъ, Вы служите достойнымъ примѣромъ преданности безкорыстному труду и честнаго отношенія — тѣмъ теплымъ и живымъ участіемъ, которое встрѣчало въ Васъ всякое полезное дѣло и той постоянной готовностію содѣйствовать всему, что могло подвинуть серьезную разработку научныхъ вопросовъ.

Никита Осиповичъ! Въ сегодняшній многознаменательный день 50-лѣтняго юбилея высокоцѣнной дѣятельности Вашей, многочисленные почитатели Ваши, исполненные глубокаго къ Вамъ уваженія и сочувствія,

27924-62

ցանկը այնպիսիաց 'ի յիշատակարանի մտաց անձնիւր Հանդիսազրաց և ամենից՝ որոց ծանօթք են Հայկազեանս մերում գրականութեան: Ողջունեմք զՁեզ օրհնալի շրթամբք և բերկրիմք ևս 'ի հոգի, տեսանելով՝ զի յիննեաաներորդի դարուս՝ 'ի շնորհս բազմահմուտ Հայ դիտնականիդ բազումք 'ի գիտնոց ազգաց և ազանց ծանօթանան մերոց ազգային և եկեղեցական պատմութեանց և բանաստեղծութեանց, որպէս և 'ի Հինգերորդումն Ոսկեղէն դարու բերկրէին նախնիք մեր ընդ ճոխութիւն և ընդ բարգաւաճանս գրականութեանս Հայոց 'ի շնորհս Թարգմանչացն մերոց սրբոց ընտիր ընտիր մասնից և հատուածոց 'ի Յոյն և յԱսորի լեզուաց: Իսկ զբազմարդիւն պաշտամանց ուսուցչապետութեանք Հայկազեանս լեզուի և գրականութեան, որ 'ի ձեմարանի Տեարց Լազարեանց, թողումք ճառել բազմաթիւ աշակերտելոցն հոգեկան ձրից և շնորհաց Ձերոց. մեզ մնայ միայն օրհնել Աստուածային օրհնութեամբ զհանդիսացեալդ և զհանդիսադիրան յիսնամեայ Յոբելինի Ձերոյ և դարնեօք գովեստից պսակել զգլուխ Արժանացելոյդ համակրանաց և մեծարանաց Ազգիս և այլոց ծանօթից գրական վաստակոյդ: Անգնահատելի են արդարեւ բազմարդիւն ծառայութիւնք Ձեր 'ի հրապարակի ազգային գրականութեան և դաստիարակութեան. և մեծ և անկշռելի են մեծարանք և յարգանք, զորս փոխարինեն Ձեզ բանիմաց դասք և կաճառք բանասիրաց, որոց ամենեցուն 'ի սրտէ շնորհաւորելով զվեհ հանդէս յիսնամեայ ածնախմբութեանդ՝ մնամք վասն Ձեր և ամենեցուն ամենաջերմեռանդն աղօթարար:

Մակար Աւետիսեան ամենայն Հայոց

Համար 207. 'ի 1 Ապրիլի 1886
ամի Փրիջական և 'ի թուականութեան
մերում ՌՅԼԷ 'ի Սուրբ Էջմիածին:

3) З. М. Мсеріанцъ прочиталъ грамоту Константинопольскаго армянскаго патріарха Арутюна, также привѣтствовавшаго юбиляра.

ՊԵՏԻՄՈՍ ՊԱՐՈՒ ՄԿՐՏԻ ԷՄԻՆ — Սիրելի որդւոյ մերում 'ի Քրիստոս Յիսուս. խնդալ 'ի Տէր: Տեղեկացեալ մեր 'ի յայտարարութեանց անտի եղելոց 'ի Մոսկուս քաղաքի որ 'ի Ռուսաստան, թէ Ռուսաբնակ ազգասէր և ուսումնասէր մերազնեայք գովելի իմն խորհրդով հանդերձեալ են կատարել 'ի Լազարեան մեծահոգակ ձեմարանի անդ հանդէս պատշաճաւոր յեօթն և տասներորդումաւոր ամսեանն Ապրիլի այսր ամի վասն արդիւնաշատ ծառայութեանցդ որ առ Ս. Եկեղեցին և առ ազգն Հայոց, և գնահատեալ մեր իսկ զբազմամեայ ծառայութիւն ձեր ազոգոտ, նա զի ազգասիրական և ուսումնասիրական զգացմունք յայդ ձեռնարկ քաջալերական՝ մեզ հաճոյ թուելով, փափագեցաք լինել հաղորդ այդմ ընդ ձեռն օրհնաւաք զրոյս:

Իսկ, Սիրելիք մեր 'ի Տէր, անձնանուէր և ժիր Մշակ լուսաւորութեան ազգիս, որ 'ի շինութեան Սրբոյ Եկեղեցւոյս Հայաստանեայց և յօգուտ հայրենեաց ծառայիցիք ազգին, և ցարք ծառայէք, և 'ի մասնաւորի 'ի մանկավարժութեան ասպարիզի արդիւնս բազումս 'ի հանդէս ածեալ էք, և ունիք Ձեզ միայնակ կէտ նպատակի ձերովսանն սատարել ընտանեկան, ընկերական և բարոյական վերականգման ազգիս, յոր սեւեռեալ կան ակննողիք համայն մերազնէից, արժանի էք իրաւամբ այդմ պատշաճագոյն հանդիսի, իբր հաւաստիք ջերմ երաստագիտական զգացմանց Հայորերոյն:

Եւ ահա մեք աստէն 'ի հեռուստ՝ ողջունական և օրհնարեր թղթովս փութամք նուիրել ձեզ 'ի կատարման փառաւոր հանդիսիդ զգոհութիւն հայրական սրտի մերոյ 'ի քաջալեր ևս 'ի զօրէպնդել ևս քան վես 'ի գրաւորական վաստակոյ և 'ի ծառայութիւն ազգաշահ, և հայցեմք

սրտեանդն հոգով, զի Պլուսն Եկեղեցոյս Հայաստանեայց՝
Քրիստոս Աստուած մեր, որ դիտէ հատուցանել բիւրապա-
տիկ փոխարէն, որոց դաւանինն յաստուածային անուն
իւր սուրբ, և վաստակեն ի շնութիւն Եկեղեցոյն իւրոյ,
հատուցէ Ձեզ վարձս լիաձեռն փոխան բազմարդիւն երկոցդ,
ի պսակ անթաւամ հանձարեզ զլիւոյդ, և պարգևեցէ
կեանս երկարս և բարեբաստիկս ՚ի յաւերժ բերկրութիւն
Առաքելական և Ուղղափառ Սրբոյ Եկեղեցոյս Հայաստա-
նեայց, ի պատիւ և ի պարծանս ազգիս Հայոց, ի սիրտանս
հայրենեայ, և ի մտաւորական զարգացումն հայկազն
մանկուոյն:

Սփռելով ի վերայ պերճիմաստ զլիւոյդ զօրհնութիւնս
երկնից, և յանձն առնելով զՁեզ խնամոց բարձրելոյն Աս-
տուծոյ, Մնամք աղօթարար

Պ. Կ. Յարո-Նի-ն Երեւելիստոս.

՚ի 20 Մարտի 1886 ՚ի Պատրիարքարանի Հայոց Կոստանդնուպոլսոյ:

4) Ректоръ Императорскаго Московскаго Универ-
ситета Н. П. Боголѣповъ возвѣстилъ объ избраніи
Н. О. Эмина въ Почетные Члены Университета, во
вниманіе къ научнымъ заслугамъ его.

Постановленіе Университета, выраженное въ дип-
ломѣ на званіе Почетнаго Члена:

Подъ Высочайшимъ покровительствомъ Всепресвѣт-
лѣйшаго Державнѣйшаго Великаго Государя Александра
III Императора и Самодержца Всероссійскаго и проч. и проч.— Императорскій Московскій Университетъ
во вниманіе къ ученымъ трудамъ и заслугамъ по Армянской
Исторіи и Словесности Тайнаго Совѣтника Никиты Осиповича Эмина признаетъ его своимъ почетнымъ Членомъ,
съ полною увѣренностію въ его содѣйствіи во всемъ, что
къ успѣхамъ наукъ и благостоянію Университета способ-
ствовать можетъ. Москва. Мая 31 дня 1886 года.

Ректоръ Университета дѣйст. стат. совѣт. и кавалеръ
Николай Боголѣповъ, Деканъ Ист. Ф. фак. дѣйст. ст. сов.
и кав. Гавріилъ Ивановъ, Дек. Физ. Мат. ф. дѣйст. ст. сов.
и кав. Михаилъ Толстомятовъ, Дек. Юр. ф. дѣйст. ст. сов.
и кав. Викторъ Легонинъ, Дек. Мед. ф. дѣйст. ст. сов. и
кав. Ник. Склифосовскій, секретарь сов. Унив. Василій
Рахмановъ.

5) Г. И. Канановъ привѣтствовалъ юбиляра отъ
имени Лазаревскаго Института Восточныхъ Язы-
ковъ слѣдующею рѣчью:

«Съ величайшею радостью въ душѣ, съ глубокимъ сочув-
ствіемъ къ вашей многосторонней, замѣчательной дѣятель-
ности, привѣтствую васъ, многоуважаемый Никита Осиповичъ,
отъ лица Лазаревскаго Института Восточныхъ
Языковъ. Мѣсто это, вамъ хорошо знакомое и памятное,
съ которымъ связаны лучшіе годы вашей трудовой жизни,
было для васъ сперва колыбелью вашего умственного роста,
а затѣмъ стало и поприщемъ вашихъ неутомимыхъ, беско-
рыстныхъ, самоотверженныхъ трудовъ. Здѣсь, въ стѣнахъ
этого заведенія, получили пышный расцвѣтъ тѣ дарованія
которыми надѣлилъ васъ Богъ; здѣсь полюбилась вамъ
та спеціальность которая возвела васъ на эту почетную
высоту; здѣсь положенъ прочный фундаментъ вашихъ спе-
ціальныхъ знаній; отсюда, наконецъ, раскрылась предъ вами
дверь въ тотъ свѣтлый храмъ науки который для всѣхъ
насъ одинаково дорогъ и который всѣ мы чтимъ, какъ
нашу дорогую Alma Mater.

«Просвѣтленный высшимъ разумомъ науки, воору-
женный всѣми орудіями высшаго знанія, вы вернулись затѣмъ
въ любимую вами область изученія отжившаго міра на
памятникахъ одного изъ древнѣйшихъ народовъ, и здѣсь,
въ этой области, вы стали неподражаемымъ мастеромъ и
творцомъ. Ученыя заслуги ваши уже оцѣнены и значеніе
ихъ въ будущемъ будетъ возрастать все больше и больше.
Я не остановлюсь на нихъ, но желалъ бы отмѣтить одинъ
выдающийся фактъ: вы первый у насъ въ Россіи проло-
жили путь къ научному изученію армянскихъ памятниковъ,

вы *первый* подошли къ нимъ съ критическою мыслью изслѣдователя, вы *первый* въ мастерскихъ переводахъ познакомили русскую ученую публику съ дивными памятниками нашей древней письменности, и свѣтской, и духовной; вы *первый* подняли эти спеціальныя занятія на ту почетную ступень, на которой онѣ до васъ стояли только внѣ Россіи.

«Но съ учеными трудами вашими блистательно соперничаетъ ваша педагогическая дѣятельность. Эти двѣ стороны, какъ двѣ свѣтлыя нити, проходятъ чрезъ всю полувѣковую, обильную результатами, жизнь вашу. Я затруднился бы сказать, которой изъ двухъ дѣятельностей вашихъ слѣдуетъ дать предпочтеніе? Гдѣ перевѣсъ добра вами оказаннаго обществу? Къ сожалѣнію, на педагогической аренѣ трудно бываетъ подвести итоги самой напряженной, самой плодотворной дѣятельности; здѣсь результаты какъ бы неуловимы; здѣсь дѣйствія какъ бы безъ названій... Но пусть за васъ говорятъ многочисленныя ученики ваши, которыхъ сочувственный откликъ вы услышите нынѣшній день со всѣхъ концовъ Россіи. Пусть за васъ говоритъ цѣлая фаланга дѣятелей, которые, идя по вашимъ стопамъ и по пути вами проложенному, связаны съ вами генетически, хотя бы того и не сознавали. Пусть за васъ говоритъ прочно организованное дѣло преподаванія роднаго языка, котораго первый камень положенъ въ стѣнахъ этого заведенія вашею заботливою рукой. Я же со своей стороны, какъ живой свидѣтель, могу подтвердить: педагогическая дѣятельность ваша была не *служба*. Это было одушевленное и восторженное служеніе идеѣ воспитанія, это была преданность долгу до самозабвенія, это было наконецъ — я не боюсь упрека въ преувеличеніи — одно нескончаемое священнодѣйствіе!

«Только уступая неумолимому закону времени вы должны были прервать эту плодотворную дѣятельность. Свѣтлая и бодрая мысль ваша непрестанно работаетъ въ сферѣ научныхъ изысканій. Желая отъ всего сердца, чтобы Богъ далъ вамъ силъ и здоровья еще долго и долго потрудиться на пользу роднаго слова для разъясненія сѣдой старины, въ радость и утѣшеніе вашихъ многочисленныхъ друзей».

6) Секретарь Императорскаго Общества Любителей Естествознанія, Антропологии и Этнографіи Н. Ю. Зографъ возвѣстилъ объ избраніи юбиляра въ Почетные Члены Общества.

Постановленіе Общества, выраженное въ дипломѣ на званіе Почетнаго Члена:

Императорское Общество Любителей Естествознанія Антропологии и Этнографіи состоящее при Императорскомъ Московскомъ Университетѣ — въ засѣданіи своемъ 4 Апрѣля 1886 года, согласно § 11 своего Устава избрало Никиту Осиповича Эмина своимъ почетнымъ членомъ, въ уваженіе его пятидесятилѣтней знаменательной и неустанной научной дѣятельности. И. д. президента *А. Расцвѣтловъ*. Предсѣдатели отдѣловъ: *Анатолій Богдановъ*, *Егоръ Покровскій*, *В. Бензенгръ*, *Дл. Анучинъ*; Члены совѣта: *Николай Кулагинъ*, *Ник. Насоновъ*. — Секретарь *Николай Зографъ*.

7) Депутатъ Императорскаго Московскаго Археологическаго Общества проф. М. В. Никольскій прочиталъ слѣдующее привѣтствіе отъ имени Общества:

Высоуважаемый Никита Осиповичъ! Императорское Московское Археологическое Общество привѣтствуетъ Васъ съ совершившимся пятидесятилѣтіемъ Вашей учено-литературной и педагогической дѣятельности. Въ теченіи полувѣка Вы неустанно трудились въ области восточной археологіи и исторіи и ученые труды Ваши, доставившіе Вамъ всемірную извѣстность, навсегда останутся драгоценнымъ вкладомъ въ русскую науку. Въ званіи Дѣйствительнаго Члена Общества, Вы оказывали ему содѣйствіе своими обширными познаніями и серьезными научными трудами, въ особенности Вашимъ живымъ и многоплоднымъ участіемъ въ подготовительныхъ работахъ къ V Археологическому Съѣзду, бывшему въ Тифлисѣ, равно какъ на самомъ Съѣздѣ, Вы явили себя однимъ изъ самыхъ видныхъ сотрудниковъ покойнаго Основателя и Предсѣдателя Общества, Графа Алексѣя Сергіевича Уварова. Съ признательностію вспо-

миная Ваши заслуги, Общество искренно желаетъ Вамъ многіе годы процвѣтать на пользу русской науки.

Предсѣдатель *Графиня Уварова*, Товарищъ Предсѣдателя *В. Румянцовъ*, Товарищъ Секретаря *М. Никольскій*.

8) Депутатъ Общества Любителей Россійской Словесности *Г. А. Джаншиевъ* прочиталъ слѣдующее привѣтствіе отъ имени Общества:

Многоуважаемый *Никита Осиповичъ*! Состоящее при Московскомъ Университетѣ Общество Любителей Россійской Словесности опредѣленіемъ своимъ отъ 5 Апрѣля возложило на насъ лестное порученіе привѣтствовать Васъ по поводу исполнившагося 50-тилѣтія Вашей научно-литературной дѣятельности. Общество Любителей Россійской Словесности, всегда живо интересовавшееся успѣхами русскаго слова, давно уже оцѣнило Ваши образцовые переводы древнихъ армянскихъ историковъ. Оно хорошо помнило тѣ великія и непреодолимыя для всякаго другаго трудности, которыя приходилось Вамъ встрѣчать при переводѣ историковъ *Золотаго вѣка* Арменіи на изящный современный русскій языкъ. Особенныя трудности представлялъ въ этомъ отношеніи Вашъ излюбленный историкъ *Моисей Хоренскій*. Достигая мѣстами красотъ и мощи *Тацитовскаго* стиля, мѣстами потрясающаго лиризма *Геремин*, историкъ этотъ въ общемъ отличающійся величавою эпическою простотою, но не всегда свободный отъ восточной колоритности и эмпфаза, писалъ на языкѣ древне-гайканскомъ, столь чуждомъ по конструкціи современной русской рѣчи. Подобный авторъ могъ быть свободно переданъ на прекрасномъ литературномъ русскомъ языкѣ съ сохраненіемъ красотъ подлинника только такимъ общепризнаннымъ знатокомъ армянскаго языка и такимъ мастеромъ русскаго слова, какъ Вы, глубокоуважаемый *Никита Осиповичъ*.

Ваши послѣдніе переводы духовныхъ гимновъ, «*Шаракана*», относились къ области человѣческаго знанія, гдѣ лучшимъ украшеніемъ слога служитъ математическая точность. Это та богословская область, въ которой форма сочетается съ содержаніемъ, слово съ мыслью въ нераз-

рывный органическій союзъ; это — область, въ которой неточный переводъ столь близкихъ понятій, какъ «естество» и «существо» (φύσις и οὐσία), порождалъ нерѣдко раздоры и даже расколы въ нѣдрахъ церкви. Вы и въ этомъ случаѣ съ обычнымъ Вашимъ мастерствомъ съумѣли въ Вашихъ переводахъ живо воспроизвести поэтическіе образцы, созданные вдохновеннымъ пѣснопѣніемъ, и вмѣстѣ съ тѣмъ сохранить мельчайшіе оттѣнки и изгибы богословствующей мысли.

Русскому Обществу Любителей Словесности отрадно вспомнить, что оно давно уже отмѣтило эти безспорныя Ваши заслуги предъ русской литературой, избравъ Васъ своимъ Дѣйствительнымъ Членомъ еще въ началѣ Вашей литературной дѣятельности.

Принося Вамъ поздравленія отъ имени нашего Общества, просимъ Васъ принять и наше усерднѣйшее поздравленіе и пожеланіе Вамъ здоровья и силъ для дальнѣйшей плодотворной дѣятельности на пользу отечественной литературы. Апрѣля 17 дня 1886 года.

Депутатъ дѣйствительн. членъ Общества Любителей Россійской Словесности *Серг. Юрьевъ*, Депутатъ дѣйст. членъ Общ. Люб. Росс. Слов. *Григорій Джаншиевъ*.

9) Депутатъ 5-ой Московской Гимназіи проф. *В. Г. Зубковъ* прочиталъ слѣдующее привѣтствіе отъ имени Гимназіи:

Ваше Превосходительство Милостивый Государь *Никита Осиповичъ*! Педагогическій совѣтъ Московской 5-ой Гимназіи, считающій въ своей средѣ многіхъ изъ бывшихъ Вашихъ сослуживцевъ и нѣкоторыхъ изъ учениковъ, храня добрую память о Вашей дѣятельности въ качествѣ директора заведенія, много способствовавшей дальнѣйшему его преуспѣянію, съ особеннымъ удовольствіемъ присоединяется къ чествованію Вашей плодотворной пятидесятилѣтней учебной дѣятельности, искренно желая Вамъ продолжать ее еще многіе годы. — Апрѣля 17 дня 1886 года.

Директоръ *В. Басовъ*, Законоуч. Прот. *И. Касицынъ*, *В. Зубковъ*, *Н. Хмелевъ*, *А. Малитинъ*, *В. Гильвегъ*, *Х. Па-*

новъ, П. Касицынъ, С. Анцыферовъ, Р. Державинъ, Е. Шато, И. Божьевъ, И. Лебедевъ, М. Пановъ, А. Гуляровъ, Н. Сокольскій, Г. Фишеръ, Л. Ауновскій.

10) Возвѣщено о постановленіи «Ecole des langues Orientales Vivantes de Paris», издавшей спеціально къ дню юбилею Н. О. Эмина особый мемуаръ «Un ancien Glossaire latin-arménien, publié et annoté par A. Carrière, prof. à l'Ecole des L. Or. Viv. — Paris, M.DCCCLXXXVI. со слѣдующимъ посвященіемъ на заглавномъ листѣ *):

L'Ecole des langues Orientales Vivantes de Paris désirant prendre part à la Solennité du jubilé cinquantaire de Monsieur Jean-Baptiste Emine, a chargé un de ses membres, M. A. Carrière professeur d'Arménien, de composer et de publier ce memoire destiné à être offert au vénérable professeur de Institut Lazareff des Langues Orientales, 29 April, 1886.

11) Экстраорд. проф. Спеціальныхъ Классовъ Лазаревскаго Института, С. Е. Саковъ прочиталъ слѣдующее привѣтствіе юбиляру отъ имени Эллинскаго Филологическаго Общества въ Константинополѣ:

Ἐπιτιμὲ Κύριε, Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος μετὰ πλείστης χαρᾶς μαθὼν ὅτι τῇ 17/29 ἰσταμένου ἐορτάζετε τὴν πεντηκονταετηρίδα τῆς ὑμετέρας καθηγεσίας, ἐκφράζει ὑμῖν τὰ θερμὰ αὐτοῦ οὐγχαρητήρια καὶ εὐχεται βίον ἔτι μακρὸν καὶ ὄλιγον χάριν τῶν περὶ τὰ γράμματα καὶ ἰδίᾳ τὴν ἀρμενικὴν Φιλολογίαν ἀσχολουμένων.

Ἐκφράζοντες δ' ὑμῖν καὶ τὰ συγχαρητήρια ἡμῶν αὐτῶν παρακαλοῦμεν δέξασθαι τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἄκρας πρὸς ὑμᾶς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως ἡμῶν, μεθ' ὧν διαμένομεν προθημότατοι. Ὁ πρόεδρος Ἡρ. Βασιάδης Ὁ γεν. γραμματεὺς Ὁδ. Ἀνδρεάδης. Τῷ ἐπιτίμῳ Κυρίῳ Jean-Baptiste Emine κ. τ. λ. κ. τ. λ. Εἰς Μόσχαν. — Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 9 Ἀπριλίου, 1886. — Πέραν, ὀδὸς Γοπτσιλᾶρ, 18.

*) См. выше письмо А. Карриера, стр. 9.

12) Отъ Московскихъ армянскихъ студентовъ было прочитано слѣдующее привѣтствіе:

Մեծապատիւ Տէր: Երջանիկ է այն ազգը, որը կարողանում է գնահատել իւր վաստակաւոր մշակներին և արժանի մեծարանքով արտայայտել նրանց իւր համակրութիւնը: Այսօր, երբ թէ՛ հայ հասարակութիւնը և թէ՛ գիտնական աշխարհը սօնում է Ձեր յիսնամայ գործունէութեան տարեդարձը, թոյլ տուէք և մեզ՝ հայ ուսանողներին, զարդարել Ձեր ձեռքով հիւսած պսակը և՛ մեր համակրութեան համեստ ծաղիկով: Դուք անմոռաց պիտի մնաք այսուհետև որպէս Ուսուցիչ մի նոր սերնդի, որը այսօր հաստատ քայլերով ընթանում է Ձեր մաքրած և հարթած շաւղովը: Մենք չենք կարող մոռանալ և այն մեծ ծառայութիւնը, որը Դուք մատուցիք հայրենի գրականութեան և պատմութեան: Մեր նախնի մատենագրների այն բազմութիւ ընտիր թարգմանութիւնները, որ դուրս են եկել Ձեր հմուտ գրչի տակից, քաղաքակիրթ աշխարհի ուշադրութիւնը գրաւեցին հայ ազգի վրայ: Եւրոպական գիտնականները Ձեր սոկուն աշխատութեան շնորհիւ ծանօթացան հայի մտաւոր ընդունակութիւնների հետ և արժանաւոր նշանակութիւն ընծայեցին մեր պատմական յիշատակարաններին: Ձեր ինքնուրոյն հետազոտութիւնները պարզեցին մեր պատմութեան շատ մթին կողմերը: Դուք էիք, որ անցեալի փլատակների տակից դուրս բերիք հին Հայաստանի ժողովրդական Վէպերը: Դուք էիք, որ մշակեցիք մեր հեթանոս նախնիների հաւատալիքները և դիւցաբանութիւնը: Դուք լուսարանեցիք մեր հին կեանքը և շունչ տուիք նրան, ինչ որ՝ թէև մեռած, բայց միշտ սիրելի էր մնացել մեզ համար: Այդ փլատակներից դուք Ձեզ արձան կանգնեցիք, և հայ ուսանողութիւնը շտապում է նրան ողջունելու: Թող ուրեմն այսօր մեր որդիական պատկառանքը պսակէ ձերունի վաստակաւորի գլուխը, որը յիսուն երկար տարիներ անխոնջ աշխատել է իւր հայրենակիցներին դէպի գիտութիւն, դէպի լոյս մղել: Թող խնդակից լինի այսօր մեզ ամբողջ հայութիւնը և՛ եթէ կայ աշխարհումս անմահ մի բան, թող անմահ լինի մեր վաստակաւորների անունը և յիշատակը:

Խարեմաղթենք ուրեմն, որ նախնախնամութիւնը երկարացնէ Մշակիս կեանքը յօգուտ գիտութեան և ՚ի պատիւ մեր հայրենեաց: Մակէջի հայ ուսանողներէց: Մոսկվա 1886 թ. 17 ապրիլի:

13) Отъ Кружка любителей Словесности было прочитано слѣдующее привѣтствіе:

Մեծապատիւ՝ Տէր Մկրտիչ Էմին, Այսօրուան օրը մի բարեբաւտիկ, մի յիշատակի արժանի օր է հայկական Գարուձեան համար, և մեր գրականութեան պարապողների փոքրիկ խումբը շտապում է ուրանակից լինիլ այս խորհրդաւոր և մանաւանդ մեր ալզի աղքատիկ հասարակական կեանքի համար հաղուագիւտ սօնախմբութեան: Մենք բերում ենք Ձեզ մեր խորին երախտագիտութեան և անկեղծ համակրութեան զգացմունքը այս հանդիսին, որ ներկայանում է իրրև յաղթանակ կորովի և արգասաւոր մտքի, իբրև նաւահանգիստ փառքով կատարած տոկուն և անձնանուէր աշխատութեան:

Մտքով կէս դար Գուբ անյողգողդ քայլերով առաջ ընթացաք Ձեր ընտրած ճանապարհը, ամբողջ կէս դար Գուբ իբրև հաւատարիմ Մշակ ծառայեցիք Ձեր ծառայութիւնը մի վեմ գործի: Գուբ հանդէս բերիք գիտնական աշխարհի առաջ և հայի անցած գնացած օրերի գուսանին և բամբուն լարերի աղու հնչիւնները հասցրիք հայի ականջին: Գուբ հաւատալով լուսոյ յաղթութեանը, խորամուխ եղաք հայ ազգի մշուշով պատած անցեալի տարեգրութեան խաւարի մէջ և հաստատ ձեռով վառեցիք յաջորդ սերնդի համար պատմական հետախուզութեանց առաջնորդ փարոսը: Գուբ հայի անունը լսելի արիք քաղաքակիրթ ազգերին, դուք ծանօթացրիք նոցա մեր խնկելի նախնեաց մտաւոր արտադրութեանց հետ: Աւերջապէս Ձեր բաղմամեայ թէ մանկավարժական և թէ գիտնական գործունէութեամբ Գուբ պարագլուխ հանդիսացաք մի շարք երիտասարդ մատենագրների, որոնք իրանց պանծալի Ուսուցչի գործը կամին շարունակել:

Թող տուէք ուրեմն, Մեծապատիւ Տէր, ջերմաջերմ համակրութեան և սրտափն յարգանաց զգացմունքով մօտենալ Ձեզ և բարեմաղթել՝ որ դեռ երկար տարիներ վայելենք Ձեր քրտնավաստակ աշխատութեան պտուղները: Յ. Յովհաննիսեան, Գ. Ենֆէրբեան, Ա. Արամեան, Մ. Մարտիրեան, Մ. Բարխուդարեան, Սրբ. Տէր-Գրիգորեան, Եղջ. Մարալեան:

Послѣ того членами комитетa были прочитаны адреса и привѣтствія отъ различныхъ иногородныхъ общинъ и учреждений:

14) Отъ Астраханскаго армянскаго общества, съ изящнымъ рисункомъ:

Ի Յ Ի Ս Ն Ա Մ Ե Ա Կ Ն
Բ Ա Ջ Մ Ա Ր Գ Ի Ն Ի Ն Մ Կ Ի Տ Ձ Ի Կ Մ Ի Ն
Ո Ի Ղ Ե Ը Զ

Մի պարծեսցի յիւր Տակիտոս Հոովմ ի խորխտանս մի՛ Աիրգիւ, Թէ ի զարմանս աշխարհ համայն յապուշ հարաւ ի տեսիլ, Թէ ի ծոցոյն ծնոց Գաղաթն՝ սնոց ի գիրկ կաթոգին եւ ի նախանձ ազգաց ազանց զանուանս երգեաց գողոր ի վին:

Կենցաղեցաւ դար Հոովմայն և յիշատակ անցելոյն Թագ ի ճակատ հայրենական բոլորեցաւ ի գրենւոյն, Ճոխ քան զականս պատուականս գանձք իմաստից լիաձիր Կրթեցին զազգն համանգամայն յաշխատութեանցն անձանձիր:

Ինտոր ի մեզ ահա՛ Էֆի՛ ծնաւ և մերս Հայ աշխարհ, Որ ըզմերոյ նախնեաց զբանս հան ի վաստակ յերկ արդար, Եսխնի աւանդ պատմագրացս՝ որ ընդ քօղով ձիգ ծածկէր, Ի շարժ ի թոխ հզօր գրչին յանյայտութեանց ի յայտ բեր:

Տեսցէ Եւրոպ՝ ի կայս ի կոյս զարդիւնս քրտանց յիւր անկեան եւ վաստակոցն ըզփորձ առցէ Հայ Մշակին գրական, Որ դեգերեալ յէջս պատմութեանց ի բազում ամս անվեհեր Յոգունց բարեաց առհաւատչեայ՝ նստեալ գրոց առնլթեր:

Ի մեծամեծ գործս ձեռաց յարդիւնս ատոք զօրացաւ, Պաշտեալ ի սիրտ հայորերոյն ճաճանչաւետ փայլեցաւ, Գեղեցկահիւս յօձան ազգին զԸնտիր Հատուածս ի նուէր Ի դպրութեանց վերածնելոց իմաստնաբար ընձեռէր:

Ձքնաղ զշարս իւր մատենից թող մեզ հանդէս գեղապանծ, Ո՛չ ի պարծանս փառախնդիր և ո՛չ ի ցոյց սիգապանծ. Այլ հայրենեաց սպաս կալաւ հաւատարիմ գոլ որդի Հապա՛ աստէն յիշատակի կանգնել կոթող և անդրի:

Ի ից կաճառ խայտայ ընդ մեզ ընդ Յորելեան Հայկազին, Մէն մի չքնաղ հիւսել պսակ զճակատաւն Աեհազին, Ի սիրտ Հայոց յաւերժասջեր ցորչափ արփին ի յերկինս Նշողազարդ գծէ զուղիս գնայ ընդ կամարս և ընդ ծիրս:

ՀԱՍՏԱՐԱՎՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԱՍՏԳԱՒԱՆ ՔԱՂԱՔԻ

Դասք Հոգևորականաց, Կառավարիչ վեճակի Աստղածաղկայ և Կոզիաստ՝
Սոսիս Եղիսիայոս, Գրիգոր Լարդապետ Ծովեղեկանց, Ծովեղեկ Ասաֆ Կահանայ
Բունիսիանց, Մելիքիստեղ Ասաֆ Կահանայ Բալանիարեանց, Մինաս Կահանայ
Մելիքիարեանց, Եղևալ աշակերտ Լաղարեան Ճեմարանի Դասիկ Կահանայ Դա-
րաշահանց, Աբրահամ Կահանայ Պոպովեանց, Գրիգոր Կահանայ Կոբոյեանց,
Ծովեղեկ Կահանայ Բեհնաղարեանց, Թարեոս Կահանայ Կորժեկեանց, Գաբրիել
Կահանայ Բախրեանց, Սարգիս Կահանայ Բեհնաղարեանց:

Հոգաբարձուք և ուսուցիչք Հ. դպրոցաց, Բունիսի վեճակներիս, Բունիսի
Մելիքիստեղեան, Միգրիչ Աբեգիմեան Բորջալեանց, Բժիշկ Սիմեոն Մովսէսեան
Պոպովեան, Ուսուցիչ Ասատիւ Վարդանեան, Պաշտ Տէր Պաշտեանց, Ծանա-
Դասիկեանց, Ասատիւ Իլեակեանց: Վարժուհիք — Եր. Գայեանի Տէր Խաչա-
րեանց, Կարաբիկ Աբիսողոսեանց, Աննա Պոպովեան, Եղիսաբէկ Չիլեանց,
Մարեան Մարաբիկեանց, Հոսշանիկ Սորիսեանց:

Պատուաւորք ի Հասարակութեան, Աւետիս Գալուսեան Աստղածաղկայ,
Միգրիչ Հովսէփեանց, Ծովակի Աբեգարեանց, Սարգիս Թելիկեան, Դանիւլ Ծա-
րուիսեան Փրանգալեանց. Զատարիա Մելքրոսեան Զորաբեանց, Միգրիկ
Թելիկեանց, Սիմեոն Մարտիրոսեան Պոպովեանց, Խաչատուր Ահարոնեան Դա-
րաշահանց, Ծովաննէս Աղաբեկեան Դորաղեան, Լաղարոս Դասիկեան Էղեանց,
Գեորգ Մարտիրոսեան Փաբրիկեանց, Պետրոս Ասատիւեան Պոպովեան, Գեորգ
Խաչիկեանց, Ծովակի Կրանիկիկեանց:

15) Отъ бывшихъ воспитанниковъ Лазаревскаго
Института, изъ Астрахани (телеграмма):

՚Ի ՄԵԾԱՐԱՆՍ ՅՈՒՆԱՄԵԱՅ ՅՈՒԲԼԻՒՆԻ ՄԵԾԱՀԱՄԲԱԻ ՀԱՅԱԶԳԻ
ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ

Մ Կ Ր Տ Ձ Ի Է Մ Ի Ն :

Երկունք մտաց Սոփեստիդ Ի շար գիտնոց Եւրոպեան
Ի շուք Հայազն Պատմութեան Ի Պանթէոն գիտութեան
Եւ պեղարդ Խորենոյն Անձեռագործ կառուցին
Ընդ Հար ականց գոլ թարգման: Քեզ վե՛հ կոթող և արձան:

Պաստիարակ մեր և Հայր —
Զքոյղ կէս-դարուն յոբելեան
Հնորհաւորեն սիրտ ՚ի թունդ
Եղեալ սանունք Լաղարեան:

Կահանայ Դասիկ Դարաշահանց, Ծովաննէս Սարգիսեանց, Միգրիչ Բոր-
ջալեանց, Ծովաբ Բորջալեանց, Մելիքիկ Բորջալեանց, Լաղարոս Միգրիկեանց,
Խաչատուր Դարաշահանց, Խաչատուր Մելիքեանեանց, Գեորգ Փաբրիկեանց,
Ծովաննէս Բորջալեանց, Եսայի Մելիկեան:

16) Отъ воспитанниковъ Эчмиадзинской духовной
Академіи, изъ Вахаршапата:

Ո Ւ Ղ Ե Ր Ձ

՚Ի ՀԵՂՈՐԶԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՄԵԱՅ ՅՈՒԲԼԻՒՆԻ ՄԵԾԱՀԱՄՍԱԿ ՄՇԱԿԻ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԻՍ

Մ Կ Ր Տ Ձ Ի Է Մ Ի Ն

Նուիրեն Սանունք ձեմարանի Սրբոյ Էջմիածնի:

Օ, ի՛նչ այս համբաւ՝ զի՛նչ այս ուրախ անւտիս
Ի հեռաւոր ծագաց երկրի գայ այգիս.
Հի՛մ այս հանգէս կազմեալ շքեղ փառացի,
Ընցի՛ն արդեօք աւուրք սգոյ աշխարհիս:
Ի՛նչ ի մէնջ այգասիրաց օրինակ,
Որ բազմազան գրոց եկաց հեղինակ,
Թարգմանութեան նաև քաջիկ ընդունակ
Որոյ գրական երկանց տունի յնմածեակ:
Որ զմայրենին ընդ այնքան ամ զլեզու
Քրտնեալ ՚ի ջան հեշտ կացոյց Հայ որերոյն.
Սպառի ի սէր և ի նախանձ հայրենեաց,
Կազմել զպսակ փառաւոր Հայ ճակատու:
Քեզ որ ընդ վիշտ մեր սեպագեաց աշխարհին
Հարեալ ի սիրտ՝ ելեր նմա լոյս վառել՝
Եւ յաղթողաց պսակեալ փառօք կրկնակի
Ետուր նմա զարեզ զսիրտ քո անգին:
Ու՛մ Հայրենիք փութայ ՚ի պսակ երախտեաց,
Չօնել զփառս՝ վե՛հ ճակատուն ի նոր զարդ.
Քեզ ժիր մշակ Գրականութեան Հայկազանց,
Որ զփուշ այգին քան զօտարին սիրես վարդ:
Ընմահ երկանց քոց գրաւոր՝ զի՛նչ այս շուք
Ընմահութեան լիցի՛ պսակ վաղանցուկ,
Օ, ի՛նչ և լանք մեր առ քոյղ վաստակ մտաւոր,
Օ, որ արդ հիւսեն ձիմարանիս մեր սանունք:

Մշակդ արի՛ կնց դու ուրախ և զուարթ,
Ընկալ ՚ի մէնջ և զմեր այս փունջ ՚ի գագաթդ.
Ի Հայրենի դաշտաց բերեալ քեզ պսակ
Ի մէնջ առ քեզ այսքան նուէր, այս քեզ զարդ:

Ի յիմաց մեր ձեմարանիս նուիրի այս քոյղ սղեկի ուրեմ ընկալ Հայ
Հոմերոս ջերձ ճաղխանացս հաստարիս. Աբրահամու՛ ձեմարանի Մելիքիկ Եղի-
սայոս Աբեգարեան. 17 ապրիլի 1886, Ս. Էջմիածին:

17) Отъ Нахичевано-Бессарабской армянской Семинарии, изъ Нахичевани ^{Н/Д}:

Ի ՀԱՆՌԻՍ ՏՕՆԱԽԱՄԲՈՒԹԵԱՆ
ՅՈՒՆԱԾԵԱՑ ՅՈՐԵԼԻՆԻ ԱՎԱՆԱՌՐ ԳՈՏԵԱՎԱՐԻՆ
ՄԿՐՏՁԻ ԿՄԻՆ

Ի դիմաց Թեմական Դպրանոցի նախնիքանի եւ Բեսարաբիոյ Վեճակի:

Մինչդեռ անդէն, ըստ անողոք դատակնքի ըստ բաղդին,
Ըզըն Հայկեան կայր ընկղմեալ ի մահահոտ ի Թմբիր,
Տանրննելի, յանձառելի հրամանացն ի Վերին
Եջաս բաստիկ ֆեղ ի վեճակ գեղանսե՛՛՛ ճգնակիր:

Օ, որ ընդգրկեալ ի կրթութեան ելեր մարդից յասպարէզ,
Ընձայեալ ի նուէր բարւոյն ազգիդ մանկանց դոյն զֆեղ,
Օ, ամս յիսուն ճգնեալ յանխոնջ բարօրութիւն ի նոցին
Ի Լազարեանց հոչակաւոր ձեմարանին ի տո՛՛՛՛մին:

Ըռաքինի հանդիսացեալ նոցին խոկմանց ղեկավար,
Նոցին մտացն յանդաստան լոյս դիտութեան յղացար,
Ըշխուժից նոցին զլլացսն յէն յաւերժ յառեցուցեալ
Նորին սուրբ կամաց խորհրդոց զիղձս նոցա ենթարկեալ:

Օ, գացմանցն լեալ յարդարիչ, ուղղիչ նոցայն վե՛՛՛՛՛ սրտից,
Ուսուցից արիանալ ընդդէմ ուսմանց նիւթապաշտից,
Եւ անվրէպ վստահութեամբ արծարծեցից յոյս բարի,
Մնալ երկնից հաւատարիմ գաղափարին Ուսուցչի:

Եւ զայս սակայն գործառնութիւն ոչ բաւական վարկուցեալ
Չեռնարկեցից ի գործ ուսման, ֆերթողահօր նմանեալ,
Հետազօտել Վէպս նախնեաց եւ ի յեղուլ զնոսին,
Օ, որոյ արգեանցդ արգասիս սերունդք կրկին ընդունին:

Որովք համբաւ ֆոյդ հոչակի ընդ համայն աշխարհ հարաւ,
Ոչ միայն ի մէջ համազգեաց, այլ եւ ի տար սիռեցաւ,
Որովք հորդեալ զնոր շաւիղ բանասիրաց քննութեան,
Ըրծարծեցից յերկոսին իսկ եւ նոր ծարաւ դիտութեան:

Ըրդ ապաքէն, ո՛վ Ուսուցիչ այրդ արի գիտնական,
Վարանոց՝ նախձաւանու-Ֆեսսարաբիոյ Թեմական՝
Ի ցոյց մեծի մեծարանացն պատուոյ իւրոյ որ առ ֆեղ,
Օ, այս յնա՛՛՛՛՛սոյ յորեկնիդ ձօնէ ուղերձ ի հանդէս:

Խորհուրդ Հոգաբարձուաց նախաֆան Գրիգոր Սալիկեան, Սերոբէ Թա-
րախիւնեան, Թովհանէս Բերբերեանց, Սերոբէ Աճեֆեանց, Միտայել Մահրեանեան:

Խորհուրդ Ուսուցչաց նախաֆան Տեառ-Պ. Զարիբեան, Խաչատուր
աւագ Ինչ, Զարիբեանց, Մարտիրոս Ինչ, Գանյալեանց, Գեորգ Խաչա-
տուրեան, Երասմոս Զահալոյ Վահան ֆիլիւն, Ս. Թանդեան, Խաչատուր
Ռոճանուեան, Գ. Տէրվիլեան, Ա. Զաֆեան, Մարգար Եղ. Տէր Սարգսեանց,
Գաբրիէլ Ռոճանուեան:

18) Отъ бывшихъ учениковъ юбиляра и почи-
тателей, изъ Кизляра:

Ո Ւ Ղ Ե Ր Չ
Ո Ռ

ՄԵՆԱՎԱՍՏԻՒ Վ. ՄԿՐՏՁԻ ԿՄԻՆ:

Ինչպիսիք Վարժապետ եւ մեծավաստակ Մատենագիր: Բերկ-
րալի լուրը Ձեր բաղմաշխատ կեանքի յօրեկեանը կատարելու հա-
մար հասաւ եւ մեզ՝ Ձեր աշակերտաց մի փոքրիկ խմբակին, որ
պանդխտեալ հայրենիքից, պատասպարուել է Կովկասի մի անկիւ-
նում: Եթէ մտաւոր կեանքի առաջին քայլերը, երբ գիտութիւնը
բացումէ իւրեան աշակերտելոց առաջ իմացական կեանքի ասպա-
րէզը՝ քաղցր է յիշել, ապա այդ քաղցրութիւնը աւելի ևս զգալի
է լինում, երբ մեր յիշողութեան մէջ պահպանվումէ մի այնպիսի
անձնաւորութեան անուն, որ նպաստել է իւր աշխատանքով մեր
մտաւոր եւ բարոյական զարգացման յաջողութեանը, որը իւրեան
յանձնուած բաղմամբ մանկանց մտաւոր եւ բարոյական բար-
գաւաճման մեծ գործին նուիրած է եղել զինքն իրրե անձնուէր
Մշակ, որը սերմանելով իմաստութեան ծառի սերմերը ի սիրտ մա-
տաղ սերնդին, կամեցել է օր յառաջ տեսանել որ այդ սերունդը
բարգաւաճեալ գիտութեամբ, իւր կեանքը հիմնած լինէր այնիւ
սկզբունքների վերայ եւ ինքն ևս աշխատ լինէր յօգուտ բարօ-
րութեան ընդհանրութեան:

Ձեր անձնաւորութիւնը ոչ միայն յիշելի է Ձեր աշակերտաց
համար՝ իրրե մի բարեխիղճ Ուսուցչի անձնաւորութիւն, ոչ՝ Գուք
յիշելի էք եւ բոլոր ազգի համար իրրե այն խնկելի անձնաւորու-
թիւններից մէկը, որք իւրեանց գրաւոր վաստակներով միշտ շա-
րունակել են ուսուցանել ազգը, աշխատել են միշտ վառ եւ կենդանի
պահպանել նորա ազգային ինքնաձանաչութեան զօրեղ հոգին,
այն հոգին, որի կենդանութեամբ միայն կենդանի կարող է լինել
Ազգը՝ իրրե արժանի անդամ քաղաքակրթեալ մարդկութեան:

Ըն ժամանակ, երբ ազգի մեծամասնութիւնը խախտափում էր

տգիտութեան խաւարի մէջ, երբ նոր էր սկսել երեւել ալգային ինքնաճանաչութեան բողոքը շնորհօք ալգի իմացականութիւնը շարժող փոքրածիւ գործիչների, Գուր, մեծանուն Տէր, եղաք այդ առաջին գործիչներէն մէկը, որ բարձաք Ձեր վերայ մայրենի լեզուի գլորեալ իրաւունքները վերականգնելու ծանր լուծը գպրոցի մէջ և գիտնական ասպարիզում: Նման ալգային վերածնութեան աննման կարապետաց՝ Աբովեանի, Նալարեանցի և Նալբանդեանի, որք տքնեցան այդ մեծ գաղափարի համար հրապարակասուութեան ասպարիզի վերայ, Գուր ևս իբրև մինն այդ անդրանիկ Մշակներէն, ընտրեցիք Ձեզ համար այլ ասպարէզ, նոյն ալգի վերածնութեան գործի համար աշխատելու:— այս ասպարէզն էր գիտնական ասպարէզը, որի վերայ քաջ հանդիսացաք, հանելով հնութեան փոշիներից այն անգին մտաւոր գանձերը, որք իբրև նշանք մեր ալգի ինքնուրոյն հանձարի, պէտք է վերականգնեցնէին յաչ մարդկութեան Հայ աշխարհի պատիւը, իբրև հին աշխարհի քաղաքակրթութեանը հաղորդակից երկրի արդարացի պատիւը: Հնորհօք Ձեր հայոց ալգի մասին ունեցած համարմունքը բարձրացաւ յաչ քաղաքակրթեալ ալգաց, որոց հաղորդակից արարիք Գուր մեր խնկելի նախահարց նուիրական գանձուց՝ Ձեր անվուգական թարգմանութեամբք: Ալգաց պատմութիւնը հետազոտողի համար առատ աղբիւր բացիք Գուր, — աղբիւր, որից օգտուելով ապագայ գիտնականը, պէտք է Ձեր շնորհիւ լուսաբանէ շատ մութ կէտեր հին ալգաց մասին, որք մինչև Ձեր աշխատութեանց լոյս տեսնելը մոռացուած էին շնորհիւ տգիտութեան: Գուր իրաւունք ունիք, որ գիտութիւնը Ձեզ երախտապարտ լինի, որպիսի երախտապարտութեան հաւաստիքը այս համեստ ուղերձով մատուցանումն Ձեզ Ձեր վաղեմի աշակերտները և նոցա հետ Ձեր գործունէութիւնը գնահատողները, օրհնելով Ձեզ՝ իբրև ալգի բազմերախտ Մշակին:

Աշակերտք՝ Բաղատիան Բժիշկ Անանիա Սուլիանշան, Ասորո-ժարո-ր Կանկանեան, Սարգիս Արարանեանց, Ոսկան Բալանիարեան, Մ. Բորջաբեանց, Գաբրիէլ Դոյգեանց, Գրիգոր Փաբրիէան, Ոստոյիլ Թովհաննէս Աժարո-բեանց, Համակրողք՝ Ոստոյիլ Գեորգ Միքայէլեանց, Բժիշկ Գեորգ Կանկանեան, Տ. Թաճար Կանկանեանց, Բահանայ Իսահայ Պոպոլեանց, Ոստոյիլ Միքայիլ Անանեանց, Ոստոյիլ Յ. Մեհրաբեանց, Մարգար Մաճաճեան, Իսայի Մելքեան, Տ. Սօֆիա Միքայէլեանց: 1886 թ. Ապրիլի 8. Ղզլար:

19) Отъ Гогоевского женскаго Училища, изъ Нахичевани "/Д:

Ի ՅԻՄՆԱՄԵԱԿ ՅՈՒՅԼԻՆԻ
 ՐԱԶՄԵՐԱՄՏ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ԵՒ ՔԱԼԻ ԹԱՐԻՄԱՆՈՒ
 ՄԿԻՐՏՁԻ ԽՄԻՆ

Ի ԴԻՄԱՑ ԿՈՎՈՑԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԿԱՑ ՆՈՐ ՆԱԽԷՅԵՒԱՆԻ

«Միժանի է մշակն վարձուց իւրոց»: Զաստուածաշունչս զայս անսուտ բան յանձին ճշմարտեալ Ալգին մերոյ սիրեցելոյ, ի դոյզն տրիտուր Ձերոցդ այնքանեաց ալգօգուտ երկոց և վաստակոց, միաշունչ և միասիրտ իղձ եղև անյիշատակ չթողուլ զերախտիս արժանաժառանգ որդւոյ իւրոյ մեծի Առնդ, որ անդատին ի տղայ տիոց ի նախանձ վառեալ փառաց և պարծանաց Ասքանազեանս գրոհի, զկէս դարու ոչ դադարեցէք ճոխացուցանել զՄարութիւն մեր ալգի ալգի պերճ և պանծալի մատենագրութեամբք:

Յոյր սակս ընդ ոլորտս երկոցունց մասանց երկրի, յափանց Նեայ ցեղերս Գանգիսի, ուր ըստ խիստ բաղդին բերման ի դարուց հետէ հայրենալուրկ լեալ մեր, ցան և ցիր կեամբ ի սփիւռս այլալեզու և այլադաւան ալգաց և ալանց, ի սերկեան աւուրս պանդուխտ և նժդեհ որդիք Տանն թորգոմեան շքեղ հանգիսիւ տօնեն զյննամեայ յորելինի ժիր Մշակիդ, որ անդու ջանիւք և ջերմեանդն ալգասիրութեամբ կորզեցէք հանէք յաչացու մոռացութեանն ծոցոյ և յանագորոյն ճիրանաց ամենակուլ ժամանակի զնշխարս ինչ պատուական երկասիրութեանց նախնի պատմագրացն մերոց: Այլ և ընտիր և գեղեցիկ թարգմանութեամբք ի Ռուսացն լեզու հոգեշունչ երգոց և այլոց երկասիրութեանց երանաշնորհ հարցն մերոց սրբոց, ծանօթս ետուր լուսաւորեալ ալանց Եւրոպայ զոգւոյ, զաստուածպաշտութենէ, զդաւանութենէ և զպատմութենէ նախնեացն մերոց. այնու գոհար պատուական յաւելէք ի պսակ պարծանաց պանծալի ալգին մերոյ, և ժառանգորդ և համապատիւ զանձն կացուցէք Թարգմանչացն մերոց սրբոց:

Ի բարեպատեհ աւուր տօնախմբութեան յննամեայ յորելինի Մեծի Հայկազինդ և Բաջի թարգմանչի, Կոկոյեան դեռարողոջ Ուսումնարանս հայօրիորդաց՝ ձայնակից լեալ հայաստան ժողովրդոց, և արկեալ զլումայն իւր ի գանձանակ երախտագիտութեան հանուրց հայասեռիցս, մաղթանս և պաղատանս սրտառուչս վերառաքէ առ Պարգևատուն ամենեցուն՝ որ աղբիւրն է բարութեանց, զի յամայր ամս ի քաջողութեան և յաշխուժութեան պահեսցէ զՁեզ, և յաջողութիւն պարգևեսցէ ամենայն ալգօգուտ ձեռնարկութեանց Ձերոց, ի բարգաւաճանս հայերէն զպրութեանց ըստ տեառնապարգև Ձերոց ձրից:

Խորհուրդ Հոգաբարձուաց.— Ի պ. Կաթողիկոսի Գրքեր Սալիկեանց,
Ի սահման Գրքերու Երանան, Գործարար՝ Սերոբէ Զարա-Նիկեան:

Խորհուրդ Ուսուցչաց. Տէրապետ Ռ. Թաճարեան, Տէրապետ Գր. Զարեան, Յ. Գալստիան, Ի. Պէրճեան, Մ. Զարեան, Ա. Տէր Զարեան, Ա. Խալիկեան, Մ. Սրճարեան, Ա. Արեւիկեան, Արեւիկեան Խալիկեան, Գ. Զարեան, Հ. Սալիկեան:

20) Отъ бывшихъ воспитанниковъ Лазаревскаго
Института, изъ Нахичевани "Д:

Ի ՀԱՆՐԱՊԷՍ ՏՕՆԱԽՈՒԹԵԱՆ
ՅՈՒՆԱՄԵՆԵՑ ՅՈՒՆԱՄԵՆԻ ԱՎԱՆԱՌԳ ԳԻՏԱԿԱՆՆԵՐ
ՄԿՏՐՁԻ ԷՄԻՆ

Ի դիմաց նախկին աշակերտաց ձեռնարանի Տեառն Լազարեանց:

Չիք յաստի կեանս մարդկան երջանկութիւն ինչ առաւել
ապշուական և վեհագոյն քան զանոնս, որոյ համայն գործունէու-
թիւն իւր բարոյագտուող իցէ նուիրեալ բարոյն նմանեաց իւրոց:
Քանզի որպէս տիկերք ՚ի յաւիտեանս ժամանակաց մինչ ՚ի
յաստուջն իցեն, պատմել ունին զԱրարարէն իւրեանց գալոյ սերն-
դոց մարդկութեանս, սապէս և մահացո՛ւ մարդկայինս անուն առա-
քինական գործովքն իւրովք և եթ յարանայ ՚ի դարուց դարս
յաւերժացեալ՝ յորս գալոյ են առյապա ալգք: Այսպէսնակ՝
գեղեցկանսն՝ վիճակեցաւ և Ալէգարգ Յորելինաունդ պատկառելոյ
բաստ ձգանց, որովք և կալուրեալ զկորով մտացդ և զհոգւոյդ՝
՚ի դաստիարակութեան առաքինացար ասպարէզ ՚ի հռչակաւորն
ձեռնարանի, յորում բոլորանուէր զանձնդ ալգիդ ընծայեցեր բա-
րոյն, նորին զաւակաց ասեմ՝ բարոյական և մտաւոր բարգաւ-
աճանայն, ուր և գողցես ընդ ամս յիսուն անդուլ ձգամբք ՚ի շահ
օգտից ալգային դաստիարակութեան վաստակեալ, գլուխ և առաջ-
նորդ հանդիսացար նոցայն գեղերմանց, զգայմանց և մտածութեանց,
օրինակ իմն նոցա կացեալ բարի վարուց, արի առաքինութեան,
անաչառ բարոյականութեան, անյողողդ հաստատամտութեան
և տոկուն աշխատասիրութեան, — միշտ պատրաստանուէր խորհր-
դական գորով բարեաց և մտերիմ սիրելի նոցին, զուարճացեալ
ընդ յառաջագիմութիւն յառաջագիմելոցն և մորմոքեալ ընդ պղեր-
գութիւն պղերգիցն, ուրախացեալ ընդ ուրախութիւն նոցա և
տրտմեալ ընդ տրտմութիւն նոցա, և միանգամայն իսկ ասել
«Այ եղեալ անհամելոց և խթան ընդոստեցուցիչ՝ հեղգացելոց»:
Եւն և լին իսկ բանքս այս կեղծիք իմն մարդկայլ փողպը-

շանաց. քան և մի՛ լիցի, այլ բարձր ՚ի գլուխ և մերկապարանոց
ճշմարտութեան, որում սերունդք երկու՝ ականատես և կենդանի
ցայսօր վկայից, ոյք և վայելեալ են անդ ուրեմն ՚ի տիս մանկութեան
իւրեանց զերախտիս տաժանակիր վաստակոցդ, համարձակագոյն բար-
բառով վկայեցեն, հռչակելով զբազմաբեղուն արգասաւորութիւն
գործունէութեանդ յասպարիզի անդ դաստիարակութեան, յորոյ և
երիցագոյնն ժամանակաւ զարդիս այր եղեալ չափահաս, և կրտսերն՝
յարբունս երիտասարդական ժամանեալ, հաւասարապէս անմոռաց
ունին ՚ի խորս սրտից իւրեանց զերախտիս բազմագորով խնամոցդ և
անխոնջ վաստակոց: Այլ սակայն ոչ այսու և եթ գործանուութեամբդ
դաստիարակութեան շատացեալ կայ անբ, — յորում արդարեւ
կենդանի ցուցար օրինակ մեծի տոկունութեան և անդուլ ձգանց
վասն երիտասարդ համազգեացդ՝ գործողաց ՚ի նմին ասպարիզի՝
անընդհատ յարատեութեամբ միաշարութեան յնոնց անաց, — այլ
ցանկ առաջի մտացդ ունելով աչաց զմիմայն բարին ալգիդ, որ
թաղեալն էր յայնժամ ՚ի քուն թանձրամած տգիտութեան, և զնո-
րին վաղեմի դպրութեան պարծանս, որ ՚ի փառս յուղարկա-
ւորութեան էր, հանգուցեալ, — բուն հարեալ թեակոխեցեր յու-
սումնասիրել և ՚ի թարգմանել զյիշատակարանս հինաւորաց պատ-
մութեան նախնեաց մերոց: Այսու նորոգ գործանուութեամբդ նոր
իմն հորդեալ շաւղս նրբաքննին գիտական հետազոտութեանց,
որովք և արծարծեցեր իսկ զսէր հետաքննութեան առ նոյնպիսի
գեղերմունս ՚ի համազգիսդ և յօտարազգիս: Ի յոգունց պա-
տուականագոյն երկասիրութեանցդ յայդցանէ շատ լիցի ՚ի յիշել
աստանօր ըլկրիկն և եթ զթարգմանութիւնսդ՝ Պատմութեան Խորե-
նայեցոյն Մովսիսի և զՇարականաց, որք իբրև պսակք գրաւոր վաս-
տակոց Գոյ բաւականք են ՚ի պսակել զանուն Գո անմահութեամբ:

Եւ արդ՝ խոստովան լինելով զմեծամեծ արժանիս գրաւոր
երկոցդ, զորս անզուգական արիութեամբ ողոյ վաստակեցերդ
յընթացս յիսնեակ ամաց վասն ալգիդ բարոյն և նորին պար-
ծանաց, երախտագէտ սրտիւ ուղերձեմք զայս ուղերձ մեր, զմայլ-
մամբ խորին զգայմանցս ողջունելով զյիսնամեայ յորեկեանդ, և
ցնծալից հրճուանօք գոչեմք. Անցեալս, Երիցագոյնդ դաստիարա-
կաց մերոց՝ պատկառելի Յորելինայրդ ալգարդ, այլ ևս ՚ի բազում
ամս՝ ՚ի փառս ալգային պարծանաց մերոց. Անցէ՛ Մկրտիչ Էմին՝
Ականաւորն պարագլուխ և Անդրանիկն ՚ի Ռուսիաբնակ գիտնա-
կանաց մերոց, և յաւերժացի՛ անընկձելի կորով մտացն և ոգւոյ
նորա ՚ի վաստակս նորանոր երկասիրութեանց Հայազն երիտա-

սարգ ուսումնականաց: 'Նոր-Նախիջևան. Ապրիլի 17. 1886 ամի:
 Հաղորդար զարուստը Մինաս Խալիպեան, Բժիշկ Իսահակ Մանուկեան
 Ալաճախեան, Տիբեթոր արտուն. պանդի Ներսէս Պանճարեանց, Ասաբ Կոյ.
 Խալապուր Զարեմեանց, Ոստոյիւ Հայոց լեզուի՝ Գեորգ Խալապուրեան,
 Տեսուչ Թէճախի Գորանոցի՝ Նախճասանո- Գ. Զարեմեան, Բժիշկ Յովհաննէս
 Բերբերեանց, Տեսուչ Արո-Եսոպիան Գորոցի Ռաֆայէլ Պարիանեան, Ոստոյիւ
 Գրեթոր Տէզլէլեան, Իրաւաբան Գրեթոր Զախոսեան, Երուանդ Հահաղե-
 ղեանց՝ Ոստոյիւ Գորանոցի, Վահան Բերեան՝ Ոստոյիւ Գորանոցի, Արշակ
 Գեորգեան Խաճեանց՝ Ոստոյիւ Բազմեանաղայի, Փաստաբան Գրեթոր Մար-
 թեանեան Կոթեմիշեան, Փաստաբան Սիմէոն Թիմբեանց:

21) Отъ армянскихъ студентовъ, изъ Парижа:

Ո Ի Ղ Ե Ր Ձ
 Ա Ռ

ԳԵՐԱՐԳՈՅ Պ. ՄԿՐՏԻՁ ԷՄԻՆ

'Ղշանակութիւնն այն օգուտների, որ Գուր Զեր բեղմնաւոր
 ու լուրջ աշխատութիւններով տուած էք հայ ազգին, մեծ է:
 Հայերը տեսան այդ և այսօր մեր ողջ կրթուած դասն անկեղ-
 ծօրէն ու խնդութեամբ տօնում է Ձեր երկարատև, տոկուն ու
 գիտնական գործունէութեան յենամաշ յօրէլեանը: Ձեր աշխատու-
 թիւնների նշանակութեան մեծութիւնը կրկնակի է, եթէ աչքի
 հանդէպ ունենանք այն էլ, որ նրանցով հարստացրել էք և՛ օտար
 ազգերի գրականութիւնը և հայի մասին ճշմարիտ ծանօթութիւն
 էք տուել օտարներին:

Ըստ ֆարիզի հայ ուսանողները բոլոր սրտով և ուրախու-
 թեամբ շնորհաւորում են Ձեզ՝ խորին հաւատով, որ Ձեր փառաւոր
 անունը փառաւոր տեղ պիտի բռնէ և արդէն բռնում է հայ գրա-
 կանութեան մէջ: Նրանք կրկին ուղարկում են Ձեզ իրենց շնոր-
 հաւորութիւնները, խորին ու անկեղծ յարգանքներ ունենալով
 դէպի Ձեր մեծ անունը և դէպի Ձեր նշանաւոր ու բարձր աշխա-
 տութիւնները: Ապրիլի 1/13, 1886 թ. Փարիզ:

Տէր Զատարեան, Ն. Ոսիանեանց, Յ. Ալաճախեանց, Տէր Գրեթորեանց,
 Ա. Զրաճեան, Բ. Օհանեանց, Ա. Իոստօֆեան, Ե. Երասեան, Մինասեան,
 Պրոսպարեան, Ա. Նաղարեմեան, Օր. Մ. Վարդանեանց, Տ. Նասասար-
 յեանց, Մ. Բաբախեան, Գ. Ափրեան, Ս. Մ. Ե. Բէթ-
 ժու, Հ. Խոսրոսաշաղեան, Օր. Մ. Ալաճախեան, Ս. Զրաճեան, Խ. Հոսեօփ-
 արթերեանց(°), Բաթրեան, Կիլիկեան, Զիզեմեան:

Послѣ сего были представлены юбиляру слѣдую-
 щія поздравительныя телеграммы, полученныя юби-
 лейнымъ комитетомъ для заявленія ихъ въ день
 празднованія Н. О. Эмину *):

1) Отъ факультета Восточныхъ языковъ Импера-
 торскаго С.-Петербургскаго Университета, изъ С.-ПБ:

Факультетъ Восточныхъ языковъ, исполненный глубо-
 каго уваженія къ многочисленнымъ и важнымъ для науки
 трудамъ Никиты Осиповича Эмина и высоко цѣня его пло-
 дотворную дѣятельность въ братскомъ факультетѣ учреж-
 деніи по преподаваніи Восточныхъ языковъ, шлетъ свой
 искренній привѣтъ и сердечныя поздравленія почтенному
 труженнику съ пожеланіемъ ему бодрости и силъ къ про-
 долженію его блистательной научной дѣятельности. Деканъ
 факультета *Васильевъ*.

2) Отъ почетнаго попечителя Лазаревскаго Ин-
 ститута Восточныхъ языковъ С. Д. Князя Абамеликъ-
 Лазарева, изъ С.-ПБ:

Приношу поздравленія почтенному Никитѣ Осиповичу
 съ совершившимся пятидесятилѣтіемъ его научной дѣятель-
 ности, посвященной Лазаревскому Институту. Заслуги его
 Институтъ навсегда помянетъ. Шлю сердечныя пожеланія
 долгоденствія. *Почетный попечитель Лазаревскаго Ин-
 ститута.*

3) Отъ Графа М. Т. Лорисъ-Меликова, изъ Ниццы:

Disciple de monsieur Emin, il y a 48 ans, je me joins de coeur
 aux hommages de ses nombreux admirateurs à l'occasion du
 célèbre cinquantenaire de sa féconde activité dans la domaine
 de science et de pédagogie. Comte *Loris-Melikoff*.

4) Отъ профессора И. К. Айвазовскаго изъ Тео-
 досіи:

Прошу Васъ покорнѣйше, глубокочтимый Никита Осиповичъ,
 принять и мое искреннее, сердечное поздравленіе
 со днемъ, въ который справедливо празднуется Ваша дол-

*) Нѣкоторыя изъ этихъ телеграммъ, какъ и слѣдующихъ за телеграммами
 писемъ и адресовъ были получены послѣ праздника.

голубяняя полезная деятельность. Молю Бога продлить еще на многие годы Вашу дорогую жизнь. Почитатель Вашъ *Айвазовскій*.

5) Отъ бывшаго директора Лазаревскаго Института Н. Д. Делянова, изъ Калуги:

Поздравляю почтеннаго Никиту Осиповича Эмина съ пятидесятилѣтнимъ юбилеемъ его ученой и учебной дѣятельности. *Н. Деляновъ*.

6) Отъ управляющаго Грузино-Имеретинской армянской епархіи, епископа Аристакаса, изъ Тифлиса:

Отъ лица попечительства учащихся и учащихся Нерсисянъ семинаріи и лично отъ себя поздравляю съ пятидесятилѣтнимъ юбилеемъ ученой дѣятельности возлюбленнаго Мкртича Эмина, молю Бога да продлитъ Онъ драгоценную жизнь маститаго ученаго на пользу отечественнаго языкознанія и историографіи. Предсѣдатель попечительства епископъ *Аристакасъ*.

7) Отъ бывшаго начальника Эриванской епархіи, епископа Георга Суреньянцъ, изъ Эривани:

Попечительство Эриванской армянской епархіальной семинаріи считаетъ себя счастливымъ, что можетъ поздравить съ пятидесятилѣтнимъ юбилеемъ блестящей дѣятельности нашего многоуважаемаго ученаго Мкртича Эмина. Армянская нація гордится именемъ его, какъ одного изъ наилучшихъ сотрудниковъ своей литературы. Произведенія Мкртича Эмина придаютъ особый блескъ національной литературѣ. Его переводы возвышаютъ славу армянской литературы предъ всей Европой. Попечительство, считая приятнымъ долгомъ привѣтствовать сегодня въ знаменательный день достопочтеннаго юбиляра Мкртича Эмина, проситъ Васъ быть выразителемъ его чувствъ предъ юбиляромъ. Предсѣдатель попечительства Эриванской армянской епархіальной Семинаріи начальникъ епископъ *Георгъ Суреньянцъ*.

8) Отъ управляющаго Карабахской епархіей, епископа Григорія Сагинянцъ, изъ Шуши:

Я и духовенство мнѣ ввѣренной Карабахской епархіи

отъ глубины души поздравляемъ съ пятидесятилѣтнимъ юбилеемъ достопамятной дѣятельности на литературномъ поприщѣ знаменитаго профессора Эмина, неподобнаго переводчика Шаракановъ апостольской церкви Гайканскаго народа. Да одаритъ его Господь намъ на славу же апостольской церкви и народа долгоденствіемъ. Управляющій Карабахской епархіей епископъ *Григорій Сагинянцъ*.

9) Отъ управляющаго Смирнской армянской епархіей, архіепископа Мельхиседека, изъ Смирны:

Nous offrons nos félicitations sincères à l'occasion du jubilé célèbre en l'honneur de l'éminent professeur Emin, qui a si puissamment contribué à l'éducation de la jeunesse Arménienne et au progrès de la littérature nationale. *Melchisedek archevêque, Mamourian, Tchilingarian*.

10) Отъ управляющаго Эрзерумской епархіей, епископа Орманіана, изъ Эрзерума:

Veillez presenter à illustre Emin notre admiration pour ses merites litteraires. *Ormanian, Kurkdjean*.

11) Отъ Конгрегациі вѣнскихъ мекхитаристовъ, изъ Вѣны:

Monsieur Emin, veuillez agréer les vœux sincères de la congrégation des Mechitaristes. *Hunanian, Aydenian*.

12) Отъ правленія «Соединенныхъ армянскихъ Обществъ», изъ Константинополя:

«Հայոց Միացեալ Ընկերութիւնը» բարեբաղդութիւն ունին ջերմագինս շնորհաւորել յիսնամեայ արգասաւոր գործունէութիւն մեծանուն Հայրենասէր պարոն Մկրտիչ Էմին՝ միոյն ի պարծանաց Հայ ազգի:

Ըստնապետ Տնօրէն Ժողովոյ Յովհաննէս Նախագահ ընդհանուր Ժողովոյ Ալեքանդրոպոլիս:

13) Отъ ректора Эчміадзинской Академіи:

Поздравляю юбилей Эмина. Поздравительный адресъ пансіонеровъ Академіи почтой. Ректоръ епископъ *Месропъ*.

14) Отъ инспектора Эчміадзинской академіи:

Эчміадзинская духовная Академія проситъ Ваше Превосходительство засвидѣтельствовать ся искреннія поздрав-

ленія неутомимому труженику Никитѣ Осиповичу Эмину по случаю пятидесятилѣтняго юбилея его плодотворной дѣятельности на поприщѣ педагогич., армянской литературы и пожелать высокоуважаемому юбиляру долгихъ дней на пользу армянъ. *Хосровянцъ.*

15) Отъ профессора Луи Леже, изъ Парижа:

Envoie à M-r Emine ses cordiales félicitations et lui souhaite «Многая Лѣта». — *Louis Leger, Professeur au Collège de France.*

16) Отъ профессора Г. Гюбшмана, изъ Страссбурга:

Dem verdienstvollen Armenisten Jean-Baptiste Emine zu seinem fünfzigjährigen Jubiläum meinen herzlichsten Glückwunsch. *Dr. H. Hübschmann, Professor an der Universität in Strassburg.*

17) Отъ профессора московскаго Университета В. О. Миллера, изъ Алушты:

Съ береговъ Тавриды посылаю искренній привѣтъ маститому юбиляру съ теплымъ пожеланіемъ ему здоровья и силъ для продолженія его капитальныхъ трудовъ по историческому изученію древней Арменіи, приобрѣтшему Никитѣ Осиповичу почетное имя въ русской и европейской наукѣ. *Всеволодъ Миллеръ.*

18) Отъ профессора петербургскаго Университета г. Ведрова, изъ С.-ПБ:

Привѣтствуя дорогаго Никиту Осиповича съ полувѣковой славной дѣятельностью, желаю отъ всей души достойнаго ея продолженія многіе годы на славу родной науки, на просвѣщеніе всего человѣчества. Профессоръ Петербургскаго университета, благодарный воспитанникъ Московской пятой гимназіи выпуска 1872 года. *Ведровъ.*

19) Отъ Санасаровской армянской коллегіи, изъ Эрзерума:

Veillez presenter nos félicitations au sympathique et célèbre jubilé M. Emin. *Directeur et élèves du collège Sanassarian.*

20) Отъ попечительства Карабахской Семинаріи, изъ Шуши:

Попечительство и персоналъ учителей Карабахской ду-

ховной семинаріи, восторженно поздравляя съ пятидесятилѣтнимъ юбилеемъ весьма плодотворной дѣятельности на литературномъ поприщѣ маститаго профессора Эмина, искренно желаютъ на славу Гайканскаго народа знаменитому юбиляру полного здоровья и долгоденствія. Попечители: *Николай Атабековъ, Хачатуръ Багатуровъ, Степанъ Юзбашевъ, Осипъ Меликъ-Осиповъ, Албарумъ Шхievъ;* инспекторъ *Самуэлянцъ.*

21) Отъ г. директора Владимірской Гимназіи:

Прошу выразить высокодостойному Никитѣ Осиповичу искреннее поздравленіе съ юбилеемъ полувѣковой много-полезной дѣятельности отъ имени Владимірской гимназіи, которая въ свое время была свидѣтельницей его неусыпныхъ трудовъ и благородной энергіи на пользу ея развитія и преуспѣянія. Директоръ *Сыроцьковскій.*

22) Отъ Нахичеванскаго н/Д Городскаго головы Г.

К. Салтыкова:

Прошу Васъ передать нашему ученому соотечественнику отъ лица моихъ согражданъ наше душевное поздравленіе по случаю исполненія пятидесятилѣтія педагогической и научно-литературной дѣятельности маститаго историка, литератора Никиты Осиповича Эмина, подвизавшагося съ успѣхомъ на поприщѣ Гайканской словесности и исторіи, и критической разработкой матеріаловъ сдѣлавшаго ихъ достояніемъ всего ученаго міра. Прими же, маститый юбиляръ, вмѣстѣ съ поздравленіемъ и благожеланія наши! Да протечетъ мирно остатокъ твоей многополезной жизни, посвященной умственному просвѣщенію твоего народа. Городской голова *Салтыковъ.*

23) Отъ «Бакинскаго Армянскаго человѣколюбиваго Общества», изъ Баку:

Совѣтъ Армянскаго человѣколюбиваго общества, по случаю пятидесятилѣтняго юбилея нашего знаменитаго историка и литератора, Эмина, поручилъ мнѣ выразить черезъ Ваше посредство отъ имени всѣхъ Бакинскихъ армянъ искреннее поздравленіе маститому юбиляру за капитальныя заслуги его въ области педагогической дѣятельности

и научной разработки нашей исторической литературы. Председатель совѣта общества Антоновъ.

24) Отъ членовъ С.-Петербургской армянской общины:

Нижеподписавшіеся члены Санктъ-Петербургской армянской общины приносятъ поздравленія Никитѣ Осиповичу Эмину съ пожеланіями о сохраненіи дорогой его жизни на многіе годы для продолженія плодотворной его полувѣковой дѣятельности на поприщѣ науки: *Амираговъ Исаакъ, Амираговъ Михаилъ, Барулусовъ, Бахровъ, Богдановъ, Будаговъ, Вирабовъ, Годзіевъ, Грикуровъ, Гургенбековъ Александръ, Гургенбековъ Степанъ, Денибековъ, Карапетовъ, Кистовъ Мартынъ, Кистовъ Рафаель, Лусуляницъ, Меликянцевъ, Мисировъ, Лусуляницъ, Мисировъ*, протоіерей *Погосяницъ, Санасаровъ, Судаша, Сукиасяницъ, Сусановъ, Тагіаносовъ*, протодіаконъ *Теръ-Григоріанцъ, Тергукасовъ*, священникъ *Хантарджіанъ, Ходжаянъ, Ходжейпатовъ, Г. Эзовъ, И. Эзовъ, Ягубовъ.*

25) Отъ членовъ Моздокской армянской общины, изъ г. Моздока:

Сегодня Армянское духовенство совмѣстно съ обществомъ, послѣ литургіи, отслуживъ паннихиду по родителямъ профессора Эмина, съ неподдѣльнымъ чувствомъ поздравляетъ маститаго юбиляра профессора Эмина, желаетъ вполнѣ здравія до глубокой старости для блага общества. Протоіерей *Хосровъ Турпаяницъ(?)*; священники: *Бежаніанъ, Серебракіанъ, Артеміанъ*; граждане: *братья Ганджумовы, Павелъ Шилтовъ, Григорій Лисицевъ, Иванъ Улухановъ, Гавріилъ Тушмаловъ, Егоръ Макаровъ Улухановъ, Осипъ Тушмаловъ.*

26) Отъ членовъ армянской общины, изъ Армавира:

Поздравляемъ со днемъ пятидесятилѣтія Вашей славной дѣятельности на поприщѣ Армянской національной литературы; пьемъ за Ваше здоровье! Дай Богъ чтобы Ваши полезные труды по литературѣ продолжались и далѣе съ тѣмъ же блескомъ славы и съ тѣми же благими, обильными для Армянскаго народа по пути его просвѣщенія результатами, съ которыми эти труды несли Вы до сихъ

поръ. Ваши почитатели, живущіе въ селѣ Армавирѣ: протоіерей *Вартавъ Каспаряницъ, Александръ Тарасовъ, Лазаръ Тарасовъ, Михаилъ Тарасовъ, Христофоръ Аслановъ, Каспаръ Воскерчяницъ, Элмануилъ Воскерчяницъ, Николай Давыдовъ, Иванъ Давыдовъ, Григорій Давыдовъ, Антонъ Каспаровъ, Акимъ Каспаровъ, Каспаръ Каспаровъ*, студентъ *Теорганяницъ, Иванъ Кеворковъ*, учитель *Твеловъ*, учитель *Сеферяницъ*, учительница *Магаряницъ, Гавріилъ Поповъ, братья Аубазовы, Семенъ Шахъ-Назаровъ, Галустъ Шахъ-Назаровъ, Гукасъ Азгиловъ, Семенъ Аксентовъ, Мелькомъ Сеферовъ, Меликъ Давтяницъ, Степаносъ Аракельяницъ, Саакъ Сеферовъ, Захаръ Айвазовъ, Степаносъ Тухмановъ. Аветикъ Дарчиновъ, Саркисъ Халафяницъ, Карапетъ Ханипяницъ(?), Борисъ Кусикяницъ, Лусегенъ Аладжевъ, Нерсесъ Чубаряницъ, Кеворкъ Тергиляницъ, Семенъ Корженяницъ, Іоганесъ Паносяницъ, Кеворкъ Эрицпохъ-Плотникяницъ.*

27) Отъ членовъ Екатеринодарской армянской общины, изъ г. Екатеринодара:

Достойнѣйшій юбиляръ Никита Осиповичъ! Сегодня исполнилось пятидесятилѣтіе Вашей трудовой дѣятельности на поприщѣ педагогіи, и Армянской словесности. Лучшія силы свои Вы отдали воспитанію подроставшаго поколѣнія, состоя директоромъ Московской гимназіи. Кромѣ того Вы немало способствовали умственному и релігіозно-нравственному развитію Армянскаго народа своими сочиненіями, переводами и изданіями. По этому Екатеринодарское Армянское духовенство и общество, всегда помнящее и цѣнящее труды Ваши, считаютъ для себя величайшимъ счастіемъ привѣтствовать Васъ, незабвенный труженникъ науки, со днемъ пятидесятилѣтняго юбилея. Настоятель Армянской церкви священникъ *Серафилъ Лазарьянъ*, ктиторъ *Михаилъ Акимовичъ Карасуловъ, Петросъ Галаджіанцъ, Микиртичъ Херчянъ, Павелъ Бедросовъ, Егоръ Башмаковъ, Гавріилъ Тарасовъ, Минасъ Шоршоровъ, Петръ Карасуловъ.*

28) Отъ бывшихъ воспитанниковъ Лазаревскаго Института, изъ г. Гори:

Участвуя, хотя и въ отсутвіи, всѣмъ сердцемъ въ че-

ствованіи славнаго наставника нашего маститаго Никиты Осиповича по случаю пятидесятилѣтія плодотворной педагогической и ученой дѣятельности его, мы Лазаревцы, проживающіе въ городѣ Гори, проникнутые чувствомъ безпредѣльной признательности за все благое, чѣмъ мы обязаны юбиляру, просимъ Ваше Превосходительство выразить ему наши поздравленія по поводу юбилея, съ пожеланіями оставаться на долго украшеніемъ дорогаго Института, многочисленные питомцы котораго гордятся правомъ именовать незабвеннаго Никиту Осиповича своимъ товарищемъ. Протоіерей *Теръ-Степановъ*, *Яковъ Элимирзовъ*, докторъ *Захарій Теръ-Минасовъ*, *Григорій Алировъ*.

29) Отъ членовъ армянс. общины, изъ Георгіевска:

Я и соотечественники ваши поздравляемъ Васъ съ благодарностію пятидесятилѣтіемъ славнаго юбилея за неусыпный литературный трудъ, посвященный просвѣщенію Армянъ. Отъ общества армянъ — Протоіерей *Теръ-Погосіанцъ*.

30) Отъ Пятигорскаго армянскаго общества:

Пятигорское армянское общество, въ числѣ которыхъ нѣсколько питомцевъ Института, желая присоединиться къ предстоящему празднеству въ честь достойнѣйшаго труженика на поприщѣ Армянской литературы, многоуважаемаго профессора Никиты Осиповича Эмина, проситъ Васъ выразить юбиляру отъ насъ полное сочувствіе и радость. Священникъ *Шахипьянцъ*, *Теръ-Овакимьянцъ*, *Ходжаевъ*.

31) Отъ армянскаго духовенства изъ г. Кизляра:

Кизлярское Армянское духовенство поздравляетъ съ пятидесятилѣтнимъ юбилеемъ профессора Мкртича Эмина. Архимандритъ *Гарнакеріянцъ*.

32) Отъ Грозненской армянской общины, изъ г. Грозной:

Грозненское армянское общество поздравляетъ знаменитаго писателя Эмина съ исполненнымъ пятидесятилѣтнимъ юбилеемъ. Ктиторъ *Арутюнянцъ*.

33) Отъ Петровскаго армянскаго общества, изъ г. Петровска:

Петровское армянское общество почтительно проситъ

принести душевное поздравленіе господину Эмину съ пятидесятилѣтнимъ юбилеемъ. Священникъ *Теръ-Мелькиседекьянцъ*.

34) Отъ студентовъ армянъ Новороссійскаго университета, изъ Одессы:

Примите, дорогой профессоръ, и нашъ теплый душевный привѣтъ по случаю юбилея Вашей полувѣковой, плодотворной ученой и педагогической дѣятельности. Да послужитъ она ободряющимъ примѣромъ въ жизни молодого поколѣнія армянской націи. *Студенты армяне Новороссійскаго Университета*.

35) Отъ «Грузинскаго Общества распространенія грамотности», изъ Тифлиса:

Правленіе Грузинскаго общества распространенія грамотности возложило на меня пріятную обязанность привѣтствовать Васъ со днемъ пятидесятилѣтія Вашей плодотворной дѣятельности на поприщѣ исторической науки и общественнаго служенія. Предсѣдатель правленія *Князь Уавчавадзе*.

36) Отъ «Тифлисскаго Общества изданія армянскихъ книгъ», изъ Тифлиса:

Общество изданія армянскихъ книгъ имѣетъ честь выразить даровитому истолкователю драгоценныхъ литературныхъ достояній нашего народа свои искреннѣйшія поздравленія и пожелать маститому ученому долготѣяго здравія для бодратаго служенія наукѣ. Предсѣдатель *Абгаръ Иоаннисіани*.

37) Отъ редакціи Грузинской газеты «Иверія», изъ Тифлиса:

Редакція газеты Иверія, питая чувство глубокаго уваженія къ Вашей научной дѣятельности, считаетъ своимъ долгомъ поздравить Васъ со днемъ полувѣковаго служенія Вашего наукѣ и обществу. Редакторъ *Князь Уавчавадзе*.

38) Отъ редакціи большой армянской газеты «Аревелкъ», изъ Константинополя:

«Arevelk» au nom des Arméniens Turquie s'associe aux

vœux unanimes à l'occasion du jubilé cinquantenaire de Meguerditch Emin. *Sevadjan* Rédacteur.

39) Отъ редакціи армянскаго еженедѣльника «Ардзаганкъ», изъ Тифлиса:

Газета Ардзаганкъ привѣтствуетъ пятидесятилѣтіе славнаго служенія наукѣ маститаго ученаго, честнаго истолкователя дорогаго намъ прошлаго. Редакторъ *Адгаръ Иоаннисіани*.

40) Отъ редакціи армянской газеты «Мшакъ», изъ Тифлиса:

«Մշակ» լրագրի Խմբագրութիւնը պատիւ ունի շնորհաւորել մեր յարգելի գիտնական Էմինին՝ նորա յիսնամեայ յորելեանի առիթով: Խմբագիր Գրիգոր Աբծրահիմ:

41) Отъ редактора армянской газеты «Мегу-Айастані», П. Симеонянцъ, изъ Эчміадзина:

Потрудитесь засвидѣтельствовать почтенному труженнику на поприщѣ Армянской литературы Никитѣ Осиповичу Эмину высокое уваженіе «Мегу Айастані» по случаю юбилея его плодотворной дѣятельности. *Симеонянцъ*.

42) Отъ редакціи армянской газеты «Норъ-Даръ», изъ Тифлиса:

«Նոր-Դարի» Խմբագրութիւնը բաղդաւոր է շնորհաւորելու Տայերէնագէտ Մկրտիչ Էմինին՝ իւր յիսնամեայ նշանաւոր գործունէութեան յորելեանը: Սպարտակ:

43) Отъ редакціи армянскаго дѣтскаго журнала «Ахбюръ», изъ Тифлиса:

«Աղբիւրի» Խմբագրութիւնը հրճուանօր շնորհաւորում է ամենայարգելի պարոն Մկրտիչ Էմինին՝ իւր յիսնամեայ արդիւնաշատ գործունէութեան տօնախմբութիւնը: Նուարթ:

44) Отъ Ордубатскаго викарія, епископа Григорія Агапирянцъ, изъ Ордубата:

Считаю своей нравственной обязанностью съ душевнымъ удовольствіемъ поздравить юбилей пятидесятилѣтняго плодотворнаго служенія дѣлу просвѣщенія наставника моего, профессора Никиты Осиповича Эмина. Признательный ученикъ его, епископъ *Григорій Агапирянцъ*.

45) Отъ Прокурора Эчміадзинскаго синода, изъ Тифлиса:

Благоволите, незабвенный наставникъ, принять душевное поздравленіе съ пятидесятилѣтнимъ юбилеемъ. Да продлитъ Небо драгоценные дни Ваши. Прокуроръ Эчміадзинскаго Синода *Теръ-Осиповъ*.

46) Отъ гг. Ахвердова и Тамамшева, изъ Парижа:

Salutations respectueuses, nous félicitons l'anniversaire de l'honorable monsieur Emin, amis de notre vénérable Juri Aghwerdoff, nous nous joignons à la fête solennelle de notre éminent savant qui a rendu tant de service à la jeunesse et à la littérature arménienne. *Aghwerdoff, Tamatcheff*.

47) Отъ Карапета Костанянцъ, изъ Тифлиса:

Въ годовщину научно-литературной дѣятельности Вашей спѣшу привѣтствовать Васъ, многоуважаемый Никита Осиповичъ, какъ честнаго, плодотворнаго труженника науки и засвидѣтельствовать мое глубочайшее почтеніе. *Костанянцъ Карапетъ*.

48) Отъ Филиппа Вартаньянъ, изъ Тифлиса:

Съ душевной радостью привѣтствую счастливый день празднованія незабвенныхъ заслугъ любимаго учителя и честнаго служителя Армянской науки. *Филиппъ Вартаньянъ*.

49) Отъ армянскаго романиста Раффи, изъ Тифлиса:

Сердечное поздравленіе достойному юбиляру и глубочайшее почтеніе блестящему истолкователю Армянской исторіи. *Раффи*.

50) Отъ артиста П. Адамянъ, изъ Тифлиса:

Շ շնորհաւորեմ յարգանք զբաղմարդիւն իմաստնոյդ Էմինիդ յիսնամեայ յորելեանը: Արամիան Գեղաման:

51) Отъ г. Балабанова, изъ Ростова н/Д:

Прошу передать мое искреннее поздравленіе по поводу исполненія пятидесятилѣтней ученой дѣятельности маститаго нашего оріенталиста, Никиты Осиповича Эмина. Молю Всевышняго о продленіи дней его плодотворной жизни на пользу Гайканской литературы и исторіи, въ области которыхъ онъ стяжалъ безсмертную славу. Попечитель арм. духовной семинаріи и Гогоевскаго училища *Минасъ Балабановъ*.

- 52) Отъ г-жи Канивецкой, изъ Москвы:
Сердечно привѣтствуетъ маститаго юбиляра неизмѣнно-преданная *Канивецкая*.
- 53) Отъ священ. Захарбекянцъ, изъ Ставрополя:
Поздравляю съ долготѣней заслугой юбиляра нашего Эмина. Да здравствуетъ вѣрный работникъ Армянской литературы. Священникъ *Захарбекянцъ*.
- 54) Отъ Н. Алиханова, изъ Старога Бѣхова:
Въ юбилейный день незабвеннаго Н. О. Эмина, какъ ученикъ его и поклонникъ трудовъ имъ изданныхъ, вношу въ общую урну поздравлений и свою признательность съ пожеланіемъ знаменитому профессору здравія на многіе годы. Досточтимое, наставническое на меня воздѣйствіе юбиляра навсегда останется памятнымъ въ сердцѣ благодарнаго его питомца *Николай Алиханова*, мирового судьи.
- 55) Отъ И. Абелова, изъ С.-Петербурга:
Прошу передать искреннее мое поздравленіе Никитѣ Осиповичу Эмину со днемъ пятидесятилѣтія его служебной дѣятельности на пользу нашего просвѣщенія. Какъ бывший воспитанникъ Института съ благодарностью вспоминаю о его заботахъ и попеченіи. *Иванъ Абеловъ*, выпуска 1861 года.
- 56) Отъ Е. Теръ-Мовсесянцъ, изъ Тифлиса:
Позвольте ошастливить себя поздравленіемъ съ пятидесятилѣтнимъ юбилеемъ Вашей полезной дѣятельности. *Елизавета Теръ-Мовсесянцъ*.
- 57) Отъ И. Псарова, изъ Тифлиса:
Осмѣливаюсь присоединить и мое искреннее привѣтствіе дорогому наставнику и славному ученому въ торжественный день чествованія его незабвенныхъ заслугъ. *Иванъ Псаровъ*.
- 58) Отъ Л. Ханагова, изъ Эчмиадзина:
Прошу Ваше Превосходительство засвидѣтельствовать мое глубокое уваженіе юбиляру, Никитѣ Осиповичу Эмину. *Леонъ Ханаговъ*.

Вслѣдъ за телеграммами, членами Комитета было сообщено о слѣдующихъ письмахъ, полученныхъ на имя Н. О. Эмина отъ лицъ, немогшихъ принять личное участіе въ юбилеѣ:

- 1) Отъ проф. Вѣнскаго Университета Фридриха Мюллера, изъ Вѣны:

Quod bonum, felix faustumque sit!

Stirpis nobilissimae Haicanicae decus, Virum de litteris Armeniacis colendis et fovendis optime meritum, JOANNEM BAPTISTAM EMINIUM, scholae a principe serenissimo Lazareff Institutae, quae Moscoviae est, magistrum illustrissimum, diem festum celebrantem

Salutat

Friedericus Müller

In litterarum Universitate Vindobonensi magister.

- 2) Отъ профессора Лувенскаго Университета Феликса Невъ, изъ Лувена (Бельгія):

Monsieur G. Kananoff, Directeur de l'Institut Lazareff des langues Orientales, à Moscou.

Monsieur le Directeur,

Je répons d'autant plus volontiers à votre appel, que j'ai reçu, bien des fois, depuis vingt cinq ans, des marques de la bienveillante estime de Monsieur *Jean-Baptiste Emine*. J'applaudis à l'ovation, que ses compatriotes, élèves et amis, vont lui décerner le 17/29 avril prochain, en séance solennelle de votre Institut. Je me joins à tous les hommages qui seront rendus à l'éminent administrateur, ainsi qu'au savant éditeur de tant de livres importants en votre langue nationale.

Soyez, je vous prie, l'interprète de ma reconnaissance, unie à celle de tous les amis de la littérature arménienne.

Agréez, Monsieur le Directeur, mes respectueuses salutations. *Félix Nève*, Professeur émérite de littérature orientale à l'Université de Louvain. 8 avril 1886.

- 3) Отъ профессора Марбургскаго Университета Фердинанда Юсти, изъ Марбурга:

Herrn *J. B. Emine*, hochwohlgeboren

Hochgeehrter Herr Jubilar!

Der Unterzeichnete, welcher Ihre Arbeiten im Gebiete der armenischen Sprache, Geschichte und Religion studirt und in ihrem ganzen Werthe schätzen gelernt hat, sieht sich durch die Mittheilung eines Collegen in der freudigen Lage, Ihnen, Hochgeehrter Herr, an dem Tage, an welchem Sie eine fünfzigjäh-

rige segensreiche Wirksamkeit als Forscher und Lehrer mit Genugthuung überblicken dürfen, die herzlichsten Glückwünsche und die Versicherung seiner ausgezeichneten Hochachtung zu Füßen zu legen:

«Աստուծոյ օգնութիւնն Հասնի Ձեզի»:

Dr. Ferdinand Justi, Professor an der Universität.
Marburg (Hessen). 23 April 1886.

4) Отъ профессора Пизанскаго Университета Эмилия Теза, изъ Пизы:

Mio dotto signore;

Per quanti amano la storia e le lingue di oriente, le glorie di una antica e non morta letteratura, questo è giorno di festa. Ognuno ripensa oggi quanto ella abbia fatto con dotte e ingegnose ricerche per illustrare i fatti, gli scrittori, le idee degli armeni; così per i canti del popolo, come per gli annali del Corenese, come per la lingua, possente e ricca, della sua nazione.

Lode vera, quale ella merita, non può venirle che dagli orientalisti illustri che, con lei e dopo lei, si diedero in Europa a studi fecondi; pure non le spiacerà che, anche d'Italia, venga a lei una voce di oscuro, ma affezionato e rispettoso, cultore delle lettere armene: da questa terra dove ne serbano la memorie e la diffondano operosamente i Mechitariani della mia Venezia.

Possa elle godere a lungo di lieta yita, per il bene di tutti: e permette che le stringa la mano il suo devotissimo *Emilio Teza* prof. d. sanscrito nella r. Università di Pisa. Pisa, aprile 1886.

5) Отъ заслуженнаго профессора Императорскаго С.-Петербургскаго Университета Д. И. Чубинова, изъ С.-ПБ:

Милостивый Государь, Никита Осиповичъ! Вы стяжали неувядаемую славу, проливши свѣтъ на темныя мѣста всеобщей и древней исторіи Азіи. Какъ искренній почитатель, привѣтствую Васъ съ торжественнымъ днемъ пятидесятилѣтней неутомимой дѣятельности и вмѣстѣ съ тѣмъ желаю Вамъ здоровья и душевнаго спокойствія, которыя могутъ доставить намъ новыя полезныя и цѣнныя для науки изслѣдованія. Заслуженный профессоръ *Давидъ Чубиновъ*. 15 Апрѣля 1886 г. С.-ПБ.

6) Отъ имени ученой конгрегации венеціанскихъ мехитаристовъ привѣтствовалъ юбиляра о. Леонъ Алишанъ, препровождая при семъ ему въ даръ свой послѣдній капитальный трудъ.— описаніе Киликіи или «Сисванъ», въ роскошномъ переплетѣ.

Մեծարգոյ Տէր, Խնդակից լինիմ՝ երախտագէտ բանասիրացն, որք խորհեցան և ծանուցին՝ կատարել այսօր զհանդէս Յոբելինի գրական կենացդ. խնդակից լինիմ և Քեզ՝ զի զայսպիսի գեղեցիկ իմաստ զարթուցեր 'ի սիրտս աղգայնոցդ արդիւնական վաստակօրդ և բարեհամըր բարուք:

Սրբազան Առաջնորդ Ուխտիս և Հարքս միաբանք՝ ծանօթք Քո՛ նովին խնդամիտ յօժարութեամբ մաղթեն՝ վայելել Քեզ յերկար ևս ամօք զհաւաստիս մեծարանաց յարգողացդ. առհաւատեաց մտերմութեան մերովսանն ընծայելով զմատեանս անուանեալ «Սխուան» որոյ և երկասիրողն համաձայն մաղթանօք՝ մնայ Մեծարգոյ Տեառնդ Խ. Ծ. Հ. Ղևնդ Մ. Ալիշ: Վենետիկ, Ս. Ղազար, 11/23 Ապրիլ, 1886:

7) Отъ армянскаго поэта Рафаила Патканьянъ (Гамаръ-Катиба), приславшаго юбиляру отъ имени Нахичеванской — на Дону Ремесленной школы *Серебряное перо* изящной работы, съ надписью: «Մկրտիչ Էմինին՝ Նոր-Նախիջևանի Արուեստական Դպրոցից. 1836—1886»:

Ո Ւ Ղ Ե Ր Ձ
Ա Ռ

ՄԵԾԱՊԱՏԻԻ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ԷՄԻՆ.

Վըսանութամեայ ժիր երիտասարդ,
Բանիրուն, անխոնջ և յաւէտ զըւարթ,
Գիտակ շատ լեզուաց, սիրող պատմութեան,
Իմաստասիրող հայկաբանութեան,
Ո՛ր երծանում էիր միշտ Խորենացի,—
«Բարի յոյսերով լի ես», ասացի:

Ըրբուն տարիքիդ երբ որ Դու հասար,
Գերդաստանի հօր բաղդը չի տեսար...
Բայց ինչ փոյթ. մինչ Դու երջանիկ էիր,
Ո՛ր հոգեպարար զբաղմունք ունէիր,—
Չեղբունըդ դարձեալ կար Խորենացի,—
()գտաբեր, գիտուն Հայ ես, ասացի:

Վշորուեցան ուղիղ քառասուն տարի,
 Քու գլխէն անցան շատ չար ու բարի,
 Լճուր մընայիր Բու քու համոզման.
 Քու իդէալն էր վիճակ հայկազնեան,
 Չեռքէդ վայր ընկած էր Խորենայի,—
 «Խնկեղի հայ-մարդ ես Բու», ասացի:

ԳԱՄԱՌ-ՔԱԹՌՊՈՍ

8) Отъ Трапезундскаго епархіального началь-
 ника архимандрита (нынѣ епископа) Сруанцтіанъ,
 изъ Трапезунда:

ԱՌ ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՊԱՐՈՆ ՄԿՐՏԻՉ ԷՄԻՆ.

Չեր գրական փառաց, յիսնամեայ վաստակոց Յորելեան
 հանդիսին առթիւ՝ կուղէի երկնաբնակ լինէի, պայծառ աստղերէն
 պսակ մի հիւսելով ճակատուդ ձօնէի:

Յերկրի մեծատուն լինէի, խոյր մի ականակուռ ոսկեղէն
 գագաթիդ նուիրէի:

Իշխան լինէի, գոհարազարդ շքանշաններով կուրծքդ շքեղա-
 զարդէի:

Թագաւոր չ'եմ, որ տոհմական երկիրներ և արգաւանդ գաւ-
 առներ քեզ ընծայէի:

Վայսր չ'եմ, որ դքսութեան պնտուական բարձ ու պատիւ
 քեզ տայի:

Ղու ամէն բանի արժանի ես, և ես ոչինչ ունիմ արժանեացդ
 արժանի տալու քեզ:

Վը սիրեմ զքեզ, կը յարգեմ զքեզ, և կ'օրհնեմ զքեզ:

Չեր բեղմնալիբ հանձարոյն արդիւնաւէտ արգասեաց, շահաւ-
 էտ վաստակոց զմայլողներէն մին եմ և ես. Հայոց եկեղեցւոյն
 մի խոնարհ կրօնաւոր. Վասպուրականի տղայ. Մշոյ մշակ. 'ի լերի-
 նըս և 'ի ծործորս հայրենեաց հօրանաց և մագեաց հովիիկ, և դաշ-
 տաց հօտաղ.—Սեպուհւոյ Սրովբէից տաճարէն օրհնութիւն քեզ:

Իալուայ Ս. Մեսրոպայ գրոց գիւտի քարայրերէն ողջոյն քեզ:

Տարօնոյ Աշտիշատէն, Հացիկէն, և Խորօսքէն, Թարգմանչաց
 օրրանէն և շիրիմներէն շնորհք քեզ:

Իւրականի բիւրբրանդ ծաղիկներէն փունջ մի, — համեցէք
 խնդրեմ:

Արասի, Սփրատայ և Տիգրիսի արեանց կաթէն բաժակաւ
 ումպ մի — խմեցէք, խնդրեմ:

Վ անայ ծովն երկնագունակ և դրախտն այգեստանայր, քեզ
 'ի վայելս և զբօսանք—ընդունեցէք, խնդրեմ:

Լ'նթառամէ, շուշանէ, մանուշակէ, գինարբուէ. Վանայ վարդէ
 մի ծաղիկայ պատմուճան և շարան մանեակ բուսած 'ի Վարագ,
 հիւսած Վանայ կուսանք. փոխանակ ծիրանոյ արքունի—զգեցէք,
 զարդարեցէք Ձեր անձը, խնդրեմ:

Լ'հնա իմ սերս. ահա իմ յարգանքս. ահա իմ օրհնէնքս:

Քաջամարտիկն մարտիկ կը վարձատրուի ինքնակալէն, զի երկիր
 շահեցաւ արքունեաց, և փառք՝ պետութեան: Բիւցազն է այնպիսին
 այլ ևս մահկանացուաց մէջ. Չըկայ սակայն գերազանց քան զքա-
 ջութեան ոյժն և զբիւցազնութիւն մի բան:—Վայ, այո.—մատենագ-
 րութիւն: Պողպատեայ գրիչն կարի յոյժ զօրաւոր և փառաւոր ար-
 դիւնք կ'ընծայէ, քան զսուրն պողովատիկ. քան զԲերդանն և զԳրուբ.
 սեաւ մէջանն՝ քան զկարմիր արիւնն բիւրապատիկ մեծ յաղթանակ
 կը կանգնէ:—Եւ Բուք, մատենագրութեան դիւցազն, Ձեր յաղ-
 թանակին հանդէսն կը վայելէք այսօր Ձեր վրայ զմայլողներէն:

Ինդունեցէք և իմ զմայլանքս, իմ մեծարանքս, և իմ ընծայքս:

Ղուք դիւցազնացայք և նահատակեցայք վասն սիրոյ և փա-
 ռաց Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ և մեր անգին գոհարները,
 փսեմ և սրբազան Հարականն թարգմանեցիք, առաջի աչաց օտա-
 րաց դնելով մեր այդ անզուգական և անձառելի շնորհք լեցեալ
 Ս. Հարց Աստուածային բարբառն, երգն, մաղթանքն, ոգեալն յերա-
 նելեաց, որք զծորանս հոգւոյն արբին: Թագաւորաց ալգաց և ազանց
 գերագոյն ցուցեալ: Արժանի էք Բուք ոչ միանգամ Յորելեանիւ, այլ
 յաւէտ հայ եկեղեցւոյն հետ ապրիլ, անմահ ապրիլ և պատուիլ:

Լ'յս է իմ իղձս, այս է իմ ուղերձս, այս իմ պատիւ Ձեր անձին:

Ի ուսաւորեալ աշխարհին գիտական կաճառն զմայլմամբ կը
 ճաշակէ հայկական բանաւոր բերքերն ու բարիքը՝ Ձեր պատրաս-
 տած սեղանոյն շուրջը բաղմելով,—սեղան՝ զոր կազմեցիք 'ի հովս
 հովանեաց Անուշաւանայ սօսեաց:

Ինք շքով շքեղափառ Մասեաց:

Հացն՝ Հարայի ամբարէն, Հիրակայ ցորենէն:

Իւրն ու մեղը Սասնոյ և Մոկաց գաւառէն:

Ղառն փափուկ, նոխալ ամուկ, զուարակ ուղղալից՝

Լ'րարատայ արօտականներէն:

Ջուր ջինջ անմահացուցիչ Եղեմայ վտակէն:

Ղինին անապակ Գողթնեաց գինեւէտ այգեստանէն:

Լ'ը բոլորեալ զսեղանով՝ վկասանք և երգահանք:

Փող և տաւիղ,
 Սրինգ և նուագ,
 Յուց և բամբիւ,
 Պար և քնար.
 Կախնակաւնք, հայկակաւնք:

() օրհնեալ քո մատուներ. օրհնեալ քո մտածմունք. օրհնեալ քո արդիւնք:

Սահագնի վիշապաբաղ դրօշն և դրօշակն 'ի ձեռին՝ հանդիսացար յափունս Սէնայ և Նէփայի, սփռելով այն տեղերը Արտաշէսի փեսայութեան տեղատարափ ոսկին, Սաթինկան հարսնութեան տեղացեալ մարգարիտն. եւ սքանչացան հայու շէնքին ու շնորհքին, տեսանողքն հանդիսին, լսելով զերգն հայկական անղուգական, զերգն հայուն հայրենի.

Օ երկն երկնի, երկն երկրի.— երկն 'ի ծովուն ծերանի.
 Եղէգն կարմիր 'ի ծովուն.— Ծովն 'ի փող եղեգանն.
 Բոցն 'ի փող եղեգանն.— 'ի բոցոյն պատանեակն խարտեաշ.
 Հուր հեր պատանեկին.— Աչկունք՝ արեգակունք հրահերին.
 Հայ մտաց հրաշալին.
 Ըրդ ուրեմն՝ հայ հայրենիք բարեացապարտ Քեզ.
 Հայ միտք, և բանք և մատենք շնորհակալու Քեզ.
 Հայ եկեղեցին և մանկունք իւր՝ օրհնարան Քեզ.
 Ընդ որս և ես Արամայեանց Գրեգորիս՝ Ապրիլի 7/19 Ապրիլ, 1886 Տրապիզոն.

9) Отъ начальника Испаганской и Индійской армянской епархіи, архіепископа Григориса, изъ Новой Джульфы, предмѣстья Испагани,— на имя г. предсѣдателя Комитета.

Մեծապատիւ Պարոն Գէորգ Քանանեանց, Աերատեսուց Լազարեան ձեմարանի՝ 'ի Մոսկուա:

Ընկալաք զուր յիսնամեայ յորելինի ականաւոր հայագիտի մերում՝ մեծապատիւ պ. Մկրտիչ Էմին...., որոյ հանդէսն լինելոց է 'ի Լազարեան ձեմարանի՝ 'ի 17 Ապրիլի 1886 ամի:

Ըս այս առաջադրութիւն երախտագէտ յարգողացն զնորին Մեծապատուութիւն Պ. Մկրտիչ Էմին՝ վասն իւր արդիւնաշատ և յիսնամեայ բեղուն արգասաւորութեան 'ի գրագիտական ասպարիզի, որով պարծանք և պատիւ ընծայեալ է լրութեան Հայկական Ազգիս,— կարի յոյժ երախտացար 'ի սիրտ և 'ի հոգի, մանաւ-

անդ երբ տեսանեմք՝ թէ նորին Մեծապատուութիւն ընծիւղեալ է ծննդեամբ յԷմինեան բարեհռչակ տոհմէն 'ի սոյն այս 'ի նորս Ջուլա, որով և թէ՛ իւր այս Հայրենեաց և թէ՛ համայն Ազգիս պանծանաց և փառաց լեալ է պատճառ: Ուստի սովին շնորհաւորութեան գրովս 'ի դիմաց մեր և նոր-Ջուլայեցի ժողովրդոցս՝ միջոցաւ նոյն հանդիսի կարգադրաց խմբիդ շնորհաւորեմք զՄեծապատուութիւն նորին վասն իւր յիսնամեայ բազմարդիւն գործունէութեանց՝ հայցելով յԱստուծոյ վասն նորին վամենայն բարիս և զփառաւորութիւնս վասն պատուական կենաց նորս: Մնամք Մեծապատուութեան Ձերում՝ օրհնարան Գրեգորիս Արեւիկոյս Հայոց Պարպարանի և Հնդկաստանի: 'ի Ջուլա, յԱմենասուրբ Աւան 1886. 'ի 10 Ապրիլի, Համար 36:

10) Отъ бывшаго Ахалцыхскаго викарія, архимандрита Хорена Степанэ, изъ Тифлиса:

ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ԵՒ ԲԱԶՄԱՐԻՒՒՆ ՈՒՍՈՒՅԻԶ:

Ձեզ մեծարող շատերի հետ Ձեր երախտագէտ աշակերտներն ունին իրաւունք տօն կատարելու այսօր. ուրեմն նոցա մէջ ես ևս: Հազարաւոր սրտեանդն բարեմաղթութիւններով շնորհաւորումեմ Ձեր արդիւնակատար գործունէութեան յիսնեակը:

Ըրժան և իրաւ տօնելի են այն հոյակապ գործօնների անունները, որոնք իրանց կեանքը նուիրումեն անանուն, անօգնական խղճով հայ ազգին, մանաւանդ նոքա, որոնք իրանց մտաւոր և գիտնական պաշարով կարող էին առաւել անուանի ազգերի մէջ առաւել արգասաւորած և գնահատված լինել: Բայց Դուք, մեծիմաստ Աւսուցիչ, Հայութիւն ընտրեցիք Ձեր գործունէութեան արտ լինելու և Ձեր սերմանածն առատօրէն հասած պտուղ էք վայելում: Բազմամեայ մանկավարժական արդիւնաւոր գործունէութիւնդ և մանաւանդ թարգմանական և ծանօթարանական երկասիրութիւններդ պարծանքով կյիշեն միշտ մտածող Հայերը և ամեն տեղ սփռված երախտագէտ աշակերտներդ: Բազմաթիւ երկասիրութիւններիցդ՝ իւրաքանչիւրն առանձին բաւական կլինէր Ձեր գործունէութեան ականաւոր արձան լինելու. նոցա մէջ զլուսնիվեր կզանծայ Խորէնի ծերունու—Մովսէսի Հայոց Պատմութեան—Հայերիս երկրորդ Աւետարանի՝ հիանալի թարգմանական-ծանօթարանական հրաշակերտդ: Այնուհետեւ շատերը լուսաւորված աշխարհի մէջ լայնածաւալ Ռուսիայում, որի հետ կապված է Հայերիս վիճակը, ճանաչեցին, որ Հայերն ունեցել են ազգերի շարքում դասվելու և կեանք վարելու յատկութիւններ:

Չեր սէրը առ հայկական ազգը օրինակելի է ամենքիս համար. Դուք սիրեցիք, Դուք աշխատեցիք տեսնել և հռչակել հայկական ազգը փառապարզ և բազմաշէն, զբօսնելով միշտ հին ազգային փառունակ կեանքի միջնորոտում: Չեր սէրը առ ազգը և ազգային պատիւը և այդ խորհրդաւոր սէրը թարգմանող պատուաբեր երկասիրութիւններդ ոգին այնքան հզոր և ազդու են, որ ամեն ժամանակ Ձեզ աշակերտներ կ'յարուցանեն, և ոչ միայն այժմ Ձեր ներկայութեամբ կտօնվի Ձեր արժանաւոր յիսնամեայ յորեւեանը, այլ համոզված եղէք, բազմահմուտ Աւսուցիչ մեր, որ ամեն անգամ ուր որ կ'յիշվի Մովսէս Խորենացու սուրբ գիրքը—հայկեան ազգի պատմութիւնը՝ անմոռանալի երախտագիտութեամբ կ'յիշվի նորա գերազան թարգմանի—Մկրտիչ Էմինի անունը՝ իբրև մեծա-յիշատակ Հայ և ակնածելի հեղինակութիւն:

Արժանապէս տօնելով պանծալի Հայրի Հայաստանասէր և Արմէնասէր գործունէութեանդ յիշելու, մաղթենք և աշխատենք, որ հայասիրական ոգին, հայասիրական եռանդը անհանդ-չելի դարձնէ և պտուղ հասցնէ Հայերիս մէջ ամենայնի և ամենեցուն Արարիչը և յաւիտենական Նախախնամողը:

Տօնելի Աւսուցչիդ պատկառ կացեալ աշակերտ՝
Խորեն Ծայրագոյն Աւրբայեօ Սրեթանէ:
Թիֆլիս, 1886 Ապրիլի 12.

11) Отъ редакціи духовнаго журнала «Араратъ», изъ Эчмиадзина:

Գերազնիւ տէր Մկրտիչ Էմին, Մեծապատիւ պարոն: Ի կողմանէ խմբագրութեան «Արարատ» ամսագրի, որ է Միաբանութիւն մայր Աթոռոյ Սրբոյ Էջմիածնի, խորին յարգանք շնորհաւորեմ շօքեւան յիսնամեայ արդիւնաւոր վաստակոց Գերազնութեանդ, և աղօթեմ՝ զի օրհնեցէ Աձ զարգասաւոր, և վասն բարգաւաճման հայ գրականութեան զբազմարեղուն զկեանս Ձեր: Հատուցէ Տէր Աձ վարձս ընդհանրապատիկ առաւելութեամբ ընդ ջանիցն՝ զորս զամս յիսուն ՚ի կիր արկեալ է Ձեր ՚ի կրթել և ՚ի դաստիարակել զմանկտին գիտութեամբ և իմաստութեամբ, սկիզբն ամենայնի՝ զաստուածայինն դնելով առաջի զերկիւղ:

Ի Ձեզ, Գերազնիւ տէր, կատարի բան Սաղմոսողին՝ թէ. «Զվաստակա ձեռաց քոց կերիցես. երանի է քեզ և բարի եղիցի»:—Զի՛ Դուք էք, որ շուրջ պատեալ յաշակերտացդ և առաջի ունելով զթղթեան յայտարար յարգանաց և ջերմ սիրոյ աշակեր-

տացդ և բարեկամաց հեռաւորաց, ՚ի հանդիսաւոր տօնի յիսնամեայ յօքեւան Ձերոյ վայելէք զվաստակա ձեռաց Ձերոց:

Օ՛վասն յիսուն բանիւ և գործով աննախանձաբար սերմանեցիք զառաքինութիւն, զգգօնութիւն և զհիմաստութիւն՝ աստուածային երկիւղիւ. արդ՝ հնձեցէք առատապէս զերախտագիտութիւն, զխորին յարգանս և զորդիական սէր՝ աստուածային շնորհիւ:

«Այսպէս օրհնեցի ամենայն մարդ, որ երկնչի ՚ի Տեառնէ. օրհնեցէ զքեզ տէր ՚ի Սիօնէ» (Սաղմ.):— Գերազնիւ տէր, Խորին յարգանք վասն Ձեր աղօթարար ՚ի Տէր:

Խմբագիր «Արարատ» ամսագրի Յուսէֆ Աբր. Մուշեղեան:
3 Ապրիլի, 1886 ամի. ՚ի Վաղարշապատ:

12) Отъ Старо-Нахичеванскаго викарія, архимандрита Іосифа Пиначянцъ, изъ Стар. Нахичевана:

Ո Ւ Ղ Ե Ր Ձ
Ո Ռ
Պ Ա Ր Ո Ն Մ Կ Ի Տ Ի Ձ Է Մ Ի Ն

Առ քեզ ուղղեմ զիմ ուղերձ,	Ի նկալ և զիմ շնորհապարտ
Ո՛վ մեկենասդ Հայրոյ.	Չ երմ զերախտիս և սուրբ սէր.
Մի՞թէ յայտնի չեն որոյ,	Գու ՚ի պարծանս ՚ի գործ քո
Գործք և ջանք քո որ ՚ի քոյ:	Օ՛ր մեզ անձամբ շնորհեցեր:

Իմ սիրտ հոգի թռանին	Եկեղեցի, աղբութիւն
Յայդ հանդէս, յորում որպէս	Կ և ծանուցաւ այլազգեսայ.
Յաղթող վատ տրդիտութեան	Իսկ դու, Պապի, կեցջիւր յար
Փայլիս ՚ի շնորհս ՚ի պէսպէս:	Միշտ ՚ի պարծանս Հայկազանց:

Փոխանորդ վիճակին Հ. Նախիջլեանի: Յուսէֆ Աբր. Փլնաւանց:
Ի 1 Մայիսի 1886 ամի, ՚ի Հ. Նախիջլեան:

13) Отъ бывшаго редактора армянск. журнала «Журавль Арменіи» (издав. въ Тифлисѣ за 1861—64 гг.). Маркоса Ахабекянцъ, изъ Константинополя:

Ի՞նչ Ուշեռը Հոսուպ Եւ սպարտուր Հոս Գոստուր Պարոն Մարտի Էթու:—Մի մարդ եթէ մի մեծ ծառայութիւն ունի անելու՝ նախ իր անձին. «նրան իրան ինչ լինելը ծանօթացնելն է»: Այդ ծառայութեանէն յետոյ այդ մարդուն անելու մի մեծ ծառայութիւնն էլ է այն ազգին, որուն պատկանում է նա արիւնով, լեզուով և կրօնով, «ինքն իրան ծանօթացնել»: Այդ մեծ ծառա-

յութիւնը անելուց յետոյ, երբ այդ մարդը վեր է կենում և այդ ազգին ողջ էութեամբը, այսինքն՝ իր հայրենիքովը, ազգայնութեամբը, կրօնքովը և ողջ պատմական կեանքովը լուսաւոր աշխարհին է ծանօթացնում,—նա հոյակապ և ականաւոր մի ծառայութիւն է մատուցանում թէ իր ազգին, որուն պատկանում է նա և թէ մարդկային ազգին, որուն մաս է կազմում նա իր ազգայնութեամբը:

Ըրդ, այդ հոյակապ և ականաւոր ծառայութիւնքը, Գուբ, պարոն Մկրտիչ Էմին, կատարել էք ձեր յենասեայ գործունէութեամբ:

Ընդունեցէք ուրեմն իմ երախտագէտ սրտէն ըղիած, իմ յարգ, պատիւ և շնորհաւորութիւնք այդ առթով:

Խնորհ Ծառայ Մարտի Աշխէֆեան: Ապրիլ 5, 86. Կ. Պօլիս:

14) Отъ бывшихъ редакторовъ армянской газеты «Луиць» — Бюзанда и Г-жи Позаджянъ, изъ Константинополя:

ՄԵԾԱՊԱՏԻԻ ՏԷՐ ՄԿՐՏԻՉ ԷՄԻՆ.

Սեփանուն և Բազմերախտ Տէր:

Երկրութեամբ կը տեսնենք այն խանդավառ շարժումն՝ զոր Ռուսարնակ մերազնեայք ինքնայորդոր կը կազմաւորեն առ ՚ի պակեղ Ձեր բեղմնաւոր ծառայութիւնք, զորս կէս դարէ ՚ի վեր մատուցանէք դաստիարակութեան և գրականութեան մեծ գործոյն:

Բազմերութիւնը կը պատրաստէ յառաջդիմութիւն և արժանեաց գնահատման ցոյցերը կը ծնուցանեն նորանոր հանձարներ, նոր տաղանդք ու արժանիք:

Սակայն ճշմարիտ տաղանդներու և արժանեաց է գործազգի մը միահաղոյն երախտագիտութիւնը շարժել և փառք որոց արդեամբք արժանաւոր հանդիսացած են ներշնչելու այդ զգացումն մի ազգի՝ որ այն ինչ կ'սկսի գնահատել և քաջալերել իւր երախտաւորները:

Թոյլ տուք և մեզ, բազմերախտ Տէր, հաղորդ լինել այս ընդհանուր շարժման և ողջունել ՚ի Ձեզ զիւցազնն անյորդորդ աշխատասիրութեան և յառաջդիմութեան՝ բերելով և մեր փունջն ամենախորին մեծարանայ ՚ի յօրինումն փառապսակին, զոր կ'ընծայէ Ձեր յպղծական ճակատուն՝ բովանդակ ազգի մը երախտագիտութիւնը:

Հաճեցէք ընդունիլ, մեծանուն և բազմերախտ Տէր, զարտայտութիւն մեծի հիացման և սրտագին շնորհաւորութեանց, զոր պատիւ ունիմք մատուցանել Ձեր սօնելի յորելեանին առթիւ՝ իբրև խնարհաբոյն սատարք գրական հանրապետութեան:

Բազմեր և Տէր Պօլսեան՝ նախորդ Խմբագիրք դադարեալ «Լոյս» լրագրոյ: 15/27 Մարտ 86, Կ. Պօլիս:

15) Отъ инспектора Городскихъ Школъ, въ Москвѣ, И. А. Лебедева:

Милостивый Государь, Никита Осиповичъ! Почти двадцать лѣтъ, какъ я имѣлъ честь узнать Васъ, въ бытность Вашу директоромъ Владимірской гимназіи, и съ тѣхъ поръ привыкъ высоко цѣнить и уважать Вашу независимый и честный характеръ и образъ дѣйствій, Ваши ученые труды, извѣстныя повсюду и за предѣлами нашего отечества, Вашу продолжительную и многополезную государственную службу. Крайне поэтому сожалѣю, что по болѣзни не могу принести Вамъ лично искреннія привѣтствія свои съ 50-лѣтіемъ Вашей дѣятельности, какъ приносилъ ихъ при памятномъ для меня празднованіи 40-лѣтія Вашей службы, и покорнѣйше прошу принять увѣренія въ чувствахъ совершеннаго уваженія и преданности. Готовый къ услугамъ И. Лебедева. — 17 Апрель, 1886.

16) Отъ бывшаго ученика Н. О. Эмина, — нынѣ учителя педагогики въ Эчміадзинской Академіи, Седрака Мандинянъ, изъ Тифлиса:

Մեծարգոյ Մկրտիչ Էմին:

Եսոր գիտնական աշխարհը և մանաւանդ Հայոց ազգը հրճուանօր տօնում է Ձեր յիսնամեայ բազմավաստակ գործունէութիւնը: Այս տօնը ոչ միայն Ձերն է, մեր բազմերախտ Տեսուչ և Վարժապետ, այլ և մերը, որոնք պարծանքով յիշում ենք թէ երբեմն Ձեր քաղցր հայրական հովանաւորութիւնը վայելել ենք:

Շնորհաւորելով Ձեզ այն օրը, երբ որ Գուբ առ աջք տեսնում էք Ձեր վաստանկոց պտուղը, որ իբրև երախտապարտ զգացմունք տպաւորուած է հարիւրաւոր սրտերի մէջ, խնդրեմ ընդունեցէք և իմ անկեղծ բարեմաղթութիւնները, որ բաղդ եմ ունեցել նոյնպէս Ձեր աշակերտներից մին լինելու:

Ձեզ յարգող և սիրող Սեդրակ Մանդինեան. 1886 թ. Ապրիլի 17, Տփլիս:

17) Отъ бывшихъ учениковъ Н. О. Эмина — Исаака Аладжальянъ и Георгія Хачатурянъ, изъ Нахичевани ^{н/Д.}—на имя г. предсѣдателя Комитета:

Չերզ Գերազանցութիւն Գէորգ Եղիայեան. Մեծարգոյ Տէր. Սեր ականաւոր գիտնական Մկրտիչ Էմինի յիսնամեայ յորելեանին հանդէսը կատարուելու է այս տարի Ապրիլի 17 ին. Մենք՝ նորա երախտիքը վայելած նախկին աշակերտքս ճեմարանի Տեարց Լազարեանց, սրբազան պարտաւորութիւն կը համարինք գէթ այս ուղերձով մեր սրտի երախտագիտութիւնը ալեղարդ ուսումնականին արտայայտելու. ուստի և կենդրոնը խոնարհարար Չերզ գերազանցութենէ բարեհաճիլ այս մեր ուղերձը նորա անձամբ մատուցանելու: Ընդ մին և կը յայտնենք մեր ցաւակցութիւնը, որ կարող չենք անձամբ ականատես ուրախակից լինելու մեր բազմաշնատ և բարի Վարժապետի մեծ հանդիսին:

Չերզ գերազանցութեան խոնարհ ծառայք. Իսահակ Մանուկեան Ալեմուշեանց, Գէորգ Թարսիսեանեան Խաչատրեանց: Նոր-Նախիջևան 1886 ամի, Ապրիլի 10.

18) Отъ студента Императорской Медицинской Школы въ Константинополѣ, Тиграна Папазіанъ:

Մեծանուն Տէր: Հայութեան պարծանք և Հայկական գրականութեան գիտնական և անխոնջ վաստակաւորիդ մեծանուն Տեանդ՝ Մկրտիչ Էմինի յիսնամեայ արգասաւոր գործունէութեան հանդիսի առթիւ, — սիրտս ուրախութեամբ կը լեցուի, ալեղարդ Հայուն փառաւորութիւնը տեսնելով:

Ապրիլ 17/29 ի տօնին առթիւ, իբր Հայ ուսանող կուգամ իմ սրտաբուղի շնորհաւորութիւններս և բարեմաղթութիւններս մատուցանել Ձեզ, մաղթելով երկար կեանք և առողջութիւն:

Մնամ յարգանքը՝ Տիգրան Վ. Փափաղեան. Ուսանող ՚ի կայս Բժշկական Վարժարանի Կ. Պօլսոյ. 10/22 Ապրիլ 1886 Կ. Պօլիս:

По окончаніи представленія депутацій и чтенія всѣхъ адресовъ и привѣтствій, Н. О. Эминъ обратился къ собранію приблизительно со слѣдующими словами:

«Благодарю, отъ души благодарю васъ, Мм. Гг. за эти привѣтствія, за этотъ высокій почетъ, который вы мнѣ

оказываете сегодня. Я глубоко тронуть, и слово мое бес- сильно, чтобы выразить вамъ мою признательность. Я высоко цѣню этотъ знакъ лестнаго вниманія, которое оказалъ мнѣ Московскій Университетъ, избравъ меня въ Почетные Члены свои, какъ и Императорское Общество Любителей Естествознанія, Антропологін и Этнографін за такую же честь. Не имѣя возможности достойно отблагодарить всѣхъ, прошу васъ, гг. депутаты, передать мою душевную признательность обществамъ и учрежденіямъ, почтившимъ меня своимъ привѣтомъ.

Но я не знаю, чѣмъ я заслужилъ все это? Научная дѣятельность моя, что ставилось мнѣ въ заслугу, была для меня личнымъ удовольствіемъ: я работалъ, сколько могъ и какъ могъ, въ часы досуга, отдыхая послѣ тяжелыхъ педагогическихъ обязанностей, и никогда не придавалъ моимъ трудамъ того значенія, какое теперь приписывается имъ. Лишь сегодня, послѣ всего видѣннаго и слышаннаго здѣсь, признаюсь вамъ откровенно, я сталъ придавать имъ особенную цѣну. Теперь и самъ я, такъ сказать, возвысился въ собственныхъ своихъ глазахъ, убѣждаясь, что полвѣка моей жизни прошло не даромъ...

Въ эту многозначительную для меня минуту невольно проходятъ въ памяти годы моей юности; и таинственной представляется мнѣ игра судьбы, перекинувшей меня съ знойныхъ береговъ Ганга на холодный, дальній сѣверъ... Родился я въ Персіи, въ предмѣстьи древней столицы Испагани, въ Новой Джульфѣ. 9-ти лѣтъ отецъ мой повезъ меня въ Индію, въ Калькутту и опредѣлил въ «Армянскую челювѣколюбивую Академію». Тутъ впервые узналъ я о существованіи Лазаревскаго Института, который съ тѣхъ поръ сталъ моей мечтой; и не успокоился я, пока не сѣлъ на шведскій корабль, отправлявшійся въ Стокгольмъ. Я объѣхалъ Азію, Африку, Европу и черезъ Швецію и Финляндію попалъ въ Москву — въ завѣтный Институтъ. По окончаніи курса въ Институтѣ, я поступилъ въ Университетъ... Жизнь моя послѣ Университета вамъ извѣстна... Теперь, удрученный годами, стою я передъ вами взысканный....»

Растроганный юбиляр вслѣдствіе волненія не могъ докончить рѣчи: громъ рукоплесканій покрылъ его слова. Многіе подходили въ это время къ нему, чтобы поздравить его и лично выразить ему свои пожеланія и сочувствіе.

По окончаніи торжества присутствующимъ былъ предложенъ чай въ сосѣдномъ съ актовымъ — библиотечкомъ залѣ. Н. О. Эминъ, окруженный членами юбилейнаго комитета и многими почитателями, перешелъ въ пріемный залъ Института, гдѣ долго бесѣдовалъ съ г. министромъ и депутатами отъ Обществъ.

Передъ отъѣздомъ почетныхъ гостей, Г. И. Канановъ, отъ имени комитета, пригласилъ ихъ на обѣдъ, который давался въ честь юбиляра его почитателями, въ тотъ же день, въ ресторанѣ «Эрмитажъ».

III.

ОБѢДЪ ВЪ ЧЕСТЬ ЮБИЛЯРА.

Къ 6 часамъ вечера стали собираться почитатели Н. О. Эмина и гости въ одну изъ роскошныхъ залъ «Эрмитажа». Когда прибыло человекъ 50, юбилейный комитетъ упросилъ И. Л. Серебрякова, въ качествѣ старѣйшаго пріятели юбиляра, съѣздить за нимъ и пригласить его на обѣдъ.

Несмотря на безпокойство и волненіе, вынесенное юбиляромъ на утреннемъ празднествѣ, онъ выглядывалъ бодро и весело. За столомъ почетное мѣсто занялъ юбиляръ и около него почетные гости: г. ректоръ Университета, профессора, депутаты отъ Обществъ и учреждений, бывшіе сослуживцы Никиты Осиповича по Институту, пріятели его, многіе изъ представителей московскаго армянскаго общества и бывшіе ученики и почитатели юбиляра.

1) Первый тостъ за Н. О. Эмина провозгласилъ директоръ Лазаревскаго Института Г. И. Канановъ. Тостъ былъ принятъ съ большимъ воодушевленіемъ и сопровождался долго неумолкавшими «ура». Всѣ спѣшили поздравить еще разъ юбиляра и пожелать ему здоровья и долгоденствія.

2) Г. А. Халатьянцъ сказалъ юбиляру слѣдующее привѣтствіе:

Многоуважаемый Никита Осиповичъ! Мы сегодня вторично собрались вокругъ Васъ, чтобы еще разъ поздравить съ исполненнымъ пятидесятилѣтіемъ Вашей высокоцѣнной дѣятельности. На мнѣ, какъ на ближайшемъ ученикѣ и преемникѣ Вашемъ по кафедрѣ армянской словесности, лежитъ пріятный долгъ привѣтствовать Васъ, какъ доблестнаго ученаго, такъ неутомимо и такъ плодотворно потрудившагося на пользу науки. Но послѣ всего сказаннаго и прочитаннаго на утреннемъ торжествѣ, я опасаюсь, какъ бы не утомить Васъ, и ограничу свою задачу, коснувшись лишь одной стороны Вашей дѣятельности, весьма впрочимъ важной и знаменательной.

Пятидесятилѣтіе научной дѣятельности! Что же однако было поводомъ къ юбилею — нынѣшнему торжеству; какой фактъ, какое событіе? По странному стеченію обстоятельствъ, во всѣхъ Вашихъ изданіяхъ, нигдѣ на оберткѣ не значится то произведеніе Ваше, съ котораго мы считаемъ *полѣтка*. И это, вѣроятно, въ виду того, что послѣдующія Ваши работы цѣликомъ принадлежатъ области Арменовѣденія, между тѣмъ какъ упомянутый трудъ, правда, не имѣетъ непосредственнаго отношенія къ этой области, но важенъ въ другихъ отношеніяхъ, на разъясненіи которыхъ слѣдовало бы остановиться. 57 лѣтъ назадъ судьбѣ угодно было перекинуть изъ странъ индійскихъ на дальній сѣверъ юношу, полного силъ и благородныхъ стремленій, искавшаго за предѣлами своего отечества завѣтный источникъ знанія, слава о которомъ гремѣла тогда на всемъ востокѣ. 57 лѣтъ назадъ Вы, Никита Осиповичъ, поступили въ Лазаревскій Институтъ, — правда, съ нѣкоторыми познаніями въ армянскомъ, англійскомъ и персидскомъ, но безъ всякаго знанія русскаго языка. Проходитъ только 6 лѣтъ, — и Вы, еще со студенческой скамьи, принимаетесь за серьезный научный трудъ — за переводъ на русскій языкъ «Исторіи литературы среднихъ вѣковъ» знаменитаго въ то время французскаго ученаго, Вильмена. Въ тогдашней русской журналистикѣ эта работа не прошла незамѣченной.

Вотъ, между прочимъ, какъ отзывался объ этомъ переводѣ извѣстный въ то время публицистъ Надеждинъ въ своемъ журналѣ «Телескопъ», пріостановленномъ какъ разъ на этомъ номерѣ, по поводу «филосовскихъ писемъ» Чаадаева:

«Нѣтъ нужды распространяться о такомъ извѣстномъ произведеніи такого извѣстнаго писателя. Переводъ его всякій просвѣщенный читатель отнесетъ къ тѣмъ немногимъ, истинно полезнымъ трудамъ, въ которыхъ столько нуждается наша литература.

«Но вотъ что особенно считаемъ долгомъ довести до свѣдѣнія публики. Книга эта переведена двумя молодыми студентами Московскаго Университета. Одинъ изъ нихъ, г. Э. происхожденіемъ армянинъ, подданный Сѣверо-Американскихъ Штатовъ, родился въ Испани, получилъ первое образованіе въ Калькуттѣ, и шестнадцати лѣтъ отъ роду пріѣхалъ къ намъ въ Россію, черезъ Стокгольмъ (корабль, везшій его изъ Калькутты, былъ шведскій). И такъ этотъ молодой человекъ объѣхалъ кругомъ все наше полушаріе, отъ береговъ Ганга до береговъ Невы, видѣлъ степи Месопотаміи и сѣдые туманы Британіи; онъ говоритъ по-армянски, по-персидски, по-англійски, знаетъ языки индійскій, французскій, нѣмецкій. Замѣчательнѣе всего, что единственною цѣлію путешествія его въ Россію въ такихъ молодыхъ лѣтахъ, было желаніе научиться русскому языку, котораго онъ со всѣмъ не зналъ и которму теперь, послѣ шестилѣтняго пребыванія въ Москвѣ, говоритъ совершенно свободно. Предлагаемый переводъ есть доказательство, что г. Э. идетъ далѣе: онъ хочетъ сдѣлаться русскимъ писателемъ. Мы не можемъ скрыть нашего удовольствія при мысли, что со временемъ, когда переводчикъ Вильмена возвратится къ своимъ роднымъ въ Калькутту, мы будемъ имѣть въ лицѣ его представителя нашей полярной литературы подъ знойнымъ тропическимъ небомъ Индустана, что языкъ нашъ будетъ имѣть такой вѣрный отголосокъ на противоположномъ краю нашей Гемисферы, почти у антиподовъ. . . .»^{*)}

^{*)} «Телескопъ» журн. издан. въ Москвѣ: Надеждинъ за 1836 г. кн. 14, отд. библиографіи, стр. 48—50.

Трудъ этотъ, какъ я сказалъ, важенъ во многихъ отношеніяхъ. Во первыхъ онъ, такъ сказать, опредѣлилъ родъ Вашихъ занятій, поставивъ Васъ на первыхъ порахъ на серьезный путь; онъ былъ пробой, испытаніемъ для Вашихъ молодыхъ силъ: эта проба удалась — и Вы навсегда были связаны съ перомъ научнаго дѣятеля, которое Вы съ тѣхъ поръ не покидали. Далѣе, направленіе Вильмена — историко-литературная критика, эти заманчивыя страницы о средневѣковыхъ труверахъ и миннезенграхъ не остались, повидимому, на Васъ безъ вліянія. И вотъ является у Васъ въ блестящемъ изложеніи древней армянскій Эпосъ съ забытыми армянскими рапсодами-випасанами: Вы воскресили изъ пепелищъ этотъ чудный міръ пѣсенъ, о существованіи которыхъ почти никто до Васъ и не подозрѣвалъ. Наконецъ важное значеніе перевода Вильмена отразилось на глубокомъ знаніи Вашемъ французскаго языка, такъ блестяще доказаннаго Вами въ прекрасномъ переводѣ одного изъ симпатичнѣйшихъ армянскихъ историковъ — Фауста Византійскаго.

Я далеко не могъ бы исчерпать всѣхъ заслугъ, оказанныхъ Вами наукѣ, если бы даже вздумалъ ихъ здѣсь перечислять. Надѣюсь, никто не заподозритъ меня, какъ сердечно-преданнаго Вамъ ученика, въ пристрастіи къ Вамъ, если я скажу, что сегодня ровно полвѣка, какъ Вы служите примѣромъ даровитаго и славнаго ученаго, постоянно трудившагося съ рѣдкимъ уменьемъ, самопожертвованіемъ и любовью къ своему дѣлу. Позвольте, дорогой наставникъ, въ заключеніе моего слова выразить Вамъ свое сердечное пожеланіе: да сохранятся силы Ваши, всегдашняя бодрость духа и энергія и сберегутъ они Васъ на многіе и многіе годы для того святаго дѣла, полувѣковое служеніе Ваше которому мы сегодня дружно и радостно привѣтствуемъ.

3) И. Л. Серебряковъ привѣтствовалъ юбиляра въ слѣдующихъ словахъ:

Многоуважаемый Никита Осиповичъ! Сегодня во многочисленныхъ обращеніяхъ и адресахъ говорилось о Вашей научной и педагогической дѣятельности, открытой передъ всѣми; позвольте мнѣ, болѣе двадцати лѣтъ близъ Васъ стоящему, сказать нѣсколько простыхъ словъ о Вашей

частной дѣятельности. Сегодня было торжественно засвидѣтельствовано о томъ благотворномъ вліяніи, которое Вы имѣли надъ Вашими прямыми учениками. Но были у Васъ ученики и не прямые, — это тѣ молодые люди, которые, получивъ вдали отъ Васъ образованіе, искали умственное совершенствованіе и счастливою случайностью столкнулись съ Вами. Эти люди въ Вашихъ обширныхъ свѣдѣніяхъ, опытности и неутомимомъ трудѣ находили высокое и драгоцѣнное руководство.

Несмотря на Ваши скромныя требованія отъ жизни, судьба неоднократно посылала Вамъ жестокия испытанія, которыя Вы переносили съ необычайнымъ мужествомъ; и тамъ, гдѣ неправда сталкивалась съ нравственными правилами, Вы, колеблясь, становились противъ неправды, часто съ юношескимъ увлеченіемъ принося этому въ жертву всѣ матеріальныя удобства. Говоря всѣ матеріальныя удобства — я ничего не преувеличиваю. Люди колеблющіеся, не такъ богато надѣленные природою какъ Вы, глядя на Ваше поведеніе, назидались и укрѣплялись въ любви къ справедливости.

При Вашемъ строгомъ отношеніи къ жизни, не всякій чувствовалъ себя покойнымъ въ Вашей компаніи; но тѣмъ немногимъ, которымъ удавалось заглянуть въ Ваше сердце, тамъ находили они чистую, невозмутимую и неистощимую дружбу.

Къ этимъ немногимъ чертамъ позвольте прибавить еще одну — это Ваша крайняя скромность. Оставляя въ сторонѣ многое, я возьму въ примѣръ нынѣшнее торжество. Когда у друзей и почитателей Никиты Осиповича въ первые возникла мысль объ его чествованіи, знавшіе его близко должны были рекомендовать веденіе дѣла въ строжайшемъ секретѣ отъ Н. О.; и когда дѣло дошло до того, что долѣе скрывать было невозможно, друзьямъ Н. О. стоило немовѣрныхъ трудовъ помѣшать ему растроить настоящее чествованіе. Тамъ, гдѣ люди прямыми и косвенными мѣрами добываются виѣшнихъ отличій и почестей, друзья Н. О. рисковали заслужить его нерасположеніе.

Позвольте, дорогой Никита Осиповичъ, закончить мое слово пожеланіемъ Вамъ силъ и долгихъ лѣтъ!

4) X. И. Иоаннесянцъ сказаль юбиляру слѣдую-
щее привѣтствіе:

Թող տուէր ինձ ևս, պատկանելիք Մ. Յ. Ձեր նախկին աշա-
կերտներից մէկին, խորին յարգանքօք ողջունել Ձեզ այսօր, Ձեր
50-ամեայ բեղմնաւոր գործունէութեան առթիւ: Ես ևս, այս յար-
գելի բազմականների հետ 'ի միասին, մասնակից ու կցորդ էի
երբ ժամ գորանից առաջ, այն փառասէղ հանդիսին, որ 'ի
պատիւ Ձեր տեղի ունեցաւ Լազարեան ճեմարանում. ուրեմն
իրաւունք ունիմ այս պատճառաւ երկրորդել այստեղ Եղեշէ
վարդապետի հետեւեալ խօսքերը՝ «Աչ 'ի կարծ ընդոստուցեալ,
և ոչ 'ի լուր զարթուցեալ. այլ ևս ինքնին անձամբ անդէն 'ի
տեղումն պատասցեցի և տեսի և լուայ»:—Վաւերացնեմ իմ կո-
ղմից. «Լուայ զընթերցումն» բազմաթիւ շնորհաւորական նա-
մակների, գեղեցիկ բովանդակութեամբ հետագիրների, համակրա-
կան ուղերձների և այլն, որոնք աշխարհիս հեռաւորադղն կող-
մերից տեղացին այսօր Լազարեան ճեմարան: Աւրախ եմ առ 'ի
սրտէ, որ Եւրոպական գիտնականների ձայներն ևս մի ներգաշնա-
կաւոր համաձայնութեամբ 'ի մի ձուլվեցան հասարակաց սրտա-
բուղն հրճուանաց հետ, որով մեր ճեմարանը, կարծես թէ, մի-
ջազգային սօնախմբութեան աստենի կերպարանք զգեցաւ:

Հարկաւորութիւն կայ արդեօք այսուհետև յիշելու, թէ այս
ամենայն համակրական ցոյցերի շարժառիթը Ձեր յարատև և
անխոնջ ուսումնական գործունէութիւնն էր և դորա փառաւոր
արգասիքը, որ մենք վայելում ենք և ապագայ սերունդն ևս պիտի
վայելէ, անջինջ զրոշմելով Ձեր պանծալի անունը իւր սրտի
խորքերում:

Բայց, պատկանելիք իմ Մ. Յ. ևս ճշմարտութեան դէմ չա-
րաչար մեղանշած կլինէի, եթէ գէթ մի բոլոր ենթադրէի, թէ
Գուք Ձեր բարձր հռչակք ժառանգել էք միայն Ձեր ուսումնա-
կան երկասիրութեանց շնորհիւ: Աչ, դորանով չէ սպասվում
Ձեր գործունէութիւնը: Վերջինս մի այլ կողմ ևս ունի և զա
մանկավարժութիւնն է: Այս ասպարիզումն էլ Գուք անհուն և
անբաւ ծառայութիւն մատուցիք Ռուս և Հայ հասարակութեանց:
Թող ներուի ինձ ուրեմն մի քանի խօսք նուիրել Ձեր մանկա-
վարժական գործունէութեան: Յօգուտ դորա՝ միաբերան վկայում
են նախ՝ Ձեր բազմաթիւ աշակերտները, որոնք Ս. Պետրբուր-
գից ցրուած ու տարածուած են մինչև Վովկաս, Հայաստան և
Պարսկաստան և այլ երկիրներ. երկրորդ՝ տեղոյս հայ և ուս

հասարակութիւնները, որոնք տկանատես ու վկայ են Ձեր ամբողջ
կենաց և վարուց: Ծանր և տաժանելի հանգամանքներում Գուք
ստանձնեցիք Ձեր վրայ Լազարեան ճեմարանի տեսչութիւնը:
Ծանր եմ ասում այն պատճառաւ, որ ճեմարանի գիմնադրական
դասարաններում, այն ժամանակի ծրագրին համաձայն, ընդհա-
նուր կրթական առարկաների հետ միասին աւանդումէին նաև
արևելեան լեզուները: Այդ երկու միմեանց հակառակ ու տար-
բեր ուղղութիւնները պէտք էր՝ հաշտեցնել մանկավարժական
պահանջների հետ, որ դիւրին գործ չէր. բայց Գուք ընդ կրունկն
գարձող մարդ չէիք, որ տեղի տայիք այդպիսի խոչընդոտների
առաջ. Ձեր երկաթի կամքը, հաստատուն բնաւորութիւնը ու
համոզմունքը, փորձառու հմտութիւնը մտաց լայնութեամբ հան-
գերձ՝ յաղթահարեցին ամենայն դժուարութեանց: Աւսման և
գաստիարակութեան նուիրական, վսեմ գործի գլուխ անցնելով,
Գուք չզլացար Ձեր բոլոր մտաւոր և բարոյական կարողութիւնը
ըջմտութեամբ նուիրելու Լ. ճեմարանի ծառայութեան: Բազմիցս
Ձեր հին աշակերտների բերանից լսել եմ Ձեր տեսչութեան
աւանդական պատմութիւնը. գիտեմ, թէ ինչպէս Գուք առաւօ-
րանում, Ձեր սաների մէջ, մինին խրատում էիք, միւսին քաջա-
լերում, եկրորդին սաստում էիք աշխատասիրութիւն քարոզելով
և միենոյն ժամանակ ինքեանքդ աշխատասիրութեան գեղեցիկ
և կենդանի օրինակ էիք դարձել նոցա համար Ձեր գիտնական
երկասիրութիւններով. մեր նախնեաց մատենագրութիւնը այն
օրերում, ինչպէս և այժմ, Ձեր զբաղմանց առարկայն էր: Գուք
ներշնչեցիք Ձեր աշակերտներին սեր դէպի այդ մատենագրու-
թիւնը, որոյ ուսումնասիրելն ամենայն կրթեալ Հայի պարտակա-
նութիւնն է: Եւ Ձեր աշակերտները, աւարտելով իւրեանց ուս-
ման ընթացքը ճեմարանում, երբ վերադարձան հայրենիք, երախ-
տագիտութեան զգացմունքից զրոյուած դէպի Ձեզ և ճեմա-
րանը, որ պատուպարել էր նոցա օտարութեան մէջ, սկսեցին
հաւարել գիւղերում, վանքերում և մասնաւոր անձանց մօտ
զանազան ձեռագիրներ, հին յիշատակարաններ, աւանդութիւններ
և ուղարկեցին Ձեզ և Գուք այս եղանակաւ կազմակերպեցիք
ճեմարանիս մատենագրարանը: Մի քանիսը այդ ձեռագիրներից
Ձեր ջանասիրութեան շնորհիւ լոյս տեսան և ուրեքն թարգման-
վեցան: Ձեր մանկավարժական և գիտնական հռչակք միանուագ
էին բնթանում. վարելով տեսչի պաշտօնը Լազարեան ճեմա-

րանում և գիրեկտորի պաշտօնը Վլադիմիրեան և Մուկլայի V գիմնապիտոններում, Դուք սերտ յարաբերութիւն էիք կապել գիտնական աշխարհի հետ, ուր Ձեր անունը արդէն հեղինակութիւն էր վայելում Եւրոպայի հայագէտների մէջ: Ահա այս ժամանակամիջոցին են վերաբերվում Փաւստոսի Բիւզանդացւոյ Ձեր Փրանսերէն թարգմանութիւնը, Մովսիսի Խորենացւոյ, Վարդանայ և Ասողկի ուսերէն թարգմանութիւնները՝ ճոխացրած գիտնական ստուար ծանօթութիւններով և մեկնութեամբ, Ձեր բազմաթիւ քննութիւնները և յօդուածները, ուր արծարծված են անբաւ խնդիրներ ու հարցեր և մասամբ էլ լուծված են ուրիշներից Ձեր նախաձեռնութեամբ: Ձեր 50-ամեայ անդուլ և անխոնջ ջանասիրութեամբ Դուք հրաւիրեցիք լուսաւորեալ ազգերի ուշադրութիւնը մեր հին մատենագրութեան վրայ, որով յաճախեցիք մեր պատմագիրների պատիւը համալսարանների ամբիոններում: Հարականի ուսերէն գեղեցիկ թարգմանութեամբ Դուք ձեռագրէն դաղափար պատուաստեցիք Ռուսաց հասարակութեան Հայաստանեայց եկեղեցւոյ դաւանութեան մասին ու հերքեցիք, այսպէս, այն ամենայն թիւր և սխալ կարծիքները, որոնք բարդվել էին մեր եկեղեցւոյ վրայ Յունաց անհարապատ աղբիւրներից: Կըքելով խօսքս, ով պատկառելիք իմ. Մ. Յ. համարձակ կատեմ, յատկապէս Ձեր և Ձեր, աւանդ, սակաւաթիւ հետեողների շնորհիւ, այժմ, մեր հին մատենագիրների և հեղինակների ուսումնասիրութիւնը Եւրոպացւոյ գիտնականների համար մի անհրաժեշտ պահանջ է դարձել և լինելու է միշտ: Դուք Ձեր ձեռքով հիւսեցիք Ձեզ համար մի անթառամ պսակ, ժառանգեցիք հայ գիտնականի պանծալի անունը, որ դարերի ընթացքուս յորդուց որդի անցանելով, անջինջ պիտի գրոշմվի յաւիտեանս մեր հանդերձեալ սերնդոց մտքում: Աստուած երկարացնէ Ձեր թանկագին օրերը՝ ի խրախոյս և յօրինակ Հայոց երիտասարդ գիտնականներին:

5) Յ. Մ. Մսերյանցը ընդունեցաւ Ն. Օ. Էմինայի խնդրով և ընդունեցաւ Ն. Օ. Էմինայի խնդրով և ընդունեցաւ Ն. Օ. Էմինայի խնդրով:

Письмо, сейчас мною прочитанное, по своему содержанию, есть отголосокъ тѣхъ же благодарственныхъ чувствъ и добрыхъ пожеланій, которыхъ отовсюду спѣшатъ бывшіе ученики Ваши, многоуважаемый Никита Осиповичъ, выразитъ Вамъ по случаю праздноваемаго нынѣ пятидесятилѣтняго юбилея педагогической и литературной дѣятель-

ности Вашей. Я, какъ одинъ изъ старѣйшихъ (съ 1848 года) здѣсь, на этомъ торжествѣ, учениковъ Вашихъ, позволю себѣ коснуться только педагогической Вашей дѣятельности и заявить публично, что и эта Ваша дѣятельность, какъ и литературная, заслужила уже особую признательность и оцѣнивается по достоинству. Нисколько не погрѣшу противъ истины, если я скажу евангельскими же словами: сѣмена посѣянные Вами, маститый нашъ наставникъ, упали на плодотворную почву и приносятъ свои яلودы. Видѣть бывшихъ Вашихъ учениковъ, когда-то неотбесанныхъ и грубыхъ мальчугановъ, солидными и образованными людьми, со славою и честью подвизающимися, какъ на литературномъ и педагогическомъ поприщахъ, такъ и на государственной, военной, административной и дипломатической — службѣ, немалая заслуга для педагога — наставника и немалая отрада для Вашего сердца.

И такъ: слава и честь Никитѣ Осиповичу Эмину, слава и честь Лазаревскому Институту Восточныхъ Языковъ!

6) Յ. Է. Կորշը, օրհանդէս Կ. Օ. Էմինայի, խոսեցաւ ընդհանուր:

Многоуважаемый Никита Осиповичъ! Нынѣшнее торжество произвело, конечно, глубокое впечатлѣніе на всѣхъ его свидѣтелей. Но между ними находились люди, которые должны были вынести изъ него впечатлѣніе особенное, — если, можетъ быть, не количественно, то качественно. Эти люди — работники на томъ полѣ, на которомъ такъ доблестно подвизается Н. О., — труженики науки. Видя знаки уваженія, оказываемаго ихъ старѣйшему собрату, выслушивая привѣтствія, которыя сыпались на него со всѣхъ сторонъ какъ изъ Россіи, такъ и изъ-за границы, не одинъ изъ нихъ могъ подумать, что вотъ и онъ, Богъ дастъ, доживетъ до полувѣковой годовщины своихъ первыхъ шаговъ на любимомъ поприщѣ, и — какъ знать? —, можетъ быть, и его посильные труды удостоятся общественнаго чествованія, хоть и не такого блестящаго. Какъ бы безкорыстна ни была работа ученаго, однако ему не можетъ быть все равно, встрѣчается-ли она сочувствіе въ окружающихъ или-же проходитъ совсѣмъ незамѣченной, какъ

будто бы ея и не бывало. Помимо всякаго самолюбія здѣсь замѣшанъ вопросъ о приносимой пользѣ: если труды ученаго цѣнятся, то значитъ — признають полезными. Вотъ, въ чемъ заключается значеніе общественной признательности для того, кто ее получаетъ. Сознаніе пользы своихъ трудовъ, засвидѣтельствованной обществомъ, должно дѣйствовать на человѣка не только отраднo, какъ удовлетвореніе, но и благотворно, какъ ободреніе, дающее силы для продолженія дѣятельности. Такого-то благого дѣйствія я ожидаю и отъ настоящаго торжества для его виновника, и ожидаю, признаюсь, не безъ особенныхъ видовъ на его будущія работы, такъ какъ я позволяю себѣ считать за нимъ одинъ должекъ передъ наукой. Въ какихъ обширныхъ размѣрахъ и какъ мастерски Н. О. знакомилъ Европейцевъ съ армянской письменностью, извѣстно было давно, а сегодня кромѣ того засвидѣтельствовано единодушными отзывами знатоковъ. Изъ его рукъ научный матеріалъ поступалъ въ обращеніе совершенно готовымъ — въ видѣ образцовыхъ переводовъ и таковыхъ-же изслѣдованій. Можно лишь подивиться тому, какъ много успѣлъ сдѣлать одинъ человѣкъ, — и не только много, но и въ той-же мѣрѣ хорошо. Что-же было бы, если бы у этого трудолюбиваго и даровитаго работника явились сотрудники и притомъ не изъ однихъ Армянъ? Я намѣренно упираю на послѣднее условіе. Дѣло въ томъ, что для Армянина армянскій языкъ, хотя бы и древній, — все-таки свой и представляется ему, даже при знаніи другихъ языковъ, преимущественно съ той точки зрѣнія, которая дана ему въ томъ-же армянскомъ языкѣ, тогда какъ каждый иноязычный изслѣдователь приступитъ къ этому языку со своими особенными запросами, вытекающими изъ свойствъ его родной рѣчи, и подмѣтитъ въ немъ именно тѣ черты, которыя отличаютъ этотъ языкъ отъ его собственнаго. Существованіе различныхъ народностей тѣмъ и важно для обще-человѣческой цивилизаціи, что каждая при своихъ умственныхъ и нравственныхъ особенностяхъ, воплощенныхъ въ ея языкѣ, приноситъ съ собой новыя, неизвѣстныя другимъ народамъ точки зрѣнія и тѣмъ самымъ освѣщаетъ истину съ невѣ-

домыхъ до тѣхъ поръ сторонъ. Приобрѣсти себѣ иноязычныхъ сотрудниковъ и, можетъ быть, преемниковъ — для Н. О. дѣло едва-ли трудное: послѣ того, какъ онъ показалъ намъ на краснорѣчивыхъ образцахъ, какія сокровища можно извлечь изъ армянской литературы, ему стоитъ только дать намъ грамматику армянскаго языка, написанную не по-армянски, какъ та, которую онъ издалъ лѣтъ сорокъ тому назадъ, а на какомъ-нибудь европейскомъ языкѣ, напр. по-русски. Мы всѣ знаемъ качество работъ Н. О. и потому, не обинуясь, можемъ сказать, что это была бы первая въ Европѣ *научная* армянская грамматика. Я нисколько не сомнѣваюсь въ томъ, что это желаніе раздѣляютъ со мною весьма многіе. Въ надеждѣ, что оно когда нибудь исполнится, я предлагаю тостъ за будущую научную грамматику армянскаго языка для Европейцевъ и за Н. О. Эмина, какъ ея автора.

7) А. А. Гатцукъ привѣтствовалъ юбиляра въ слѣдующихъ словахъ:

И наша пресса, въ лицѣ одного изъ скромныхъ ея представителей, привѣтствуетъ Васъ, высокочтимый юбиляръ.

О вашемъ значеніи въ наукѣ, о вашихъ ученыхъ заслугахъ и преподавательской дѣятельности въ Лазаревскомъ Институтѣ было уже говорено моими предшественниками.

Позволю себѣ обратить вниманіе на небезъинтересный фактъ, котораго они не коснулись, именно на то, какъ искренняя преданность наукѣ, разумная и честная выдержка въ ней отражаются на характерѣ дѣятельности человѣка даже внѣ сферы его специальности.

Когда Вы были призваны къ административно-педагогической дѣятельности, мы, москвичи, были пріятно поражены тѣмъ влияніемъ, какое оказали Вы на ввѣренную Вамъ 5-ю гимназію, только что образованную тогда изъ отдѣленія 1-й гимназіи. Въ короткое время новая 5-я гимназія сдѣлалась облагороженной, живою школою. Результатомъ этого было то, что воспитывающееся юно-

шество быстро просвѣтлѣло, облагородилось, и учение пошло такъ хорошо, что при новыхъ строгихъ порядкахъ по выпуску воспитанниковъ гимназій въ Университетъ, весь выпускъ изъ 5-й гимназій сполна былъ принятъ въ Университетъ.

Искренняя любовь, воспитанная въ Васъ честнымъ научнымъ трудомъ, любовь къ порядочности не наружной только, но и внутренней, духовной, такъ вліяло на юношество (быть можетъ, помимо вашей воли), что мы, сторонніе наблюдатели поражены были тѣмъ свѣтлымъ педагогическимъ духомъ, который освѣтилъ гимназію и благотворно подѣйствовалъ на нашихъ дѣтей. Всѣ ваши бывшіе воспитанники вышли люди порядка и чести... А этотъ прекрасный результатъ, достигнутый Вами въ короткое время, должно радовать Васъ и служить Вамъ хорошимъ утѣшеніемъ въ старости.

8) Н. О. Нерсесовъ предложилъ тостъ за процвѣтаніе Лазаревскаго Института, въ лицѣ его представителя, Г. И. Кананова:

Почти полувѣковая научно-литературная и педагогическая дѣятельность досточтимаго юбиляра тѣсно связана съ Лазаревскимъ Институтомъ Восточныхъ Языковъ. Въ этомъ заведеніи высокоуважаемый юбиляръ получилъ свое первое образованіе и ему же была посвящена лучшая пора его дѣятельности. Поэтому я позволяю себѣ предложить тостъ за процвѣтаніе Лазаревскаго Института Восточныхъ Языковъ, этого разсадника общаго и специально-оріентальнаго образованія, въ лицѣ его представителя, присутствующаго на настоящемъ торжествѣ, Г. И. Кананова.

9) Г. А. Джаншіевъ привѣтствовалъ Никиту Осиповича въ слѣдующихъ выраженіяхъ:

Если-бы нужно было охарактеризовать однимъ словомъ пройденный Вами длинный и славный жизненный путь— это слово было-бы: неумолимая дѣятельность. На разныхъ

поприщахъ, но съ неизмѣнною энергіею Вы предавались той благородной дѣятельности, ... die nie ermattet die langsam schafft, doch nie zerstört...

Познавъ радости и утѣшеніе непрерывно-трудоу дѣятельности, Вы были однако лишены—къ сожалѣнію, я долженъ Васъ этимъ огорчить!— Вы были лишены удовольствія бездѣльничанья. Да, Вы должны признаться предъ нами, Вы не платили вовсе дани «inertiae dulcedo». Но скажу въ Ваше оправданіе и наше утѣшеніе: въ Ваши года трудно мѣнять вкусы и привычки. Пусть другіе за Васъ уплатятъ дань «inertiae dulcedo»,— Вы же будьте вѣрны, и во вторую половину столѣтія, Вашему старому девизу. Повѣрьте, Н. О., мы за это не будемъ на Васъ въ претензіи. Мы уже вкусили не мало плодовъ, вызванныхъ къ жизни Вашимъ девизомъ. Но аппетитъ у насъ еще есть, и даже большой. Отъ Васъ зависитъ его удовлетвореніе.

10) Мирза Джафаръ, преподаватель персидскаго языка въ специальныхъ классахъ Лазаревскаго Института, привѣтствовалъ юбиляра пространной рѣчью на персидскомъ языкѣ, которую приводимъ здѣсь въ извлеченіи:

ای مهتر استاد بزرگوار * زای گنجینه دانش و خرد را گوهر شاهوار *
 زهی خوشبختی می شمارم دیدن چنین روزی را که (در مسکو) دستور دانش
 و بزرگان دبستانان پادشاهی این انجمن بزرگ و جشن سترگرا برای
 نوازش و ستایش یکی از فرزندان ایران برپا کرده و هر یک بزبانی ستودنش
 آغاز مینمایند * و همچنین میخوانند بسا نامه و تلگرامهایی که از سوی انجمنهای
 دانش و دبستانهای اروپا بستایش رسیده * (ای خوش آن باشد که وصف
 دلبران * گفته آید در حدیث دیگران) ای بزرگواران انجمن گمان مبرید
 که شایستگی استادی مانند (بارون امین) باورپایان آشکاراست و با ایرانیان
 نهان * ما بخوبی می شناسیم برادر خهر (وطن) خود را از روزیکه برون آمد
 از اسپهان و هشت ماه پیمود راه خشکی و دریای بی پایان و دور ماند از نوازش
 خوبش و ندان - بخواش اندوختن دانش و آموختن زبانهای اروپایان بود

کشت نیاکان ما بوند * پس ازین رو بیانگ بلند میگویم هزاران هزار آفرین بایران
 که سرشت و پرورد آنکونه شایسته فرزندان و پادشاهان و بزرگانی را که هر یک
 سرآمد روزگار خود همی بوند و داد مردی همی دارند * تو ای سالخورده
 دانشمند هنرور میدانی که اسپهان روان ایرانست پس فراموش مفرما و سر
 افزاری کن که تو فرزند آن روان و پرورده آغوش آن مادر مهربانی پیداست
 که یاد داری روزگار کودکی خود را که با یاران آهنگ چمن و بوستان میکردی
 چون بگلستان میرسیدی دامن از لاله و سنبل و نعل از یاسمن و گل میآ گندی
 و گاه کاهیکه (بکوه سفه) گذارت میافند در ایوان مرمر شاه عباس میآ میدی
 و از آب سرد گوارای چشمه اش مینوشیدی * چون آن ز قیر سبک خیز
 مشک آمیز وزیدن گرفتی روان تازه ات همی بخشیدی * چون از فراز
 بنشیب مینگرستی میدیدی از سوئی جست و خیز غزالان و آهوان
 و خرامیدن کبگ و تپهوان * و از سوئی کشور اسپهان چون جهره دلبران
 آراسته و سروهای روانش چون اندام نازنینان راست و جناهایش چون
 گیسوی زنگیان درهم و گنبد های سرایهای زرنگار پادشاهان صفویه سر
 بر فراز جرخ کشیک چون غنچه میشکفتی و میگفتی * جهانرا اگر اسپهانی
 نبودی * جهان آفرینرا جهانی نبودی * اکنون می بینم در کشوری که
 دارای هیچ یک از آن آرایش خدا داده نیست * آری یافتم که آن بهشت
 را بخواهدش دانش از دست بهشتی * بزرگوارا پس از چندی آهنگ ایرانرا
 دارم دستوریم بخش تا درودت با سپهان رسانم و بگویم چگونه جشن
 امروز همه این نوازشها و مهر بانیهای اوروپائیانرا درباره تو تا شاد گردد
 روان اسپهان * اکنون پذیر دود برادران خهر را و گوارا باد بر تو این شادی
 و نوازشها که پایه و جاهد برتر از اینهاست و چنانکه ما برادران ایران از دل
 و جان شادیم بشادیت ایران نیز امروز دلخوش است از داشتن چون تو
 فرزند ارجمندی * بانجام میسرسانم سخن خود را و از درگاه یکلانه توانگر
 بی نیاز توانائی و زندگانی درازت درخواست مینمایم * پاینده باد فرزند
 ایران * میرزا جعفر ایرانی *

* و نیافندیم که گذرانک باشد روزی را بخوشی کد بوستان دانش را آبیاری
 نکرده باشد و ندیدیم ایم کد برداشته باشد گامی که گیتی فرهنگ را خالی از سود
 بوده باشد * و امروز پنجاه سال میگذرد از نگاشتن نخستین فرهنگ نامدانش
 که روشنی بخش جهان دانش و بینش گردید * ازین رو میگویم آفرین
 بر تو ایخواجگ کلم کار که از آغاز نوجوانی بر سر نهادهای خود خرد و در پوشیدی
 زره دانش و بر بستی تیغ هنر و بر گرفتی درفش راستی و رام کردی رخش
 شکبیا نشستنی بران و مردانه تاختی بر سپاه نادانی و از چنگشان ربودی
 بسا کورکان بینوارا و چون پدر مهربان در کهواره فرهنگت پروریدی
 چنانکه اکنون هر یک از آنان رهنمای گروهی تاریکی خزیدگان و کارکشای
 مردمانند * و آفرین بران دلی که کان مهر و نکو بیهاست شیفته جاه
 و زیور گیتی نابکار نشد و همواره رنج خود و آسایش دیگرانرا خواهان شد
 * خوشا بر تو کدر جهان نامت جاودانست * اکنون که سرگذشت فرزند
 ایران در میانست و ام خود میدانم که سخنی چند هم از خود ایران یاد آور
 بزرگواران انجمن نمایم * بر همه آشکا راست کنخور مادر جهانست * پس
 ایران فرزند ارجمند آن امام است * و از ایران ما برخاستند نخستین جهان بانان
 * نخستین بزرگی که کشور گشود * سر پادشاهان کیومرث بود *
 که آغاز کردند آبادانی گیتی و بران و گرد آوردند مردمان برهنه و پربشانی
 را که چون جانوران بیابان در پیشه و کوهستان پراکنده و از آغاز سرشت
 جز خونخواری و برادر آزاری پیشه راه بردار بنودند و آموختند شان
 خوی مردمی و خرد-دانش و هنر-داد و پرهیز-راستی و بزدان پرستی و گماشتند
 شان بمرزگری و بیلغوری * آفرین بر آنها و شاد باد روان پاکشان که کشتند
 در دشت جهان دانه را که هر نادانی از آن برخوردار گشت گشوده شد دیدگ
 جهان بینش و بی برد بسرچشمه خرد و دانش و هنر و شناخت فیکرا از بد
 و تاریکی را از روشنائی و گرفتار برآزادی * همچنین از ایران ما پیدا شدند
 بزرگ پهلوانان و هنروران و پیرشکان و داستان سرایان و جامه نکران و بسا
 بزرگوار مردمانیکه دانشمندان اوریا باستادی و برتری آنان گواه و در ستایش
 هر یک نامها نگاشته اند و نام نیکشانرا بسا ستوده اند * و هزاران سالهاست که ما
 دارای دانش و هنر-و کشور و افسر هستیم و اوروپائیان پیروان و دروندگان

Въ заключеніе обѣда были прочитаны письма отъ старыхъ товарищей юбиляра по Институту и Университету. Между ними послѣднее, живо воспроизводившее старые студенческіе годы и исполненное тонкаго юмора, было выслушано съ особеннымъ интересомъ.

1) Отъ М. К. Ломизе, на имя предсѣдателя комитета, изъ Тифлиса:

Милостивый Государь, Георгій Ильичъ! Душевно благодаренъ Вамъ за извѣщеніе о предстоящемъ, 17 сего апрѣля, чествованіи пятидесятилѣтней дѣятельности многоуважаемаго ориенталиста нашего Никиты Осиповича Эмина на литературномъ и педагогическомъ поприщѣ. Прошу Васъ принять на себя трудъ передать Никитѣ Осиповичу въ день юбилея, что я съ полнымъ сочувствіемъ присоединяюсь къ инициаторамъ чествованія многополезныхъ заслугъ его, не только какъ искренній ихъ почитатель, но и какъ одинъ изъ немногихъ наличныхъ коллегъ его по Лазаревскому Институту Восточныхъ Языковъ, въ которомъ, во время поступленія его туда, я тоже воспитывался до перехода въ Московскій Университетъ, съ 1824 по 1830 годъ.— Вотъ, какъ это было давно; а между тѣмъ, помню живо, какъ сегодня, что появленіе Никиты Осиповича въ нашей, школьной, средѣ было для насъ необычайно: онъ прибылъ къ намъ изъ далекой Калькутты, зная только свой національный языкъ и еще англійскій. Много прилежанія и усидчиваго труда стоило ему изучать русскій языкъ и нѣкоторые другіе, преподававшіеся тогда въ Лазаревскомъ Институтѣ. Трудъ этотъ онъ совершилъ, благодаря необыкновеннымъ способностямъ своимъ, такъ блистательно и въ такое, относительно, короткое время, какъ недоступно было очень многимъ изъ его товарищей, такъ какъ,—припоминаю изъ оставшихся въ памяти моей нѣсколькихъ древнихъ цитатъ одинъ, подходящий къ этой мысли,—«Non omnia possumus omnes».—Искренно желаю Никитѣ Осиповичу жизни и силъ для дальнѣйшаго преуспѣянія на избранномъ имъ многополезномъ поприщѣ.

Пользуюсь этимъ случаемъ, чтобъ выразить Вамъ, Милостивый Государь, увѣреніе въ искренней преданности моей и въ почтеніи къ Вамъ,—Вашъ покорнѣйшій слуга *Мельколъ Ломизе*.—2 Апрѣля 1886 года г. Тифлисъ.

2) Отъ М. А. Гамазова, изъ С.-ПБ:

Милостивый Государь, Никита Осиповичъ! Лишенный, къ крайнему сожалѣнію моему, возможности лично принести Вашему Превосходительству привѣтствіе съ совершившеюся годовщиною пятидесятилѣтней ученой дѣятельности Вашей, считаю пріятнѣйшимъ долгомъ присоединить, съ береговъ Невы, мой старческой голосъ къ хору поздравленій, приносимыхъ Вамъ многочисленными почитателями Вашихъ личныхъ достоинствъ и замѣчательныхъ за все это время, трудовъ на поприщѣ науки.

Прошу Васъ, Милостивый Государь, вѣрить, какъ искренности того удовольствія, съ которымъ я исполняю долгъ этотъ, такъ и чувствамъ высокаго моего къ Вамъ уваженія и душевной преданности. *М. Гамазовъ*.—16 Апрѣля 1886 г. С.-ПБ.

3) Отъ И. И. Миракова, на имя предсѣдателя комитета, изъ г. Елизаветполя:

Милостивый Государь, Георгій Ильичъ! Получивъ извѣщеніе о готовящемся торжествѣ празднованія пятидесятилѣтняго юбилея плодотворной дѣятельности на пользу просвѣщенія высокоуважаемаго Никиты Осиповича Эмина, я, къ искреннему моему огорченію, не могу лично его привѣтствовать, такъ какъ преклонный возрастъ и болѣзнь лишаютъ меня возможности совершить столь дальнюю поѣздку. Поэтому я принужденъ обратиться къ Вашему, Милостивый Государь, содѣйствию, надѣясь, что Вы не откажете мнѣ въ покорнѣйшей просьбѣ передать моему школьному товарищу и безцѣнному другу, какимъ я позволяю считать его въ отношеніи ко мнѣ, мои сердечныя поздравленія и примите на себя трудъ выразить передъ почтеннымъ юбиляромъ мою глубокую радость, вызванную готовящимся торжествомъ, характеръ котораго показываетъ, что его долготѣняя полѣзная дѣятельность на по-

прищѣ ученыхъ трудовъ находить справедливую оцѣнку не только въ тѣсномъ кружкѣ его сослуживцевъ, но и въ болѣе обширной средѣ ученыхъ, и вообще людей интересующихся успѣхами знанія и прогресса. — Думаю, что мы съ Вами совершенно согласны въ отношеніи оцѣнки, какъ свѣтлой личности Никиты Осиповича, такъ равно и его дѣятельности, и не сомнѣваюсь, что Вы выразите наши общія чувства полнѣе и лучше, чѣмъ это могъ бы сдѣлать я лично.

Пятьдесятъ пять лѣтъ назадъ, Никита Осиповичъ и я изъ Лазаревскаго Института перешли въ Московскій Университетъ, но, по окончаніи въ немъ курса, мы избрали разные пути на поприщѣ жизни, — тѣмъ не менѣе ни на одно мгновеніе я не терялъ его изъ виду. — Каждый успѣхъ на службѣ даровитаго юбиляра, каждый ученый трудъ его, изданіе каждаго новаго его сочиненія все болѣе и болѣе убѣждали меня, что не бесплодно прошли для него тѣ начала добра и свѣта, которыя такъ усердно старался всегда привить къ своимъ питомцамъ славный Лазаревскій Институтъ. Если же эти начала вообще рѣдко приводили къ столь плодотворной дѣятельности, которою ознаменовалъ себя Никита Осиповичъ, то это объясняется тѣмъ, что не всѣ такъ же богато, какъ и онъ одарены природой.

Проникнутый въ настоящій торжественный день глубокою радостію, поражаемою сознаниемъ, что заслуги и плодотворно-ученая дѣятельность друга моего достойно оцѣниваются, я въ свою очередь отъ глубины сердца приношу мое искреннее поздравленіе маститому юбиляру, пожелавъ ему на много много лѣтъ здравія для продолженія столь славной и полезной его дѣятельности. вмѣстѣ съ тѣмъ вмѣняю себѣ въ величайшее счастье поздравить и Лазаревскій Институтъ, безсмертной славѣ котораго будетъ содѣйствовать имя виновника настоящаго торжества.

Да процвѣтаетъ Лазаревскій Институтъ на пользу образованія армянскаго юношества, да будетъ вѣчная память почившимъ уже, но безсмертнымъ учредителямъ этого питомника и да сохранитъ Провидѣніе на долгія лѣта теперешнихъ руководителей обучающагося въ Институтѣ юношества, столь достойно исполняющихъ завѣтъ незаб-

венныхъ учредителей этого заведенія — просвѣщать свѣтомъ науки юношей армянской народности и поселять въ сердцахъ ихъ твердыя начала добра и свѣта!

Покорнѣйше прошу принять увѣренія въ чувствахъ глубочайшаго уваженія и безпредѣльной преданности, съ коими имѣю честь быть, Вашего Превосходительства, покорнымъ слугою *И. Мураковъ*. — 6 Апрѣля 1886 года, гор. Елизаветполь.

4) Отъ С. Д. Хорасанова, изъ Крыма:

Հայրենասէր Մկրտչի Էմիւն.
Նորա հին քարնկամ՝ Սարգիս Խորասանովն:

Никита Осиповичъ, поздравляю тебя съ пятидесятилѣтнемъ твоей ученой трудовой жизни, полной радостей и горя, борьбы нескончаемой, побѣдъ безъ контрибуцій, поражений безъ крови!

Привѣтствую тебя, дорогой товарищъ юныхъ лѣтъ, еще бодрствующаго, надѣюсь, среди своихъ друзей, дѣтей и внуковъ по наукѣ, собравшихся чествовать полстолѣтній твой юбилей какъ миѳолога, критика и историка древней Арменіи.

Много прошло времени съ того дня, когда ты юношей воспѣвалъ своего Леандра, на древнемъ нашемъ языкѣ, до того дня, когда замѣнилъ миѳы грековъ эпосомъ древней Арменіи.

Помнишь-ли розовую молодость — этотъ родникъ утѣхъ, идеаловъ и неизмѣнной любви къ познаніямъ, добру и изящному?... Вотъ въ эту-то блаженную пору, ты впервые — нѣтъ, нѣтъ — да запоешь съ грустью: *երկնէր երկին, երկնէր երկիր, երկնէր և ծիրանի ծով* — и спросишь — самого-ли себя или друга: а что еслибы кто-нибудь вызвалъ изъ гроба рапсода (тогда ты не называлъ его еще *ստորիկ* оми), создавшаго эту чудную фантазію, или же, скинувъ съ былинны историческую ветошь, одѣлъ бы ее въ нарядъ того времени — не сдѣлалъ-ли бы тотъ хорѣшее дѣльце?... И не дожидаясь, бывало, отвѣта, ты съѣжишься подъ легкимъ одѣяльцемъ въ полутопленной комнаткѣ, усыпанной по угламъ морозными гирляндами и начнешь читать, à livre ouvert, на древнемъ родномъ, или на русскомъ языкѣ англійскій текстъ Шекспира или Байрона?

Не прошло съ того времени двухъ-трехъ лѣтъ, какъ ты, бросивъ навсегда все увлекательное, сулящее тебѣ блестящую литературную будущность, заперся въ самомъ себѣ и отдался весь изученію сѣдой старины родной и чужой земли. И встали тогда предъ тобой сотни вопросовъ, затронутыхъ западными ориенталистами и нашимъ добрымъ старцемъ Չափշափ'омъ, и пошли по ученому міру отвѣты твои, полные глубокаго знанія настоящаго и историческаго міросозерцанія армянъ, отвѣты — въ которыхъ постоянно высказывалась та тонкая чуткость къ звукамъ армянской рѣчи и къ задушевнымъ думамъ бесѣдующихъ этою рѣчью людей, какою могли обладать только отгаданные тобою ստորիկ'и, воспѣвавшіе за 300 лѣтъ զգէլսի Հալստանի. . . . Такъ изъ бессознательной дѣтской любви къ нѣсколькимъ отрывочнымъ мыслямъ безыменнаго ստորիկ'а выросла роскошная фантазія въ литературѣ одного изъ лучшихъ представителей древней цивилизаціи Востока. . . .

Здѣсь однакожь я остановлюсь. Иначе увлеченный заманчивыми открытіями твоими, глубокоуважаемый юбиляръ, я позабуду упомянуть о старинныхъ святыхъ убѣжденіяхъ своихъ отцевъ, дѣдовъ и прапрадѣдовъ, позабуду сказать то, что у насъ, у всѣхъ стариковъ, на душѣ.

Ты, дорогой нашъ Կիրոսի, въ своихъ историческихъ изслѣдованіяхъ взялъ на душу тяжкій грѣхъ. Ради какой-то правды — истины, ты началъ заводить ссору въ нашей мирной литературѣ, ты началъ бить, и ближнихъ, и дальнихъ, и своихъ и чужихъ, стеръ даже со страницъ правдивой исторіи — а это ужъ смертный грѣхъ — нашихъ тысячилѣтнихъ царей съ цѣлыми династіями ихъ. Недовольно этого: ты коснулся даже нашей исторической святыни. . . . Гдѣ теперь нашъ знаменитый александрійскій хроникёръ и его апостоль Խորենացի — онъ же твой первый вдохновитель и путеводная твоя звѣзда по закаулкамъ древняго неба? Гдѣ они? — Они были тѣло изъ тѣла нашей Исторіи, кости изъ костей ея! А ты причислилъ ихъ — какой ужасъ: — одного — къ фантомамъ, а другаго — по поганической исторіи — чуть, не къ спиритамъ. Не грѣшно? А ты, вѣдь, нашъ первый арменистъ — критикъ, спаситель нашихъ мнѳовъ!

Я знаю, за отвѣтомъ ты насъ, стариковъ станешь отсылать къ своимъ ученикамъ — настоящему, а можетъ быть, и будущему молодому поколѣнію, который пропо-вѣдуетъ: «богатырей, героевъ и боговъ передать эпической поэзіи; изъ басенъ историческихъ сплестать сказки; былинами забавлять малыхъ дѣтей. Затѣмъ, изъ всего этого воссоздавъ народную мнѳологию, для исторіи оставить одни реальныя событія и людей, жившихъ естественною жизнью, головой и сердцемъ».

Но намъ этѣ рѣчи нипочемъ! Мы знаемъ этихъ новыхъ друзей твоихъ и даже слышимъ ихъ простодушное хихиканье. Они рады всякому новшеству — лишь бы оно было умное и добросовѣстное: намъ, старикамъ они не указъ. Ты водилъ насъ, дорогой Կիրոսի, почти 60 лѣтъ, за собой по дебрямъ и лѣсамъ, по весямъ и градамъ древней Арменіи и Востока, не проходилъ мимо даже небесъ язычниковъ въ каждый ихъ закаулокъ — и мы шли за тобою охотно; ты говорилъ съ нами языкомъ нехристей, ихъ չստորանով'овъ — мы прощали тебѣ этотъ грѣхъ и слушали тебя; ты познакомилъ наконецъ просвѣщенный міръ съ святыми пѣснями нашихъ отцевъ-поэтовъ — за это мы тебѣ сказали великое спасибо. . . вѣдь довольно, кажется, сказали *спасибо*. . . Чего больше!

Теперь же, ты обидѣлъ насъ, ինձապատի. Տէր, обидѣлъ кровно, отнявъ у насъ нашего дорогаго Маръ-Ибаса, въ котораго мы вѣровали — Боже мой, сколько вѣковъ! — ты не пощадилъ даже великаго историографа царскаго Մովսես'а Խորենացի, назвавъ его чуть не сказочникомъ; ты исключилъ изъ списка. . . ну, что повторять уже сказанное выше.

А посему я, нижеподписавшійся, держа высоко въ одной рукѣ творенія отца Չափշափ'а, а въ другой — правую вѣрную исторію братьевъ Арзановыхъ, вкупѣ съ моими сверстниками (въ томъ числѣ и любимый нашъ народный поэтъ Գալստ-Գալստի) на отрѣзъ объявляемъ и просимъ одно изъ двухъ: или выставь, выложи намъ на столъ друга нашего дѣтства и старчества Маръ-Ибаса съ его александрійскими хартіями и толковникомъ ихъ Մովսես'омъ Խորենացի, не прикасаясь къ нимъ своимъ критическими скалпелами

и не освѣщая дорогихъ намъ тѣней своимъ волшебнымъ фонаремъ; или же напиши намъ исторію древней Арменіи такъ, какъ ты знаешь ее, видишь и чувствуешь!

Да не думай, *цирнѣшр*, отказаться отъ исполненія, по крайней мѣрѣ, второй нашей просьбы, ссылаясь на лѣта свои, на хворость; потому, что мы пророчимъ тебѣ — и на этотъ разъ, вмѣстѣ со всею наличною и отсутствующею молодежью — *сто лѣтъ жизни*, хотя, какъ водится для всѣхъ въ мірѣ ученыхъ, *безъ куля червопцевъ*.

Не забудь же нашей просьбы, дорогой мой *цирнѣшр*. Одинъ изъ стародавнихъ друзей юбиляра Эмина С. Хорасановъ.—1886 года 5-го Мѣрта, Бешаранъ.

Р. С. *Цирнѣшр*, вмѣсто *цирнѣшр*, чуждое намъ окончаніе, употребляемое персоиндейскими учеными армянами и эпитетъ, данный имъ въ шутку однимъ изъ учениковъ Лазаревского Института, а потому и нашему народному миеологу—арменисту, который, первый познакомилъ своихъ учителей и сверстниковъ съ сочиненіями этихъ *цирнѣшр*овъ и многихъ отцовъ Мехитаристовъ.

7) Ноября 29-го 1886 г. юбилейный комитетъ имѣлъ свое послѣднее засѣданіе, на которомъ, послѣ прочтенія и провѣрки отчетовъ по устройству юбилея, постановлено: напечатать празднованіе пятидесятилѣтняго юбилея Н. О. Эмина, пользуясь просвѣщеннымъ содѣйствіемъ И. С. Ананова, С. К. Джанумова и Г. М. Ліанозова, охотно принявшихъ на себя расходы по изданію; редакцію изданія поручить секретарю юбилейнаго комитета, Г. А. Халатянцъ.

П Р И Л О Ж Е Н І Е.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКІЙ СПИСОКЪ ТРУДОВЪ Н. О. ЭМИНА.

1) На армянскомъ языкѣ *).

1. *Քերականութիւն հայկական լեզուի*.—Грамматика древне-армянскаго языка, Москва, 1846. 8°.
2. *Ընտիր հատուածք՝ քաղեսիքի քրոջ նախնի և արդի ժամանադարաց Հայոց հանդերձ Բաղադրովքի հայկականէի Ռուսաց քարտառ*. Хрестоматія древне-армянскаго языка съ армяно-русск. словаремъ, М. 1849. 4°.
3. *Վէպք հինիս Հայաստանի, քննութիւն*.—Эпосъ древней языческой Арменіи, изслѣдованіе, Москва, 1850. 8°. Критическія статьи по поводу «Эпоса»: Etudes sur les chants historiques et les traditions populaires de l'ancienne Arménie, d'après une Dissertation de M. Emin, par Ed. Dulaurier, «Journal Asiatique», 1852. Janvier.—Les chants populaires de l'Arménie, par Ed. Dulaurier, «Revue de deux mondes», 1852. Avril. Эта статья, въ свое время, была переведена на русскій языкъ г. Берже.

2) Въ русскомъ переводѣ.

4. Исторія Арменіи Мойсея Хоренскаго—V в. съ примѣчаніями и приложеніями, М. 1858, 8°. Въ приложеніяхъ между прочимъ помѣщено изслѣдованіе «Объ армянскомъ алфавитѣ», переведенное на французскій языкъ Эв. Приюдом'омъ. «De l'Alphabet Arménien», traduit par M. Evariste Prud'homme Paris, 1865. 8°. См. объ этомъ также статью Paul Mitzschke «Beiträge zur Geschichte der Kurzschrift. Berlin, 1876. 8°.
5. Всеобщая Исторія Вардана Великаго—XII в. съ объясне-

*). Еще въ бытность свою въ Лазаревскомъ Институтѣ ученикомъ (1827—1834) Н. О. Эминъ занимался переводами съ русскаго языка на классическій армянскій языкъ. Объ этихъ переводахъ упоминается въ III томѣ «Собранія актовъ, относящихся къ обзорнiю Исторіи армянскаго народа», стр. 220: «Никита Эминъ воспитанникъ Московскаго Армянскаго Лазаревыхъ Института Восточныхъ Языковъ, присланный въ сей Институтъ для

- ніями и приложеніями, М. 1861. 8°. — Рецензія: Академика *М. Броссе*: *Analyse critique de la «Всеобщая Исторія de Vardan»*. Edition princeps du texte arménien et traduction russe, въ *Mémoires de l'Académie de S. Pétersb. VII Série, T. IV, № 9. 1862. p. 30.* — «Книжный Вѣстникъ» 1862, № 1.
6. Всеобщая Исторія Степаноса Таронскаго, Асохика по прозванію — XI в. съ объясненіями и приложеніями, М. 1864. 8°.
7. Синодальное Слово Нерсеса Ламбронскаго архіепископа Тарсійскаго, — XII в. (изъ журн. «Правосл. Обзорѣніе») М. 1864. 8°.
8. Сказаніе о Преставленіи Богородицы и объ ея образѣ, написанномъ евангелистомъ Іоанномъ, армянскій апокрифъ V вѣка (изъ Православ. «Обозрѣнія») М. 1874. 8°.
9. Сказаніе о свв. Фаддеѣ и Варѳоломеѣ, апостолахъ Арменіи, апокрифъ V в. (изъ «Прав. Обзорѣнія») М. 1877. 8°.
10. Апокрифическое сказаніе объ Успеніи св. евангелиста Іоанна, съ тремя приложеніями (изъ Правосл. Обзор.) М. 1876. 8°.
11. Сказаніе о свв. Романѣ и Давидѣ (Борисѣ и Глѣбѣ) по армянск. Четви-Минеймъ, (изъ «Русск. Архива») М. 1877. 8°.
12. Слово Северіана Гавальскаго — IV в. сохранившееся въ армянск. переводѣ V вѣка, (изъ «Правосл. Обзор.»). М. 1878. 8°.
13. Шараканъ, Богослужебные каноны и пѣсни армянской восточной церкви. — Полный переводъ, М. 1879. 8°.
Рецензія: «Православное Обзорѣніе», 1879. за Февраль.
14. Отрывокъ изъ Апологіи Аристиды, христіанскаго апологета и аѳинскаго философа, представленной имъ Императору Адриану. Отрывокъ сохранился въ арм. переводѣ V в. (изъ «Прав. Обзорѣнія») М. 1879. 8°.
15. Новооткрытое армянское pendant къ Посланію Публія Лентула въ римскій Сенатъ объ Іисусѣ Христѣ, армянскій апокрифъ, (изъ «Правосл. Обзорѣнія») М. 1880. 8°.
16. Армянскія надписи въ Карсѣ и Ани и въ окрестностяхъ послѣдняго, текстъ и переводъ; изданіе Императ. Моск. Археологическаго Общества. Москва, 1881. 4°.

образованія изъ Индіи, изъ Калькутты, перевелъ съ русскаго на армянскій въ стихахъ: Бахчисарайскій фонтанъ, и Кавказскаго плѣнника, соч. А. Пушкина. Переводы сіи вскорѣ будутъ изданы и тогда Пѣвецъ фонтана и плѣнника будетъ извѣстенъ въ разныхъ странахъ Азіи, населенныхъ Армянами....»

3) На русскомъ языкѣ.

17. Очеркъ религіи языческихъ армянъ, М. 1864. 8°. Французскій переводъ «Очерка» сдѣланъ — А. Стадлеромъ: «*Recherches sur le paganisme Arménien*», traduit par M. A. de Stadler Paris, 1864. 8°, съ котораго въ свою очередь сдѣланъ армянскій переводъ *Յոզ. Տէրղիւնց, Վ. Պօլիս, (?) 8°*.
Рецензія: — въ газетѣ «de Nord» 1865, Victor Langlois. Русскій переводъ этой статьи вышелъ въ журн. «*День*», изд. Аксаковымъ, М. 1865. № 12, подъ заглавіемъ: «Отзвѣвъ В. Ланглуа о послѣднемъ сочиненіи г. Эмина». Г. К. — «Книжный Вѣстникъ», 1864, № 7.
18. Очеркъ Исторіи Армянской Восточной церкви, (изъ «Прав. Обзорѣнія») М. 1864. 8°.
19. *Вахагн-Вишапаках* армянск. Миѳологіи есть Индра-Вриттрахан Риг-Веды, нѣсколько страницъ сравнительн. миѳологіи С.-ПБ, 1873. 8°. По поводу Вахагн-Вишапаках: «Замѣчанія на статью г. Эмина — Вахагн-Вишапаках Армянск. миѳологіи есть Индра Вриттрахан Риг-Веды». К. Патканова, С.-ПБ. 1873. 8°.
20. Отвѣтъ на замѣчанія г. Патканова, М. 1874. 8°.
21. Замѣтки объ древней армянской церкви въ Карсѣ, по поводу статьи № 30 Моск. Вѣдом. «Русск. Вѣдом.», 1879. № 49.
22. Еврейская Колонія въ древней Арменіи, въ трудахъ Импер. Моск. Археол. Общ. Т. 8-й. М. 1880. 4°.
23. Индѣйцы въ древней Арменіи, въ трд. Имп. Моск. Арх. Об. Т. 9-й. М. 1881. 4°.
24. Въ защиту непризнаваемой Эр. Ренаномъ подлинности новооткрытой Апологіи Аристиды, христіанскаго апологета, «Критическ. Обзор.», журн. 1880. № 7. — См. *Ernest Renan, Histoire des origines du Christianisme, Livre sixième, Préface, Paris, 1879.*
25. Мойсей Хоренскій и древній Эпосъ армянскій, изслѣдованіе написанное по случаю V Археологическаго Съѣзда въ Тифлисѣ. М. 1881. 8°. Переводы:
Մովսէս Խորենացիի և հին Հայոց վէպերը, Պարզ. Գ. Խ. յանելուած «Արժագանք» շարաժառեղութի, Թիֆլիզ 1886. 8°.
Մովսէս Խորենացի և հին հայկական վէպ. Պարզ. Խ. Յովհաննիսեանց. Թիֆլիս, 1887. 8°.
Рецензія и извлеченіе изъ «Эпоса» 2. Գ. — «*Մերոյ Հայաստանի*», 1871, №№ 163 и 164:

26. Династическій списокъ Хайкидовъ, изслѣдованіе, М. 1884. 8°. Извлеченіе изъ Династическаго Списка въ армянскомъ переводѣ **Յ. Յ.** — «Արժապետ», 1884. № 27.

4) Во французскомъ переводѣ.

27. Faustus de Byzance.— Bibliothèque historique en quatre livres, traduite pour la première fois de l'Arménien en français, въ Collection des Historiens anciens et modernes de l'Arménie, ed. par *V. Langlois*. Т. I. Paris, 1867. 4°.

Рецензія: О «Collection» вообще и о переводѣ Фауста Византійскаго въ частности вышли статьи *Ed. Dulaurier* — въ «Journal des Savants», 1869. Octobre et Novembre.— Въ «Göttingische Gelehrte Anzeigen» 24 Juni, 1868. № 62. Армянскій переводъ этой статьи вышелъ въ «Հայկական Աշխարհ», Թիֆլիս, 1868. № 12.

- 5) Историки и лѣтописцы армянскіе, болышею частію впервые изданные въ армянскомъ текстѣ.

28. Յովհաննու Վանդիկոսի Գրասխանակերտոյ Պատմութիւն Հայոց.— Исторія Арменіи Іоанна Каѳоликоса,— IX в. М. 1853. 8°.

29. Վազարայ Փարպեցոյ Թողթ առ Վահան Տէրն Մամիկոնէից.— Письмо Лазаря Парпскаго къ князю Вахану Мамиконскому,— V в. М. 1853. 8° (*edit. princeps*).

30. Մովսէսի Վաղանկատուացոյ Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի.— Исторія Ахваніи (Азіатской Албаніи) Мойсея Каханкатуаци — X в. М. 1860. 8° (*edit. princeps*).

31. Մխիթարայ Արիվանկեցոյ Պատմութիւն Հայոց.— Хронографія Мехитара Айриванкскаго,— XIII в. М. 1860. 8° (*edit. princeps*).

32. Վարդանայ Բարձրբերդեցոյ Պատմութիւն Տիեզերական.— Всеобщая Исторія Вардана Великаго — XIII в. М. 1861. 8° (*edit. princeps*).

33. Ստեփանոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի Պատմութիւն տանն Սիսական.— Исторія Сюникской провинціи Степаноса Сюникскаго — XII в. М. 1861. 8°.

34. Исторія Литературы Среднихъ Вѣковъ Вильмена, перев. *С. Кроткова и Н. Элиа*, ТТ. I, II и III, М. 1836. 8°. Рецензія: «Телескопъ» 1836 г., журн. изд. Н. И. Надеждынымъ. Кн., 14 отд. библиографіи.

21455

2013

